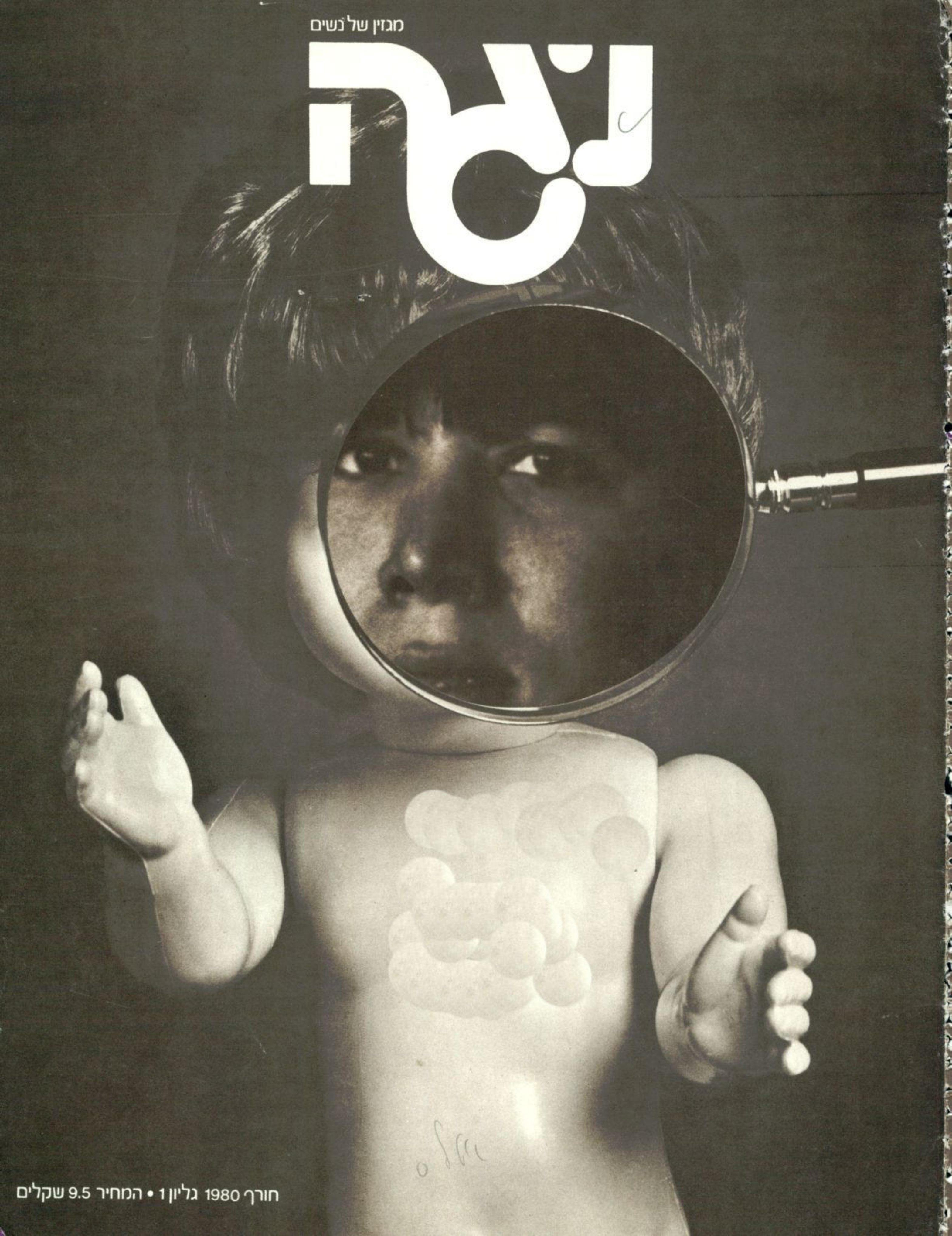
מגזין של נשים

נגה

חורף 1980 גליון 1 • המחיר 9.5 שקלים

ארגוני נשים

מזה כמה שנים פועלים בארץ כמה אירגונים המופעלים ע״י נשים ולמען נשים. אירגונים אלה שמו להם כמטרה מרכזית להעלות את תודעתן העצמית של הנשים ולהעלות את תודעת הציבור בנושאים החשובים לנשים ואשר אינם מקבלים תשומת לב במקומות אחרים.

״קול האשה״ ירושלים

נשות קולקטיב ״קול האשה״ בירושלים מכינות בימים אלה מצעד לפידים לקראת האביב במטרה להחזיר לנשים את הלילה. מצעד זה אמור להיות גולת הכותרת לפעילויות נוספות, הנעשות בנושא אלימות נגד נשים, כמו: קורסים להגנה עצמית — אשר לפי שעה נערכים במרכז ״קול האשה״ בלבד, אך המטרה להעבירם בכל המרכזים הקהילתיים בעיר

״קול האשה״ ירושלים — ההסתדרות 4 ירושלים, טל. 245971

״נשים למען נשים״

בחיפה פועל המקלט ״נשים למען נשים״. נשים מוכות לשעבר, ״בוגרות״ המקלט יצאו לטירת הכרמל, בית שאן, מגדל העמק וטבריה לפגוש נשים מוכות במטרה להעלות את מודעותן לאלימות במשפחה. הן גם פועלות למען הנשים המוכות ברשויות המקומיות: במשטרה, במשרד הרווחה וכו׳.

״נשים למען נשים״ פרסם באפריל 80 מדריך משפטי (הכתוב בשפה פשוטה ומובנת) בענייני אישות, זכויות האשה בענייני רכוש ומזונות. המדריך מסביר לנשים הליכי הגשת תלונה במשטרה והליכי נקיטת צעדים משפטיים.

״נשים למען נשים״ — ת.ד. 4667 חיפה, טל. 662114

מרכז הסיוע לקורבנות אונס בתל־אביב

מאז הקמתו באפריל 1980 קבלו מתנדבות המרכז 72 פניות של נשים שעברו תקיפה מינית או אונס. מתוכן היה המשך טפול ב־45 נשים. כו״כ התקבלו 30 פניות של נשים שפנו בעקבות מצוקות אחרות — ביניהן נשים מוכות ונשים שפנו בעקבות בעיות בחיי הנישואין. מתוכן היה המשך טפול ב־10 נשים.

המרכז מנהל מאז הקמתו מאבק ארוך ועקש על מנת לשנות את החוק המחייב להפנות נשים נאנסות לבדיקה במכון לרפואה משפטית ולא לבית החולים.

עד כה נערכו במרכז 4 מחזורים בני 8 שבועות כל אחד של קבוצות הדרכה למתנדבות המקום. מחזור נוסף ייפתח בקרוב.

במרכז מתקיימות פעולות הסברה שוטפות, חלק מהפעולות שהתקיימו:

ערב עם פיליס צ׳סלר;

סדרה בת 2 הרצאות שנתנה ע״י ד״ר אריאלה פרידמן בנושא: טפול בשעת משבר;

הקרנת סרטים בנושא האונס ודיון עליהם;

הרצאה של גב׳ אהובה מזרחי — קצינת נוער במשטרת ישראל.

המרכז מספק חומר בכתב ודברי הסברה בנושאים פמינסטיים שונים למספר רב של גברים ונשים העוסקים בתחומים אלו במסגרת עבודתם או לימודיהם.

מרכז סיוע לקרבנות אונס תל־אביב — ת.ד. 55041 תל־אביב, טל. 455678, 441341

מרכז סיוע לקרבנות אונס חיפה — ת.ד. 9308 חיפה, טל. (04)88791

בית ״צאינה וראינה״

כאלפיים נשים השתתפו ביותר ממאה אירועי תרבות, עיון ובידור, שהתקיימו בבית ״צאינה וראינה״ בת״א. באירועים אלה — שכללו הרצאות, ערבי־דיון, סרטים, קונצרטים, ראיונות ופעילויות חוגיות — נסקרו היבטים שונים של מבחר נושאים הנוגעים לענייני נשים ולמעמדן, תוך הבלטת ההיבט הפמיניסטי.

ממצאים מעודדים אלה עולים מסקירת אירועי ״צאינה וראינה״ בשנת פעילותה הראשונה; אלא שחברות קולקטיב ״צאינה וראינה״ אינן נחות על זרי הדפנה, כפי שנלמד מתכניותיהן לשנה החדשה. תכניות אלו תכלולנה פעילויות, שתאפשרנה לנשים לפעול באורח עצמאי לקידום ענייני נשים, כגון: תדמית הנשים בפרסומת, מעמד הנשים בחוק, בריאות האשה וכד׳.

התכנית הראשונה שהוחל בביצועה היא סדנה יצירתית פתוחה, שתעסוק בנושא תדמית הנשים בפרסומת. משתתפות הסדנא תתרכזנה בביצוע פרוייקטים נבחרים, ובמהלך עבודתן תיעזרנה אשה באחותה; תוצאות עבודתן המשותפת תוגשנה לקהל הרחב — אם במישרין ואם באמצעות סיקור עיתונאי הולם — ותוצגנה באמצעים תיאטרליים, אמנותיים ואחרים, כדי להמחיש רעיונות הקשורים בדימוי הנשי בפרסומת.

״צאינה וראינה״ — רח׳ מזא״ה 14 תל־אביב

לא — לחימה באלימות נגד נשים

ארגון ״לא״ הוא ארגון שמטרתו להלחם באלימות נגד נשים. הארגון הוקם בספטמבר 1977.

באפריל 1978 נפתח מקלט לנשים מוכות ע״ש כרמלה נקש (שנרצחה ע״י בעלה בעת שהותה במקלט) בהרצליה המופעל ומנוהל ע״י ארגוננו. בפרק זמן זה שהו במקלט 337 נשים ו־381 ילדים, ולמעלה מ־1,200 נשים נוספות קיבלו יעוץ טלפוני או בעל־פה.

המקום מופעל ע״י צוות הכולל: מנהלת, עובדת סוציאלית, אם בית, מזכירה (כולן במשרות חלקיות) וחבר מתנדבות תושבות המקום. תקציבים לאחזקת המקלט מגיעים ממשרד העבודה והרווחה (בסכומים מגוחכים), מתרומות ומכספי הנשים השוהות במקום.

העבודה עם הנשים חשפה מכלול בעיות חמורות נוספות שהחברה הישראלית התעלמה מהן לחלוטין: רצח יילודים; נסיונות התאבדות והתאבדות של נשים מוכות; אנאלפבתיות בקרב צעירות ילידות הארץ; גישות עוינות מצד הגורמים הטיפוליים למיניהם.

ארגון ״לא״ — סוקולוב 58 הרצליה, טל. 052 — 83856

״קול האשה״— חיפה

״קול האשה״ בחיפה, הוותיק מבין מרכזי הנשים בארץ, יצא בחודשים האחרונים למבצע גיוס תרומות, בחיפה וכן בחו״ל. המבצע הצליח והמרכז ימשיך לפעול.

בחודש נובמבר מתארגנת קבוצת אמהות המעוניינות בשיתוף פעולה בהשגחה על ילדיהן. הקבוצה פתוחה לכל אם, אולם היא מיועדת בעיקר לאמהות שחיות בגפן ומתקשות במיוחד בנושא שמירת הילדים.

בחודש הבא תתחדש הסדנא לנשים בגיל המעבר. סדנא המיועדת להחלפת מידע על ההבטים הפיסיולוגיים והנפשיים של הפסקת הווסת, תדמית האשה הבוגרת, מיניותה וזהותה.

במרכז החיפאי נערך חוג לבריאות האשה, שמטרתו להקנות לנשים מידע גיניקולוגי בסיסי וכן טכניקות פשוטות לבדיקה עצמית וטיפול בבעיות גיניקולוגיות שונות. בין הנושאים: בדיקת שדיים, בדיקת נרתיק, אבחון דלקות והטיפול בהן ובדיקת האגן.

לשכת סיוע משפטי פועלת ב״קול האשה״במתן יעוץ ויצוג לנשים בדיני אישות, דיני עבודה, חוזים, וכן בכל עניין משפטי אחר. מאות נשים פנו ללשכה, כשרבות מהן באות לאחר נסיון מאכזב עם עורכי דין שלא טיפלו בהן כראוי. המיוחד בלשכה הוא שכל פונה מקבלת טיפול אישי והתשלום לפי יכולתה של האשה.

כמו כן, ניתן במרכז החיפאי יעוץ אישי בבעיות נפשיות ע״י אשת מקצוע מנוסה. יעוץ זה ניתן עבור תשלום מדורג ובהתאם ליכולת של הפונה.

ב״קול האשה״ ניתן להשיג מוצרי מזון טבעיים, ומוצרים טבעיים לטיפול בגוף וכן מידע על הרפואה הטבעית ותזונה נכונה.

״קול האשה״ חיפה — שדרות הנשיא 99 חיפה, טל. 89986

״בת־קול״

בת־קול היא הוצאה לאור שהוקמה ע״י קומץ נשים פמינסטיות, כדי להוציא לאור במחירים נמוכים ספרים וחוברות בנושא מעמד האשה. הספר הראשון של בת־קול, ״הקץ לאונס״, זכה לביקורת חיובית בעתונות הישראלית. הספר עוסק במידע על היקף האונס בארץ, ניתוח המציאות בהשוואה למיתוסים הנפוצים ביחס לאונס, ופרקים מעשיים על הגנה עצמית לנשים והתהליכים המשטרתיים והמשפטיים הכרוכים בהגשת תלונה על אונס.

החוברת השניה שיצאה לאור, ״חגי ישראל״ מאת נאווה שמואלי היא אוסף של שירים (בעברית ובאנגלית) וציורים המבטאים את ההתיחסות הנשית לחגים השונים.

בת־קול עומדת להוציא את ספרה השלישי בחודשים הבאים — ״מכשפות, מילדות ואחיות״, מאת ברברה אירנרייך ודידרה אינליש. הספר שנכתב במקור באנגלית והוצא לאור ע״י ה״פמיניסט פרס״ האמריקאי, עוסק בהיסטוריה של האשה בשרותי הרפואה, ומבסס את הטענה ששטח זה היה בעבר תחום בלעדי לנשים. אולם במשך המאה ה־19 הצליחו לסלק את הנשים מעמדתן הבכירה.

בת קול רחוב שרעבי 24 ת״א

שדר מהמערכת

כבר בזמנים קדומים התייחסו אל כוכב הלכת נגה כאל אשה. בכנען קראו לה "עשתורת", בבבל היתה "אשטר", בקפריסין וביון "אפרודיטה" וברומא "וונוס". הסימן של נגה ♀ כפי שמופיע בכתובים עתיקים ביותר הינו סמל האשה

בדומה ללבנה ובדומה לנשים, נגה עוברת מחזורים. היא מתמלאת (הצעירה, הנימפה); היא מלאה (אשה, אם); היא מתמעטת (הזקנה, החכמה) ומתמלאת מחדש.
תשעה חודשים נגה הינה כוכב הבוקר (איילת השחר), הכוכב האחרון שנותר בשמיים לפני זריחת השמש. ותשעה חודשים נגה הינה כוכב הערב, הכוכב הראשון שמופיע בשמים לאחר שקיעת השמש.

מתוך גאוה נשית אנו מקדישות את עתוננו לנגה.

נגה נולדה מהריון משותף של קבוצת נשים מכל רחבי הארץ

נגה היא ילידת מאמצים של נשים בלבד — אין לה אבות מאמצים.

נגה יצאה לאור העולם בדירות פרטיות בלילות לאחר יום עבודה.

נגה היא ילידת ההכרה שבעיותינו אינן אישיות בלבד אלא חברתיות.

נגה מכניסה למעגל חיינו תחומים שדוחקים אותם אל הפינה.

נגה מציגה מידע מקיף מגוון מוסמך ואמין.

נגה משקפת את מציאות חייהן של מחצית המין האנושי — הנשים

נגה היא במה לבטויי ולהחלפת דעות ולקשר בין נשים.

יצא מנגה אור לנשים ותצא כנגה צדקת הנשים.

אנו מזמינות את הקוראות לשלוח כתבות ומאמרים בשני העתקים מודפסים ברווחים כפולים. נקבל בברכה מכתבים, הערות ובקורת.

תודתנו נתונה בראש ובראשונה לארגון נשים אל נשים (ארה"ב) על העזרה והתמיכה.
לתורמי הקרן "לחקר מגזרי אוכלוסין"
לכל הנשים שתרמו ככל אשר השיגה ידן.
תודה מיוחדת לנשים שעודדו תמכו וחזקו את ידינו בשעות הקשות ביותר.

נגה (מיסודה של הקרן לעזרת האשה) הינה אגודה עותומנית.
כתובת למשלוחים ת.ד. 21376 תל־אביב, טלפון 03)227663)
נגה תצא לאור 4 פעמים בשנה. דמי מנויה לשנה 36 שקלים.

מגזין של נשים

נגה

מה בנגה?

המייסדות
רחל אוסטרוביץ
שולי אשל
ענת בן־ארי
יעל בת־חוה
מאיה בת־רחל
יונה הדרי
יהודית היל
נורית כהנא
פועה מרי־דור
מרשה פרידמן
מרים שרון

עורכות
רחל אוסטרוביץ
ענת בן־ארי
יונה הדרי

עורכות משנה
אמירה ג.
מרשה פרידמן

עצוב ובצוע גרפי
תמר אלידע

סדר צילום
פורמפרינט בע"מ

דפוס
ידע־סלע

לוחות
ארט

צילום שער:
הררי ופיני

זמנים

מאת יונה הדרי

לא נלמד היום מילות יחס, אנחנו לומדים היום את הזמנים, נעשה חזרה על כל הזמנים. בשדרות נורדאו עצי השדרה בשלכת, ממול פריחה סגולה ורודה של אביב. גוף שלישי מה מוסיפים לפועל. גוף שלישי מה מוסיפים לפועל. פריחה סגולה בתחנה של קו חמש בשדרות נורדאו. בשעה שכתבתי את המכתב נכנס חברי. אל תטעה, שים לב פעולה באמצע התרחשותה. לא קיבלתי מכתב מאיש. איש לא נכנס, שלוש שנים, גוף ריק ממגע. מחק את המיותר. זו לא פעולת הרגל, היא מתרחשת עכשיו. הם לא יבינו כבר הסברתי כל כך הרבה פעמים. שום דבר לא מתרחש עכשיו. הכל פעולות הרגל. כבר שלוש שנים. איזה ריח רע מדיפות נעלי ההתעמלות שלהם. כל כך הרבה שגיאות, איך אפשר לתקן את כולן. כואבות לי הידיים לכתוב על הלוח. ריח נעלי ההתעמלות שלהם מעורר בי בחילה. השמש תמיד זורחת בישראל בקיץ. שוב טעו כאילו השמש זורחת רק עכשיו. הסברתי לכם, תמיד, תמיד השמש זורחת. לא לצעוק. הפרדס רטוב מגשם. המון צבים, נשים אותם בקופסת קרטון עם חורים שיהיה להם אויר שלא יחנקו. גזר, חסה ועגבניה. אני לא מבין אולי המורה יכולה להסביר שוב מהי פעולה באמצע התרחשותה. כן, הפרפרים עפים עכשיו בקופסת הנעליים. אבל מה אוכלים פרפרים, מה שמנו בקופסה. הם עפים ומתנגשים בתקרת הקופסה, צפוף להם, בואו נוציא אותם הם נחנקים. הוא מביט על קו החזייה שלי כמו הבנים. לא נכון, שוב טעיתם. כתם חום אדום בלי שום הכנה. שיכבה רכה, ריח חמצמץ כמו מישחת הנעליים "קיווי" של הסנדלים החומות. בת שתים — עשרה ותשעה חודשים בדיוק. אני רוצה לראות את אמך, את מאד לא מרוכזת בזמן האחרון. שלושה משפטי תנאי, תנאי אפשרי לעתיד, מישאלה שלא יכולה להתגשם, ותנאי בלתי אפשרי. משאלה! אילו הייתי טובה יותר, איתי לא היה עוזב אותי. כלה רכה רצועה לבנה — פס לבן שלא השתזף. יורדים בזמן, יורדים בזמן רחוק, חוזרים עד שלא זוכרים יותר. לא לשכוח לרדת בזמן אחורנית מדיבור ישיר לדיבור עקיף. מה כל כך קשה להבין. כבר שלוש שנים לא הייתי עם איתי. לא ראיתי אותו במשך שלוש שנים. פעולה של משך. היום יום שישי, הולכים לקטוף עצי אקליפטוס "בשלל" לעשות אמבטיה חמה. המכשפה הערבייה תהיה שם, יש לה רגל קצרה וארוכה אני ראיתי אותה ביום שישי שעבר היא ענקית ושחורה. עבר מושלם.בשדרות נורדאו כבר התחלפה הפריחה, עצי השדרה מצפצפים בירוק, הפריחה הסגולה ורודה נשרה מהר. למה את מחביאה את השדיים שלך בידיים כשאת עוברת מול הראי, לאה תורידי את הידיים אני רוצה לראות אותך, בואו נלך להראות, מאחורי עץ הדומים, שלא יראו לי, כל הילדים ראו לי. אני לא רוצה להראות לכם, אני לא באה לעץ הדומים. לאה לא רוצה להראות, אין לה. אין לה. אשה מסכנה, בחורף אוכלת סלט פירות עם תפוזים ובננות ובקיץ עם אפרסקים ומילונים ובעונת הביניים היא אוכלת עם פירות מעורבים. הקיץ הגיע הבננות מצהיבות ומשחירות בסלט מהר מידי. אני לא יכולה. בלי אור, תן לי להתכווץ, אל תפלוש. גוש קשה ולח, לוחץ, אבר זר. ילדה מסכנה רק בת חמש — עשרה. משחקים ב"מלחמה". חלקי. על השוק, קשה ונפוח, קדימה ואחורה, לא טוב לי, אל תיגע לי בשדיים. שחקי, מי ניצח. בוא נלך אל האבן בפרדס החבאתי שם סיגריות "מאטוסיאן". יש לי סימן, שמתי עליה שרשראות אורן. הווה מושלם: פעולה שהתרחשה בעבר ויש לה השפעה על ההווה. מי לא מבין. כל כך הרבה ידיים, שוב ידיים במקומות הלא נכונים, לא כל כך מהר, תמיד באופן פתאומי, הריח הזר, חריף מריר על הבטן ובין הרגליים. לאן הלכו הידיים, זרות, זרות לגמרי. איזו נשימה כבדה, למה את עושה לי טובה. הלכנו ל"הר הערבים" לקטוף כלניות. התחבאנו במערה עם נרות ושחקנו עם חמדה ונייפה. לא נכון אין "הר הערבים", אין כלניות, חמדה ונייפה ברחו מזמן. הייתי שם רק השלישות נמצאת שם וחייל בשער. הנתבעת בגדה בתובע, היא חייתה חיי אישות בהיותה נשואה לנתבע עם גבר אחר. והודתה בזאת בגלוי בפני התובע. התובע מוכן לגרשה בכל עת אלא שהנתבעת מסרבת לקבל את גיטה. אמא מי ישמור עלי, אל תלכי לפריץ. הברק נכנס מתחת לשמיכה. תהיי ילדה גדולה, אין מה לפחד מהברק, אנחנו קרובים לים, הברק נופל לים. הוא טובע, טובע לגמרי. הנתבעת בגדה בתובע, הנתבעת מסרבת להודות שבהיותה נשואה לתובע לא יכלה לשאת את משא גופו עליה. מילת יחס היא מילה שקובעת את היחס בין שני עצמים: הספר על השולחן. הספר מתחת לשולחן. אמרתי לך שאני אוהב ריח גוף של אשה, את הריח שלך בכל מקום בגוף, מה את רצה להשתפשף בסבון הוורוד הזה לפני ואחרי שאני שוכב אתך כאילו את מזוהמת. אני לא אוהב לשכב עם גוף משופשף בסבון הוורוד הזה. מה אתך, כשאני מלטף אותך את מגיבה כמו חתול שמלטפים אותו הפוך. את מצחיקה לאה, אחרי כל כך הרבה שנים את פותחת כל הזמן את ברז האסלה ומרססת ספריי לבנדר. מה את מפחדת שאריח ואשמע. אני יודע שאת מזייפת לאה, את נאנחת ברגע הלא נכון, אין קצב אמיתי, אני מתורגל בך. עבר מושלם: פעולה קודמת לפעולה. לאה לא רוצה להראות. אין לה, אין לה. לא נכון, לא לקחתי חצי מיל לקנות מישמשים מאחמד. אל תרביצי לי, חם לי במטבח, תני לי לצאת החוצה כל הילדים הלכו לעץ הדומים לשחק דודס והקפות. כל היום בבית סגורה, איתי בקונצרט גם מחר, מחברות, מחברות כל הזמנים לתקן. מה יש לך? דברי. אין לי מה להגיד, אני עייפה. תמיד את עייפה, את מרמה אותי לאה. תמיד את מרמה. את לא לוקחת כלום ולא נותנת כלום. תורי, עכשיו תורי

לעצום עיניים. אני סופרת עד מאה, מי שעומד מאחורי ומלפני. שנים, שנים היא סרבה לי. שקר, איך אתה יכול להגיד את זה אחרי לילות האהבה שלנו. האשה הזאת, האשה הזאת היא מורדת ובוגדת, האשה הזאת, האשה הזאת. אבל הוא בא אלי בלילות אחרי שעזב אותי, הוא בא אלי שנה שלמה וביקש ממני לא לספר לאיש. האשה הזאת יצאה מדעתה, היא משקרת. איפה הם מתחבאים, אני לא יכולה למצוא אותם. הם בטח ביער האקליפטוס ב״שללי״. אולי רצו עד ״הר הערבים״ למערה לשחק עם חמדה ונייפה. אין שיעורי בית להיום. שננו את הכללים של הזמנים, בלי מילות יחס. שני הצדדים חוזרים בהם מטענותיהם ומתביעותיהם האחד כלפי השני בתיק 18/37 בבית הדין הרבני. גט הפיטורין בין הצדדים יסודר בהקדם האפשרי ביותר. אני לא רוצה, הנתבעת מסרבת לקבל את גיטה. אני יודעת שלא תבוא יותר בלילות. הנתבעת תסכים לקבל את גיטה בתנאי שתורשה להמשיך להיות פילגשו של בעלה, הנתבעת מבקשת לפסוק, שבעלה לאחר שיתן את גט הפיטורין ימשיך לבוא בלילות כפי שנהג בשנה האחרונה לאחר שעזב אותה. הנתבעת מצידה מתחייבת לא לספר על ביקורי בעלה לאיש. הנתבעת מבקשת שוב לזכות בתחושת רפיון של מרחבים במיטה הצרה והצנוחה שלא היטיבה לשניים. הנתבעת מוכנה להיות אשה של לילות. את מקבלת עונש ילדה רעה, לא תצאי כל השבוע לשחק עם הילדים והילדים לא יבואו אליך. ראיתי מה שאת עושה. מה את רוצה, צלחת מהשמים. כל היום רק רוצה צלחת מהשמים. אסור לערבב זמנים, באנגלית אין מערבבים עבר והווה למה אתם טועים ומערבבים זמנים. מי יורק לחתולה בעיניים לשים לה טיפות. רגע היא פוצעת את הפרפרים, היא תאכל אותם. תן לה ללכת, היא לא החתולה שלך. בואו נשחק במלחמה. גויבות נגד רימונים. אנחנו בפרדס של אלי ואתם על הגוייבות של אריק. מי שפוגע הכי הרבה הוא המנצח. אחת, שתיים שלוש. האשה הזאת האשה הזאת היא בוגדת ומורדת. אל תצביע עלי כך באצבע. הנתבעת מגישה שערה הרטוב מגשם לתובע. הנתבעת מתחייבת, הנתבעת מבטיחה, הנתבעת מבקשת לשמוע בלילות עם בעלה את החמישיה לקלרינט של ברהמס בשעה שהוא שותה, את שערה הרטוב מגשם לייבש אותו. שמעתם לבן של החלבן יש כלבת, נשך אותו כלב עם כלבת, יוצא לו קצף מהפה. תהיו בשקט אפשר לשמוע איך שהוא נובח, הוא ברפת של אבא שלו הוא ימות. מי בא לרפת לראות אותו. אני חושב לאה שהמעגל נסגר. אני עוזב אותך לאה אנחנו מוכרחים להפרד. מה את מסתכלת ככה על המנורה. למה את לא עונה. למה חמדה ונייפה לא באו היום, היום שבת הם הבטיחו לתת לנו ללבוש את השמלות שלהן בהחלפה עם הסנדלים שלנו. גם חמדה ונייפה ברחו מהר הערבים? ואמא של חמדה לא תבוא לכבס על הקרש ולנקות את הפרימוס בריח של הלבן הזה? שקט ילדים, הפצצות נפלו על בית חרושת ״ארגמן״. לא לבכות לעמוד בשקט מתחת למשקוף של המטבח. במוצאי שבת נלך ליער האקליפטוס ״בשללי״ לחפור מקלט. גם חמדה ונייפה ברחו לעזה? לא נכון, לא לעזאזל לעזה. למה אתם אומרים לעזאזל? אולי יבואו חמדה ונייפה למקלט, למה הם ברחו מהר הערבים? הם לא יבואו אף פעם? אף פעם? שננו את כל הפעולות שכתבנו על הלוח. פעולות של הרגל, פעולות שרשרת אינסופית של געגועים, פעולות שהתחילו בעבר ומשפיעות על ההווה, פעולות שהתחילו בעבר ונמשכות עד ההווה.

נגה

מעמד העובדת השכירה.

(נתונים מדו״ח וועדת ראש הממשלה. על מעמד האשה).

- 35% מהנשים עובדות מחוץ לביתן.
- מהן, כ־90% מרוכזות במספר קטן של מקצועות ״נשיים״.
- בממוצע שכרן פחות מהשכר הממוצע של שכיר ב־40%.
- בין 42 האיגודים המקצועיים, יש רק 2 נשים במזכירויות.
- במקצועות אקדמיים ומדעיים, רק 8% נשים.
- בניהול, רק 1% נשים.

מרים שרון

אמנות נשים

בהיסטוריה של האמנות היו אמניות, אולם הן נותרו בשולי התרבות המרכזית וקיומן היה תלוי בגברים שעמם היו במגע. גם כאשר הן ״סופחו״ לאסכולות המרכזיות, הן נדחקו לשולי האיזמים השונים. הנשים היו המוזות ונותנות ההשראה — הצד שמאחורי הקלעים. האמנים היו ״בעלי הסמכות״ על עולמה של האשה: הם אימצו לתוך אמנותם את תפישת היופי של הנשים, את עבודת הכפיים שלהן, הדקורציה ואת כל מה שקשור לגופה ולחייה האישיים. המציאות עברה דרך ראייתו של האמן. יצירתן של הנשים נשארה בדלתיים האחוריות של הטרקלינים ואילו את הייצוג אל עבר ההיסטוריה, עשו הגברים. ההיסטוריה של האמנות היא היסטוריה סובייקטיבית של אליטה גברית שלטת. לדוגמא: ציוריו הדקורטיביים, אורנמנטליים של מאטיס, שאולים למעשה מרקמות ודגמים דקורטיביים של עבודות יד שנעשו על־ידי נשים,ועבודותיו

ציוריו הדקורטיביים, אורנמנטליים של מאטיס, שאולים למעשה מרקמות ודגמים דקורטיביים של עבודות יד שנעשו על ידי נשים, ועבודותיו הקוביסטיות של פיקאסו, מאמנות פרימיטיבית אפריקאנית של נשים.

הקוביסטיות של פיקאסו, מאמנות פרימיטיבית אפריקאנית של נשים; (ביולי 80, התלונן אזרח אפריקאי במכתב שכתב לשבועון ״טיים״ על גניבות פיקאסו מהתרבות האפריקאית). אותן עבודות כאשר נעשו על־ידי הנשים קוטלגו כנחותות ושוליות אך כאשר הן ״אומצו״ על־ידי הגברים, זכו אותן עבודות לליגיטימציה של זרם חדש בהיסטוריה של האמנות ולמגמה הנלמדת באוניברסיטאות, בעולם כולו.

מארי קאסה, היא דוגמא לאמנית שנדדה מארה״ב לפאריס בסוף המאה הקודמת, כדי לחיות במרכז האמנות של ״פאריס האימפרסיוניסטית״. בתקופתה היתה מוכרת כדמות מרכזית באסכולה, המשפיעה ומושפעת מדיגה, אולם עד לאחרונה היא נחשבה לאמנית שולית והואשמה בכך שסצנות היומיום שלה, ציורי הנשים והילדים שלה, הן רכות, באנאליות ו״נחותות״. כיום, עם החייאת ההיסטוריה של האמנות על־ידי הנשים עצמן עלה ערכה בקני מידה נכונים והסיקו שמארי קאסה הצליחה בעצם להגיע לרגישויות ולדקויות שאף גבר לא יכול היה להגיע אליהם, וזאת הודות להזדהותה האישית עם הנושאים המטופלים על ידה כאשה.

הנשים שיצרו במהלך ה״איזמים״ השונים של האמנות נותרו במיעוט ומבודדות האחת מהשניה ולפיכך לא היו מסוגלות להתמודד בחומות המונופוליזם הגבריים. מעניין לציין שכאשר היו אמניות מעורבות באסכולה אופיינית לתקופתן, היו המוטיבים שעמם הזדהו שונים מאלו של הגברים. דוגמא לכך היא האמנית מתקופת הרנסאנס, ארטמיזיה ג׳נטילשי (1651 — 1597) שלמדה אמנות בגילדה של אביה שהיה אמן ידוע בתקופתו (בתקופתה נאסר על נשים ללמוד את מקצוע האמנות) ו״בתמורה״ לרשות שקיבלה, רדף אותה כאשה, התאכזר אליה באלימות ואנס אותה פעמים אין ספור. המוטיב עמו הזדהתה לא היה זה של הגבר הגיבור, כי אם זו של הגיבורה־אשה: כמו ״יהודית ומשרתת מקיזות את ראשו של הולופרנס״.

עידן הפמיניזם בחברה ובאמנות בראשית שנות השבעים עירער את האליטריזם הגברי ומוטט את המונופוליזם של מרכז אמנות אחד כמרכז כובד ושליטה אבסולוטיים. התנועה הפמיניסטית באמנות החלה לפרוח כחלק מההתעוררות החברתית של ״המיעוטים״ (תנועות השלום, מרד השחורים והנשים) — נשים ואמניות יצאו בפומבי כנגד הדיעות הקדומות נגדן, נאבקו על זכותן לקבוע את עתידן ואת חייהן והחלו לצאת מהבדידות ומהתלות הבלעדית בגברים. הן החלו ליצור תשתית רעיונית לעבודה משותפת שהתבטאה באמנות מעורבת, אישית ולוחמת, הן בשפה והן באמצעי הביטוי שלרשותן. לעומת התנועה המושגית*, המכשול של הנשים להצלחתן בממסד היה גם מיניותן וגם מהפכנותן, כשהממסד אינו מוכן לקלוט את העובדה שאת המהפכה מובילות עתה נשים. מצב זה איפשר למעשה לנשים להמשיך ול״התבודד״ בתוך עצמן כדי לגבש חשיבה חדשה, מתקדמת ומבוססת. קרה מה שלא קרה בעבר בהיסטוריה של האמנות: אמניות יחד עם מבקרות והיסטוריוניות החלו להיות מעורבות במהפך החברתי במטרה לשנות את פני המציאות וליצור תשתית אמנותית עצמאית.

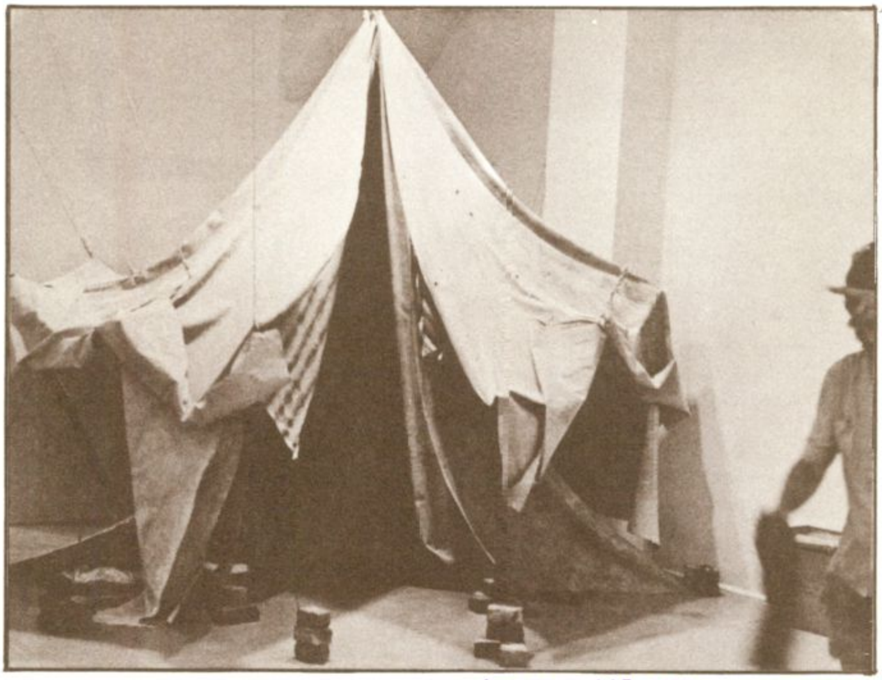
את סוף שנות השבעים אפשר לכנות כ״בלבול של פלורליזם״ סגנוני, לא של פתיחות רעיונית, כי אם של סגירות וניוון. המוזיאונים והגלריות בניו־יורק, שיקפו גם כן את אוזלת היד התרבותית ואת ראשית ההתדרדרות של ניו־יורק כמרכז הכובד האמנותי העולמי, והציור החדש, שעמו נפנפו בדגל החדשנות, לא היה, אלא נסיגה. הממסד האמנותי ״האליטריסטי״ ונותן הטון של שנות השפע, של שנות הששים, לא היה מסוגל להתמודד עם

מארי קאסה, ״האמבטיה״, 1891

המהפך האמנותי שהתרחש מחוץ לממסד ומחוץ למסגרת האליטריסטית של האמנות. מוזיאון ״הויטני״ הניו־יורקי, ביטא בתערוכת האוסף השנתי של סוף 79, את אוזלת היד בתצוגה של פלורליזם חסר כל אידאולוגיה וכיוון. גם המבקרים והמבקרות לא טמנו את ידם בצלחת ובמשך כל עונת הקיץ יצאו העיתונים המקומיים בכתבות ענק על ״הנפילה והכישלון של הציור האמריקאי״ (בסדרת כתבות שפורסמו ב״ווילדג וויס״ על־ידי העיתונאי פיטר פולר). גם באירופה החלו להתעורר לקיפוח האמנותי ופייאר שניידר, הצרפתי כותב מאמר ב״אקספרס״ הפריסאי (מאי 80) על ״נפילת אמנות ניו־יורק״ ועל פשיטת הרגל של אמנות שנות הששים ושל כוכביה (ראושנברג, סיגל, וורהול, אוזהקוויסט ואחרים) ומצטט את הילטון קרימר שכתב שהאמנים איבדו את דרג הכוכבות שהמדיה הגישה להם ושאין יותר פרות קדושות עתה. הוא מצטט בכתבתו את תום וולף שפרסם חוברת בארה״ב שהפכה לרב מכר, השוללת את הפטרונים הגדולים של התקופה, הרולד רוזנברג וקלמנט גרינברג. עוד הוא כותב שמֶסר, מנהל הגוגנהיים, אומר, שתום וולף הצליח לעורר את המוחה החבוי בתוך כל אמריקאי ושהגיעה העת לשעות רפורמה, לצמצם את הרשויות, מכיון שהעם רוצה לדבר ישירות עם האלוהים.

עם תחילת העונה (סתיו 79) נפתחה בסוהו, בניו־יורק בגלרית הנשים (A.I.R) תערוכת ״שש אומניות מישראל״, שהתקבלה באהדה רבה; קיי לרסון המבקרת הפמיניסטית החדשה של ה״ווילדג וויס״ כתבה של״ A.I.R תערוכה חשובה ומאד מרגשת של אמניות ישראליות, ושעבודתן היא אישית, מינית ופוליטית״. לוסי ליפארד כתבה ב״ארט אין אמריקה״, (ינואר 80) ש״חוץ ממה שמוצג בגלרית אורדנג, ניו־יורק רואה ושומעת מעט מאד על אמנות נשים מישראל — כך שתערוכה זאת מתקבלת בברכה מיוחדת.

מרים שרון, "פתיחות" (1979, A.I.R , ניו יורק)

שש האמניות ברובן צעירות, עובדות ברישום, צילום, פיסול ומיצג מושגי ואין שום דבר פרובינציאלי באופן תצוגתן"... גרייס גליק מה"ניו־יורק טיימס", כתבה ש"תערוכה זאת מהווה פתח לתערוכה נרחבת יותר". על אף שהאמניות עצמן (חוץ מכותבת שורות אלו) לא היו פמיניסטיות, המבקרות התייחסו לעבודות מנקודת ראות פמיניסטית ועל־פי הקריטריונים החדשים לביקורת (שהן בעצמן יצרו). האמנות של הנשים מישראל שהוצגה ב— A.I.R לא הוצגה בניו־יורק על־ידי ממסד ישראלי או אפילו אמריקאי, כי אם בזכות האמניות הפמיניסטיות של הגלריה בכלל, ורשיל בת־כהין בפרט (שארגנה אירוע זה) אשר עמלו קשה כדי להזמין את האמניות. מטרתן היתה להציג אמניות שאינן חיות במרכזים ולהראות בניו־יורק שבמקומות אחרים בעולם נעשית אמנות שאינה נחותה מזו של המרכזים ובעלת ייחוד משלה; ואמנם, בניו־יורק, הלוקאלי הפך לאוניברסאלי ולאו דוקא לאומי ושוביניסטי.

עם תחילת העונה (סתיו 79) נפתחה בסוהו, בניו־יורק בגלרית הנשים תערוכת "שש אומניות מישראל" שהתקבלה באהדה רבה;

בעת שהציגו האמניות הישראליות בסוהו, הוצגה תערוכה של "שבעה אמנים מישראל" במוזיאון ברוקלין ולעומת תערוכת הנשים מישראל שהוצגה בסוהו, היתה זאת תערוכה תחת חסותו ואישורו של הממסד הישראלי האמנותי, אשר דאג, באמצעות "שליחיו" בניו־יורק (גלריה ברטה אורדנג) לכיסוי האירוע בירחון ה"ארט פורום". מנחם כשר שכתב את המאמר, סיים אותו בקובלנה נגד אפלייה לאומית מצד השלטונות האמריקאים כלפי הישראלים והתלונן שהאמנים "נאלצו" להציג במוזיאון שבברוקלין במקום להציג במוזיאון לאמנות חדישה, שבמנהטן. הילטון קרימר, המבקר ה"ממסדי" של ה"ניו־יורק טיימס" כתב ש"בישראל מציירים כמו במרכזים אחרים בעולם ושמצדו הציור הישראלי יכול היה להיות אותו הציור שנעשה בפאריס, לונדון או ניו־יורק". אם אמנם אמנות היא א־מינית, כפי שטוענים, מדוע הוצגה אך ורק אמנות אשה אחת — האמנית הוותיקה, אנה טיכו!

האליטה התרבותית בישראל של שנות השבעים ואף קודם לכן, ניסתה לטשטש את שאלת הזהות הלאומית ואת הגבולות הטריטוריאלים בכך שניסתה ליצור אמנות קוסמופוליטית המטפלת אך ורק בבעיות הצרופות של השפה, ללא זהות מינית. הבינלאומיות שלהם ועצם העובדה שהאמנים נהרו לחיות במרכזי האמנות בכלל, וניו־יורק בפרט, לא הצליחה להוציאם מהבידוד הלאומי ולשלבם באמנות הבינלאומית על בסיס שיוויוני עם אמנים בני המקום. על אף העובדה שהאמנים הישראלים חיים בניו־יורק, הם עדיין מופיעים כאמנים ישראלים ונאמר עליהם שהם מציירים **כמו** במרכזי האמנות: לונדון, פאריס וניו־יורק. ושוב, אם אמנם האמנות היא ישות ללא זהות מינית וקוסמופוליטית, מדוע אין אותם אמנים ישראלים החיים בניו־יורק מזה שנים, מוצגים בתערוכות היוקרה האמריקאיות? למרות שהאמנים הישראלים בניו־יורק, נותרים בשולי התרבות בארה"ב, הממסד בארץ קלט אותם כ"אליטה הישראלית" השלטת על הממסד האמנותי בישראל וכמביאי הבשורה החדשה באמנות. הגישה הקוסמופוליטית באמנות, האומרת שצריך לצייר כמו במרכזים כדי להיות בינלאומיים, עודדה את הפרובינציאליות בישראל וערערה את התשתית החברתית שממנה יכלה לצמוח אמנות בעלת ייחוד וישות עצמאית, מעורבת ולוחמת שמקורותיה בחברה ממנה היא צמחה.

לקראת סוף שנות השבעים (77) החלו הסממנים הראשונים של מאבק פמיניסטי באמנות בישראל (על אף שאמניות בעלות ייחוד כבר פעלו מתחילת שנות השבעים ונותרו בשולי התרבות המקומית) וב־78 הוצגו לראשונה 3 תערוכות "נשים 78" בהשתתפות כ־30 אמניות. חלקן היו מוכרות יותר ואילו ברובן היו אמניות צעירות שזה עתה סיימו את האקדמיות לאמנות. מטרת התערוכה היתה להציג לציבור "אספקטים חדשים באמנות נשים" ולקבוע קריטריונים חדשים להתייחסות לאמנות. אפשר היה אמנם להבחין בשימוש שונה של חמרים בזהות ובמחאה אישית והתייחסויות שונות לסביבה ולחברה. האירוע שהיה לאירוע משמעותי בנוף המקומי הפך למיתקפה מילולית אלימה בשיטת "הפרד ומשול" מצד המבקרים, שהרגישו כנראה מותקפים אישית מעצם העובדה שמספר נכבד של אמניות הציגו באופן עצמאי וללא הגב של הפטרון. לדוגמא, המבקר אדם ברוך, שהכתיר את שנות השבעים בארה"ב כ"עידן הפמיניסטי שבאמנות וכבשורת העשור" (ידיעות אחרונות, דצמבר 79), דחה את שאלת הזהות המינית בישראל, בטיעון ש"בישראל אין שום בעייה של הפליה מינית ואין צורך במאבק בין־מיני" (ידיעות אחרונות, יוני 78) מאידך. גישה פטרונאלית נוספת היא זו של גדעון עופרת שפרסם מאמר על "אמנות נשים" (ב"ציור ופיסול", 79) שבו הוא יעץ לאמניות לשבת בשקט בביתן ולצייר. ועל האמניות הפמיניסטיות הוא כתב: "...כגבר וכאדם... מדוע שאשתף פעולה?!" שרה בריטברג, אוצרת במוזיאון ת"א, שפרסמה אף היא מאמר על "אמנות נשים בישראל" (אריאל, 79) פתחה את המאמר באופן חד משמעי: "כתבה זאת תעסוק בנושא שאינו קיים:... יש אמנות בישראל ויש אמניות, אבל שילוב של השנים הוא חסר משמעות..." חשוב לזכור שרה בריטברג היא קודם כל נציגת הממסד.

לאמניות עצמן, לא היו הכלים להתמודד, לא בגל האלימות המילולית ולא להגן על הקריטריונים שהן עצמן יצרו באופן תת־הכרתי. האמניות ש"נקלטו" בממסד כחלק מהממסד האמנותי הן אמניות שהשתייכו לזרם גברי שדגל באמנות ללא זהות מינית. היו אלה בעיקר תלמידותיו לשעבר של רפי לביא (מיכל נאמן, תמר גטר ואחרות), ואמניות שהשתלבו בתוך החברה הגברית. במהלך השנה האחרונה ירדה הפעילות הפמיניסטית באמנות למחתרת. נערכו פגישות עם אמניות צעירות יותר, ופעילויות מגוונות, ביניהם פרויקטים בהשתתפות נשים. בבצלאל, האקדמיה לאמנות, נעשה נסיון להקים סדנא ראשונה ל"אמנות נשים" בהנחיית אנדי אידן, ניסיון שהיה משמעותי עבור התלמידות המשתתפות וכיון שלא קיבל את תמיכת הממסד, נאלץ להיסגר. כל אותן נשים אשר יכלו להיות שותפות לתודעה החדשה ולהשתחרר מתלותן בממסד האמנותי, כדי ליצור תשתית חברתית עצמאית, נותרו למעשה מבודדות ומנוכרות האחת מהשניה ומזהותן, הן החברתית והן המינית. בחברה הישראלית מושג השיוויון החברתי עדיין נתפש בהשתלבות האשה לתוך

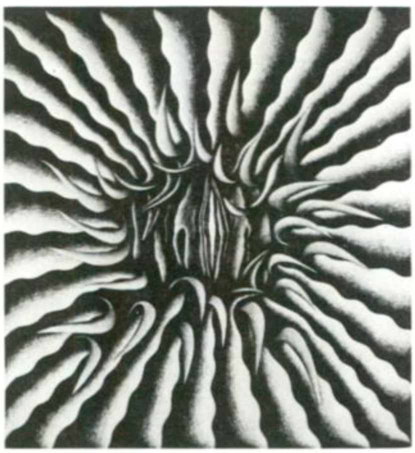
חברה הפועלת לפי דפוסים גבריים. התלות שבין הפטרון לבין האמנית/האמן הם סממנים אופייניים לתהליכי ההתגברות של חברה הנמצאת עדיין בשלבי היניקה ושאינה מסוגלת להתייחס אל אמניה בכלל ואמניותיה בפרט, כיישויות עצמאיות. לדוגמא: גדעון אופרת/יהושע נויישטיין, "ההתכתשויות" הפומביות שבין אדם ברוך/תומרקין.

החלק השני של המאמר יסקור את פעילותן של מספר אמניות בארץ ובעולם החל מתחילת המאה ועד לשנות השישים לאור הקריטוריונים החדשים של ביקורת. עצם התמדתן ועבודתן בסגנון בלתי מקובל על בני תקופתם, זרעה את זרעי הפמיניזם הראשונים באמנות. הן פעלו ויצרו במקומות שונים בעולם והגיעו, באותה עת, כמעט, למוטיבים דומים בעבודתן, מבלי להכיר האחת את השניה. אותן הקבלות בתוספת ההבדלים הייחודיים יוצרים תשתית רחבה לאמנות נשים בעולם.

עד לתחילת המאה קשה היה לקבוע אם אמנם היו אמניות מהפכניות באמנות, אולם עם תחילת המאה יש מעקב יותר וודאי ומדויק בנושא זה. ייתכן והאמניות עד לתחילת שנות השבעים יצרו אמנות מהפכנית, אולם עמיתיהן, הגברים שעמן היו קשורות דחקו אותן לשולי העשייה האמנותית והתייחסו בזלזול לאופי הייחודי של אמנותן שלא תמיד "הלך בזרם ובתלם המרכזי". מאמר זה יתייחס למספר אמניות שנדחקו בתקופתן לשולי התרבות.

מתחילת העשור הראשון של המאה ה־20 פועלת ויוצרת האמנית האמריקאית ג'ורג'יה אוקייפה, שעד היום, כשהיא מעל לגיל 90, היא חיה ויוצרת בניו־מקסיקו, שבארה"ב. בספרה שיצא לאור בארה"ב, ב־76, היא כותבת: "אני כותבת ספר זה מכיון שכל כך הרבה דברים מוזרים נכתבו עלי במילים. לעיתים תכופות נאמר לי מה לצייר. אני משתוממת תכופות על המילה הכתובה ובעל פה המסבירה לי את מה שציירתי. אני עושה מאמץ זה מכיון שאיש אינו מסוגל לדעת כיצד ציור שלי קורה. היכן נולדתי והיכן ואיפה חייתי אינו חשוב. מה שעשיתי עם המקום שהייתי בו זה מה שמשמעותי". הפרחים של ג'ורג'יה אוקייפה הפכו בינתיים לסמל של השפה הפמיניסטית החדשה, מה גם שהיא עצמה לא היתה מודעת לכך ופעלה לגמרי בבידוד בניו־מקסיקו, עד שהממסד האמריקאי הכתיר אותה לאחת מעמודי התווך של האמנות האמריקאית. היא הופתעה לנוכח הרעש וההמולה סביבה, אבל נהנתה מהעובדה שהדור הצעיר מזדהה עם הציורים שעשתה בתחילת המאה ושהיו אז בגדר טאבו חברתי. בו בזמן שעמיתיה בני תקופתה (היא היתה נשואה לצלם שטיגליץ) היו עסוקים בטיפוח רעיון העוצמה והכח הטכנולוגי שהתבטאו בציורי "הפעולה", גישה שבמרוצת השנים הפכה את ניו־יורק למרכז אמנותי עולמי (עם ה"ניו־יורק סקול"), ממשיכה ג'.אוקייפה ליצור ולעבוד בסגנון ייחודי לה ולהתעלם ממושגי העוצמה הטכנולוגיים וליצור ציור אישי הקשור קשר הדוק עם הטבע. גם כאשר היא מתגוררת בניו־יורק, היא מציירת את קרני האור הבוקעים מבעד למבני הענק וחזיתות המבנים ואינה מקבלת את עצת בני תקופתה שתפסיק לצייר יפה ותצייר ציור חזק וגדול, ציור אמריקאי כמו שצריך. ובניו־מקסיקו היא ממשיכה לצייר את המדבר והפרחים שעמם היא מזדהה באופן אישי. על הפרח היא כותבת: "פרח הוא קטן יחסית. לכל אחד יש הרבה אסוסיאציות עם הפרח — עם הרעיון של פרחים. מושיטים יד לגעת בפרח, מתכופפים קדימה להריח אותו ואולי נוגעים עם השפתיים בפרח, מבלי להיות מודעים לכך, או שמושיטים אותו למישהו כאות של הוכרה ומחווה. ובכל זאת — אעפ"י כן, איש אינו רואה את הפרח — בעצם — מכיון שהוא כל כך קטן ואין לנו פנאי — כי לראות לוקח זמן — כמו שלוקח זמן לבנות ידידות. ואם יכולתי לצייר פרח בדיוק כפי

ג'ודי שיקאגו, להבדיל מעמיתותיה בנות התקופה, היא האמנית הפמיניסטית הראשונה בארה"ב ובעולם. את "בעיתה" האישית היא הפכה לכלל נשית, כאשר הבחינה שהערות האמנים שעמם באה במגע חוזרות על עצמן — שתפסיק לעגל את צורותיה; שתפסיק להצטעצע ב"קישוטיות" יתר; שתפסיק לצייר כמו אשה...

ג'ודי שיקאגו, "רישום דחיה נשית", 1974

שראיתי אותו, איש לא היה מצליח לראות את מה שראיתי מכיון שהייתי מציירת את הפרח קטן כפי שהוא באמת. ואז אמרתי לעצמי — אצייר את מה שאני רואה — את מה שהפרח מסמל עבורי, אבל אצייר אותו גדול והם יופתעו ויצטרכו לקחת לעצמם זמן כדי לראות אותו — ואני אגרום לכך שאפילו הניו־יורקים העסוקים ביותר ימצאו לעצמם פנאי כדי לראות את מה שאני רואה בפרחים". הפרחים של אוקייפה לא היו הפרחים הקטנים ולא סיפור על פרחים, כי אם גישה אסתטית חדשה לצורה ולתוכן שעמם יכלה להזדהות כאשה.

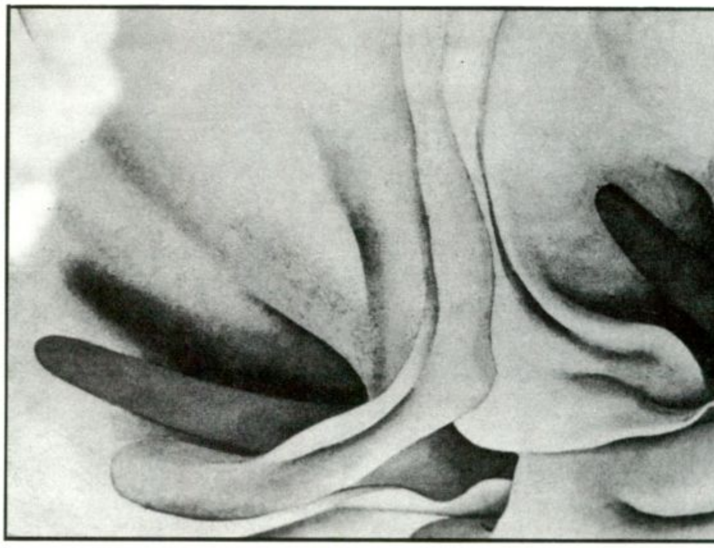
אמילי קאר היא אמנית קנדית שנולדה בסוף המאה ה־19 והקדימה את תקופתה הויקטוריאנית ב־50 שנה. מתחילת דרכה היו חייה מאבק ארוך וממושך עם החברה ועם בני משפחתה כשהיא מנסה להשתחרר מגישות פוריטאניות, כדי להגיע לחופש יצירתי ואישי ללא תלות משפחתית. את אהבתה הגדולה היא מצאה ביערות ובחיי האינדיאנים עמם היא חיה ואת חייהם היא ציירה. כאמנית היא "נקרעה" בין הצורך לחיות במרכזי האמנות דאז, פאריס ולונדון ולהיות מערבת בעשייה האמנותית שבמרכזי האמנות (היא הציגה בפאריס יחד עם ולאמינק ומאטיס) לבין אהבתה האמיתית — היערות שבקנדה. לאחר סבל נפשי ומחלות של הערים הגדולות היא שבה לחיות בטבע ולהיות קרובה לפשטות ולחום של האינדיאנים. מרכזה האמנותי הפך לזה של העדפתה האישית ועל כך היא כתבה: "קיימים נושאים בכל מקום; צריך לחיות בשקט כדי לשמוע ולראות; חצי מהציור זה להקשיב לאמא אדמה הגדולה והאילמת והמדברת בשטף; החצי השני זה שתהיה תודעה מספיק בהירה כדי לראות בכל את האלוהות. חשוב לא לנסות לעשות דברים יוצאי דופן, אלא לעשות את הדברים הפשוטים באינטנסיביות, לדחוק את הרעיון לגבול היכולת, לעוות אותו, כדי להוליד אותו מחדש ולהשאר עם רעיון אחד בכדי שהוא יצא בכל מחיר". בצורה זאת היא עבדה על היערות ועל העצים ומהותם. בשלב מאוחר למדי היא קבלה תמיכה ועידוד מ"קבוצת השבע". הקבוצה הגברית "המובילה" של הציור הקנדי, אשר דגלה בציור הנוף ועוצמתו. תמיכה זאת עודדה אותה לשוב ולצייר לאחר תקופה ארוכה של שפל ובדידות ובעיות של פרנסה. בגיל 76 היא נפטרה בודדה; האירוני שבדבר ששנתיים לפני מותה היא התפרסמה כסופרת בזכות ספרה "קליי וויק" המספר על חייה עם האינדיאנים. רק לאחר מותה הוכתרה לאמנית הקנדית החשובה ביותר ולאחת מעמודי התווך של "אמנות נשים".

פרידה קאלו, אמנית מכסיקאית שחיה בתחילת המאה ונפטרה בתחילת שנות החמישים היתה בת לאם אינדיאנית ואב יהודי. בילדותה עברה תאונת דרכים קטלנית, שהותירה אותה משותקת בחצי גופה ותאונה מאוחרת יותר גרמה לאי יכולתה ללדת. המום שלה ויופיה הנדיר עוברים כחוט השני ביצירותיה. לעומת האמנים המקסיקאנים (היא היתה נשואה לאמן ריברה) שהיו אמנים מעורבים פוליטית בחברה, ודגלו בגישה סוציאל/ריאליסטית ובהעברת המסר החברתי לעם באמצעות "ציורי הקיר" (MURALS) במקומות פומביים, המשיכה פרידה קאלו לצייר ציורים קטני ממדים, המבטאים יותר מכל את כאבה האישי ואת סבלה כאשה: דמותה הופכת לזו של בת המאיה, האינדיאנית הנעשקת ע"י הפולש הזר ובין אם זאת האשה האינדיאנית או הספרדיה, זאת תמיד אותה דמות אשר מגופה יוצאים צינורות הזוועה של הטכנולוגיה ההורסים ומכלים את יופיה ואת גופה. ההזדהות של קאלו עם העם אינה זו של ההטפה מגבוה כי אם זו של הזדהות אישית.

בתחילת המאה מהגרת אנה טיכו מגרמניה לירושלים והופכת את הסביבה החדשה לביתה

עד ליום מותה כשהיא מעל לגיל 80, בשנה זו. היא דמות של פייטנית יהודיה צנועה וביתה (בעלה רופא העינים הנודע, ד"ר טיכו) הופך בשנות העשרים למרכז רוחני לפליטים החדשים מאירופה ולערבים המשכילים בני האיזור. את חייה היא מקדישה לציור הרי יהודה, בראשוניותם, הרבה לאחר שכוסו ברבדים של מבנים רבי קומות. במרוצת השנים ההרים אינם יותר ההרים החיצוניים, כי אם ההרים הפנימיים של עצמה; היא וההרים הופכים אט אט לישות אחת, החיים ומזדקנים יחדיו (ומתים יחד?!). את ציורי הנוף היא רושמת בטכניקת הפחם והפנדה על נייר, טכניקה העונה לרגישויות האופייניות לעבודתה ולנושאיה. גם כאשר מבקש ממנה סנדברג (מנהלו של המוזיאון הלאומי באמסטרדם, ומוזיאון ישראל לשעבר) באחת מנסיעותיה לאירופה, לצייר את נופי אירופה, היא ממשיכה לצייר את רכסי הרי יהודה ועל כך היא אומרת: "הרגשתי עצמי נבחרת על־ידי עצמי לצייר נוף זה... ויש משהו שאיני יכולה להסביר לעצמי לגמרי..." הציירים הישראלים בני תקופתה שביטאו את מושגי העליונות והכוח על הנוף ויצרו את אסכולת "האבסטרקט הלירי" הותירו אותה בשולי התרבות. ואילו היא, שלא התפתחה "לצייר את האידיאולוגיה הציונית החדשה" ממשיכה לפתח את האינטימיות הכמעט סודית של הנוף שהפך להשתקפות של אישיותה: צנוע, סגפן, סודי ונוקשה. רק בעשור האחרון הממסד הכיר בה כדמות אמנית מרכזית, אולם את "פרס ישראל" היא מקבלת אחר מותה.

אביבה אורי ממשיכה את דרכה של אנה טיכו ומשנות החמישים והלאה, על רקע של האידאות של "האבסטרקט הלירי", היא יוצרת ציור ייחודי משלה ומציירת "רזה" בטכניקת צבעי הפנדה על נייר, ויוצרת רישומים מונוכרומים, האופיינים רק לה. ציורי הנוף שלה הם גם המצבים הנפשיים התת־הכרתיים שלה, והם גם השתקפות למצבים קוסמיים. היא מגיעה בעבודתה לצורות מפשטות ואישיות גם יחד שבולטת בהם הצורה העיגולית. בראיון שפורסם בעיתון "הארץ"(79), היא אמרה שהיקום בכללותו מעניין אותה. על אף שהיא אמנית שהשפיעה על אמנים צעירים ממנה ושקבלה הכרה בממסד, היא ממשיכה ליצור בבידוד.

ג'ורג'יה או'קיפה, "שתי כלות בוורוד", 1928

בתיה לישאנסקי היא פסלת ודמות ציורית של נוף החלוצים הקיבוצי של תחילת המאה. היא דמות נוספת שנותרה בשולי התרבות המקומית, אינה משתייכת לשום זרם מרכזי ויחד עם זאת היא אינה מפסיקה לפסל עד עצם היום הזה, כשהיא מעל לגיל 80. היא מפסלת באבן בדביקות דמויות חלוציות אופייניות לאידאות של דור המתיישבים. בתיה לישאנסקי היא הדמות הנשית של ההתיישבות העובדת, שעם אמנותה הם מזדהים ואת השקפותיהם היא מייצגת בעמלם ותפארתם כפי שזה בא לידי ביטוי באידאולוגיה החברתית של הפרחת השממה. טעות היא לסווג את אמנותה על פי קריטריונים של אמנות עכשווית. עבודתה דומה אולי לזו של אסכולת המתיישבים שבציור האמריקאי הריאליסטי של תחילת המאה (ר. ציורי וויאט). לא רק שלישאנסקי נותרה בשולי התרבות, אלא שעד היום לא קבלה את ההכרה מטעם הממסד. היא אישית אינה תלויה בשום דמות גברית, אולם היא ומשפחתה הם מבני המתיישבים הראשונים ואחותה היא רחל ינאית בן־צבי. הכח הפיזי העצום הכרוך בעבודות פיסול מעין אלו שולל את הדיעה הרווחת על האשה החלשה אשר הפך את הפיסול לטריטוריה גברית בלעדית.

חנה אורלוף, היא פסלת ישראלית שחיה ועבדה בפאריס של תחילת המאה. גם היא נותרה בשולי העשייה האמנותית. אנאיס נין, הסופרת, מבטאת היטב את ה"בעייתיות" של חנה אורלוף. באחד מיומניה היא מספרת שכאשר ביקרה את הפסל הנודע ברנקוזי אשר עסק אז בתגליותיו בענין מעוף הציפור בפיסול והיה שקוע כל כולו במושגים של המופשט בחלל, היא שאלה אותו אם הוא מודע לכך שבאותה עת הפסלת חנה אורלוף עסקה בפיסול נשים וילדים באותה דביקות כמוהו. על כך הוא ענה בביטול מוחלט.

חוה מחותן היא פסלת שהתחילה ליצור החל בשנות החמישים ועל רקע שנות השישים הברוטליסטיות, היא נותרה בשוליים וממשיכה לעבוד בחומרים טבעיים כמו העץ והאבן. בשנות החמישים היא מפסלת מחימר ועץ דמויות של נשים, ונשים משולבות עם חיות שמתפתחות לצורות מופשטות בעץ ובאבן. אלו הן צורות בעלות עוצמה הרמונית שאינן כופות עצמן על הטבע, מכיון שהן מבטאות את רחשי הטבע והנוף הסובבים אותה, בנגב, שם היא חיה. שעה שהארץ מתמלאת באנדרטאות היא אינה מקבלת שום הזמנה לפיסול בנוף, מה גם שגישתה היא זו של השילוב ולא ההשתלטות. פיסלה הוא ייחודי והיא מפתחת שפה בפיסול כפי שאך מעט ואולי אף אמנית/פסלת בת תקופתה לא מפתחת. הפסלת הצרפתיה/אמריקאית, לואיז בורג'ואה, בת תקופתה עובדת על מושגים דומים בפיסול, אולם הסגנון והגישה שונים.

ניקי דה סנט פאלה, הקשורה לאמני "הריאליזם החדש" בצרפת, מפתחת מעין שפת פופ אורנמנטלי, דקורטיבי של דמויות נשים ענקיות ממדים אשר הקהל יכול היה להכנס ולצאת דרך הפות שלהן. ועל אף שאינה "נחשבת" לאחת הדמויות המרכזיות, אפשר לראות את סליה ברחבי העולם; ובאחד הגנים בירושלים אפשר לראות את פסל "הגולם" שלה, שממנו יכולים להכנס ולצאת ילדים.

מרים בת־יוסף היא אמנית ישראלית שחיה בפאריס (היתה נשואה לארו, צייר פופ, נודע) ומחפשת סגנון ייחודי לה. היא יוצרת רישום, בטושים צבעוניים על בדי משי, מעין אורנמנטיקה דקורטיבית, אישית ועוברת לאוביקט ולמופע התיאטרלי באמנות, ומציירת גם על אנשים. אמנותה משקפת את הלכי הרוח של הנוער בני תקופתה, שברח לעולם הסמים, ומעולם השפע הכלכלי. על דרכה היא כותבת ביומניה שעדיין לא ראו אור: "אף על פי כן נפגעתי (מחוסר ההבנה של ידידיה לדרך עבודתה, ולחיפושיה), יותר ויותר הייתי רוצה לצייר רק עבור עצמי ובעיקר כשאני נעשית יותר אינטימית בציור ולא מציירת יותר דברים שיש בהם, לפחות מבחינה אופטית, משהו משותף עם אחרים, המשהו של הנושא. גם הנושא וגם העצם וגם הצורה וגם הצבע, אני מנסה עכשיו להוציא אותם ממש מקרבי. וכך זה אבסטרקטי"... (3.7.56) ..."מכאן הגעתי למסקנה שככל שעובדים יותר זמן על תמונה היא יותר אישית! כי היא כוללת את האמן בימים ושעות ומצבים שונים, מורכבים לתוך תמונה אחת (וככל שהשנים עוברות, האישיות יותר בשלה). הציירים המעניינים אותי כיום במיוחד הם פול קליי, קנדיסקי, ווירה דה־סילבה, בעיקר משום שהיא אשה, ואמן" (13.8.56). החברה הגברית אינה מקבלת את אמנותה וחייה הופכים לגיהנום של נדודים, כדי למצוא חוף מקלטים לה ולאמנותה. היא נושאת את אות הקלון של "היהודי הנודד" על כתפיה ורצה נואשת אחר הכרה ושלוות ההזדקנות. גם בישראל נועלים את השערים בפני אמנותה בכינויים של

(המשך בעמ' 13)

אמירה

עקבים

יהיו שיתמהו — מה ענין נעלים, נעלי עקב, **ולנגה!**

ובכן — ענין רב לנו בנושא, שכן תרבות לבוש, ותרבות הנעלה הינן חלק ממכלול החינוך והצמיחה הנפשיים והפיסיים השונים של הנערה/אשה. רובנו כלל אינו מודע לכך, שפרט לנכות פסיכולוגית, שהיא מנת חלקן של ילדות/נשים (על־ידי הקניית תדמית נשית־פסיבית וכו׳), אנו הופכות גם נכות פיסית בשנות צמיחתנו — וכל זאת בשם קדושת תדמיתנו ה״נשית״.

דוגמא טובה לכך היא דוקא כף הרגל המייצגת מערכת שרירים חזקה ומורכבת בגוף. ואולי דוקא בשל תפקידה החשוב של כף הרגל ביציבות, תנועה — או הגבלת תנועה — הפכה כף הרגל נושא לפטישיזם ומקור לגירוי פסיכולוגי ומיני בתרבויות שונות — והשיא הושג כידוע עם קשירת כף הרגל לנשים בסין העתיקה.

קשה לנוע בצורה יעילה, מהירה ונוחה עם כף רגל נכה.

כף הרגל היא חלק ממערכת שרירים מורכבת וחשובה לשמירת שיווי המשקל, לתנועה ונשיאת משקל הגוף. הפחתת מידת יעילות פונקציות אלו משמעותה כאב, אי־נוחות ותלות. נעלים אמורות לספק משען למבנה העצמות של כף הרגל בלא להגביל תנועותיה. עליהן להיות בעלות סוליות מגינות וגמישות. נעלי ילדים/גברים עונות כמעט תמיד לדרישות אלו; נעלי ילדות/נשים — כמעט אף פעם לא.

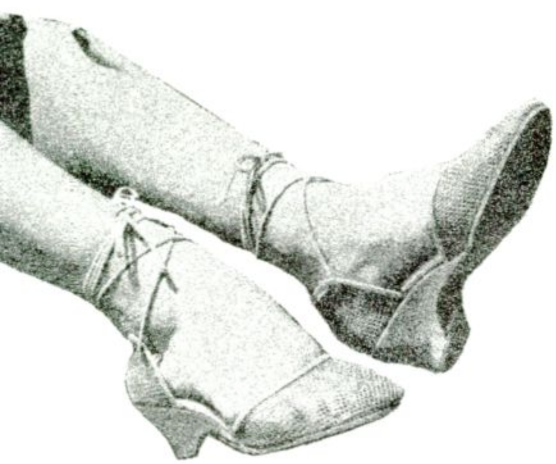
נניח לרגע את הלחצים הפסיכולוגיים־חברתיים המניעים נשים לראות בנעלים חסרות־תועלת וגורמות־נכות נעלים יפות וחיוניות, ונדון בנעלים עצמן.

נעלי תינוקות וילדים קטנים מניחות בדרך־כלל את הדעת — הן רכות, גמישות ותומכות בכף הרגל. השוני מתחיל בגיל בית הספר: נעלי הבנים נשארות שטוחות ותומכות בכף הרגל; נעלי הבנות גובהות קמעא, יקרות יותר, עשויות חומרים לא טבעיים ולא בריאים, הנעל כמעט שלא תומכת בכף הרגל ומקושטת באביזרים חסרי ערך. עצמות הילדות עדיין לא התייצבו ותוך זמן קצר, שבועות, מתחיל תהליך הטלת המום. בגיל 9־8 הילדות כבר עברו סוציאליזציה כזו, שאינן רוצות בנעל שאינה מזיקה להן — וגם לו רצו, קשה היה למצוא כזו. בגיל 15־14 רוב הנערות סובלות כבר פגם פיסי. אופנת ההנעלה לנשים מגלמת את הגרוע ביותר עבור כף הרגל ויציבות הגוף כולו.

בעוד שכפות רגלי הנערות מתעוותות ומאבדות כח — הרי הבנים בדרך כלל ממשיכים לנעול נעלים נוחות ויעילות.

נעל אופיינית לילדה/אשה נראית בערך כך (כמובן בהתאם לצוו האופנה האחרון המשתנה מדי שנה כדי למכור עוד ועוד): עקב גבוה רופף ומסוכן; מעט או היעדר מוחלט של מושב לעקב; חוסר מקום סביב לבוהן; חוסר תמיכה לקשת כף הרגל — וכל זה עטוף בתוית של מחיר גבוה. והתוצאות: חוסר שיווי משקל והליכה לא יציבה; כל משקל הגוף נדחף קדימה אל האצבעות שנועדו לשמש מנוף ולא לשאת את משקל הגוף; נוצר עיוות ברוחב כף הרגל והבהונות נדחסות פנימה; נגרמת פגימה בקשת כף הרגל. מעבר זה של שווי המשקל קדימה משפיע על כל הגוף. עמוד השדרה נדחף (סיבת כאבי גב ״לא ברורים״), אגן הירכיים מוטה קדימה וכל איזור הבטן והירכיים מעוות ומאומץ. באיזור הרחם והבטן אין עצמות לעמוד בפני הלחץ ואז מזדקר הישבן אחורה ונזק עלול להיגרם לאברים פנימיים במקרים קיצוניים. בנוסף לכך גיד־אכילס, המחבר את שרירי סובך הרגל עם עצם העקב מתעבה ומתקצר ובסופו של דבר האשה כלל אינה יכולה ללכת בנעל שטוחה. בגיל 50־40 מגיעות נשים רבות לטיפול רפואי עד כדי ניתוח אם זה בעצם הבוהן המזדקרת ומכאיבה ואם זה בשל בעיות בגב בשל הליכת שנים בנעלים מזיקות שכאלו.

ההקבלה לקשירת כף הרגל בסין מדברת בעד עצמה. כמו בסין של אז, תוצאות הנכות הן מוקד להתפעלות והערצה גברית. כמו בסין של אז, גם עתה הלחץ החברתי מכוון כלפי האמהות והנשים עצמן והן אלו המשמרות מנהגים אלו "לטובת" הבת, כדי שתהיה יפה ופופולארית... וכי איזו ברירה יש לאם חוץ מאשר לקנות לבתה את הנעל האופנתית, גם אם בכך היא גורמת לה נכות? אך לא הן ה"אשמות". מערכת אדירה של לחץ תרבותי־פוליטי־כלכלי מופעלת עליהן (האשה הקטנה, הפסיבית, שאין לה צורך בעמידה איתנה שכן ממילא עליה להיות חלשה ותלויה בגבר שיגן וישמור עליה וכן מוטל עליה לקנות כל שנה זוג נעלים חדש — ויקר אם אפשר). וכך נשים עצמן "משתפות פעולה" בגרימת נכות לעצמן ולבנותיהן. זאין זה מקרה שבתקופות פתיחות חברתית יחסית בהן נשים הן בעלות תודעה עצמית גוברת, גם מופיעות בשוק "פתאום" נעלים נוחות ובריאות יותר, וכזו היתה התקופה של השנים האחרונות. ואילו עתה, עם התחזקות השמרנות הפוליטית בעולם, גם אנו הנשים עומדות בפני "מתקפת נגד" הרוצה להחזיר אותנו למצב נכות של דידוי על עקב רופף ונעל־לא־נעל....

נשות הסלונים

נורית כהנא

בדברי ימי היהדות ידוע מעט מאד על קבוצה קטנה של נשים יהודיות, הנקראת "נשות הסלונים", שחיו החל מסוף המאה ה־18; עם נשים אלו נימנות: רחל לוין־ורנהגן (1833־1771), האחיות דורותיאה מנדלסון (1839־1763) והנרייטה מנדלסון־שלגל (1847־1764), הנרייטה הרץ (1847־1764) פאני פון ארנשטיין (1818־1757), שרה מאיר (1828־1760) ואחותה מריאן מאיר (1812־1770). מי הן היו? מדוע אין אנו יודעות עליהן דבר? האם היו "בנות ישראל החוטאות" כמאמרו של צבי גרץ, שמקומן לא יכירן בהסטוריה היהודית? או שהיו אלה נשים שפרצו מסגרות מסורתיות והחלו להיות מודעות למצבה ולמעמדה של האשה?

מאז 1730 ועד 1830 היו הסלונים של נשים יהודיות בברלין מרכזים לחילופי דעות, בעלי השפעה מכרעת על התגבשותן ועיצובן של נטיות פילוסופיות בגרמניה. הסלונים נוצרו כתוצאה מהתנאים הכלכליים החדשים בחברה הגרמנית מאז מלחמת שבע השנים (1756־63). במלחמה זו, אשר תבעה מבצעים פיננסיים מיומנים, חתם פרידריך הגדול חוזי אספקה עם יהודים מברלין שסיפקו לו ציוד מלחמתי. אלו התעשרו וצברו השפעה וכן פריווילגיות מיוחדות עבור שירותם למולדת הפרוסית. את הקליינטורה הנוצרית האריסטוקרטית פגשו לא רק במשרדיהם, אלא בחדרי האורחים בבית. אוירת התרבות, הנינוחות והחום שהקרינו נשים יהודיות בביתן, בהשואה לזו הקשוחה והטקסית של החברה הפאודלית דאז גרמה לכך שהסלונים היהודים של ברלין ווינה בשלהי המאה ה־18 הפכו למוקדי משיכה ליוצרים חדשים ולשוחרי־דעת.

כותבת אלן קיי בספרה "רחל לוין": "עד מהרה היו אנשים אלו מביאים עמם אחות או חברה, אשר רצתה גם היא לחלוק את הזכות החברתית שממנה נהנו הגברים במשפחה". בדרך זו, טוענת קיי, רכשו הסלונים היהודיים השפעה ישירה על התפתחות חיי החברה בחוגים רחבים יותר. עם הופעת נשות הסלונים, מילאו לדבריה נשים יהודיות לראשונה שליחות אזרחית בחברה המודרנית. נשות הסלונים היו מיודדות עם סופרים, יוצרים מתחומים שונים כגון מוסיקאים, שחקנים ושחקניות במיוחד עם המקוריים שבהם, אשר לא נתקבלו ל"חברה המהוגנת" הפאודלית. בסלונים ניגנו מוסיקה טובה, יצירות אמנות פארו את הסלונים. בביתו של משה מנדלסון, ההוגה היהודי הנודע, ואבי שתיים מנשות הסלונים, נפגשו לראשונה אינטלקטואלים יהודיים ולא יהודיים, גברים ונשים. כל האנשים החשובים של אותה תקופה בקרו בסלונים של הנשים היהודיות, ועמם נמנו: מירבו, פרידריך שלגל, שלינג, הנסיך לואי פרדידנד מפרוסיה, היינה, פיכטה הגל ומדינאים כוולינגטון וטלירן. שני הסלונים הידועים ביותר היו אלה של רחל לוין והנרייטה הרץ. נשות הסלונים הנזכרות הכירו זו את זו, ותמכו זו בזו בתקופות שונות בחייהן. רחל לוין הוכרה כאשה הגדולה ביותר שהעמידה יהדות גרמניה, והתרבות המערבית. היא היא שפתחה את עיני בני דורה להכיר בגדלותו של גתה.

ייחודם של הסלונים היהודיים היה בכך, שהועידו לראשונה לנשים תפקיד חשוב בחיים האינטלקטואליים והתרבותיים — ובעקיפין — גם בפוליטיקה. אותן נשים העזו לחרוג מהמסגרת המסורתית של האשה היהודיה, אך הן שילמו על העזתן באי יכולת להוציא לאור את דעותיהן, במאבק נגד סמכות אביהן, בקרע עם משפחותיהן, ובבוז מצד בני עמן (למרות ההוקרה שזכו לה מצד הגויים) ובקשיים כלכליים.

רחל לוין, הידועה בקרב נשות הסלונים, נתנה ביטוי חריף להתנגדותה לדעות קדומות ביחס לנשים. "האם הוכח כי אשה מעצם טבעה מנועה מלחשוב ולבטא את רעיונותיה? אם אמנם אכן כך היה הדבר, אין היא פטורה עדיין מלשוב ולנסות את כוחה מחדש. נשים רבות כל כך חוטאות לייעודן האמיתי, כך שאותן מתי מעט המצליחות לבטא את עצמן באמצעות הכתיבה, אינן משנות את המצב העגום".

רחל לוין הגנה על זכותה של האשה לממש את כישוריה האינטלקטואליים; למצוא לעצמה "מקום לכף רגליה" (בכך הקדימה את וירג׳יניה וולף בכמאה שנה, בביטויה הידוע "מקום משלה, חדר משלה"); "יש לה זכות להנצל מן העיסוק הקטנות ולא להיות מוסחת ממילוי ייעודה העצמי בשביל קיומם של בעל, או בן. עליה להתנהג במלאכותיות ובגינדור כדי לרצות את בעלה, והיא נחשבת כנחותה בשל חינוכה ועל עצם היותה אשה".

כתוצאה מהבעת דעות אלו, גורשה רחל לוין מבית הוריה לאחר שנים של סבל בימי ילדותה והתבגרותה. גרץ, אומר על רחל לוין: "דעותיה על מעמד הנישואין, הוא המוסד הקדוש, אשר כל המשפחות והעמים עומדים עליו היו כדעותיו של אחד הבחורים החפשיים והריקים אחרי שתותו לשכרה ואותן הגידה במנוחה לאישה ווארנהאגן פון אינזה לפני יום כלולתה". מתוך דבריו של גרץ מסתבר כי כתביה צונזרו בקטעים שבהם הביעה דעות חופשיות מדי בשאלת היחסים בין המינים.

על יחסה לאביה אנו למדות מאלן קיי: "אהבתה הבלתי נלאית לאמה, עצמאותה הבלתי ניתנת לריסון נתפרשו על־ידי אביה כקנטרנות וכעקשות, מידות שליליות בעיניו, אותן ניסה לשבור בתאות קניבל המפצפץ עצמות אדם". עם התבגרותה, ניתן להניח שהחלה לבקר את דרכו של אביה באופן מודע ופתחה בכך מערכה לא רק בין רצונותיהם השונים של השנים, אלא גם בין נשמותיהם.

דעותיה של רחל לוין בנושא המשפחה היו מקפיצות רבים וטובים גם כיום: "ילדים זקוקים לאם בלבד, ושמם צריך להקרא על שמה. האמהות הן אלו שצריכות להיות הסמכות והכוח במשפחה; זהו צו הטבע. עלינו רק להפוך את הטבע למוסרי יותר, שכן לפעול כנגדו זהו דבר שלא יצלח לעולם, ולו רק ביחס לבעיה הנידונה. יחסי הכוחות בטבע הם מחרידים, כיון שהם מאפשרים להתעמר באשה ולכפות עליה לידת ילדים בניגוד לרצונה. עוול זה תובע התערבות והסדר אנושיים; עם זאת הוא מצביע על שייכותו המקורית של הבן לאמו: לישו היתה אם בלבד. לכל ילד יש

למנות אב אידאלי ויש לראות בכל אשה אישיות טהורה ומכובדת כמריה".

מידע על דעותיהן של נשות הסלונים מצריך מחקר בעל אופי בלשי: חלק מכתביהן אבדו, חלק מצויים מפוזרים בין כתבי ידידיהם הגברים. למרות שחיו בקרב אליטה אינטלקטואלית נאורה יחסית, לא התקבלו בה כנשים סופרות בזכות עצמן. הן זכו להכרה חלקית כמעודדות, עורכות ומקדמות את יצירות הגברים. כך לדוגמה — דורותיאה מנדלסון, שנישאה למשורר פרידריך שלגל, פרסמה את הרומן שכתבה, "פלורנטין", תחת שם בעלה, אשר קצר את מירב המחמאות.

דורותיאה מנדלסון תרגמה מספר כתבים צרפתיים עתיקים לגרמנית, וכן גם ספרות בת תקופתה כמו את ספרה של מדם דה סטאל, "קורין" (1897). היא כתבה מאמרים חתומים באות "ד" בירחון הספרותי שערך בעלה פרידריך שלגל, "אירופה". במכתבה אל פיליפ וייט, אחד משני בניה, מתקוממת דורותיאה על כך, שעל נשים נאסרה הנוכחות בהרצאה על הפילוסופיה של ההסטוריה. "...הקיסר עצמו", כתבה. "אמר לפרידריך (שלגל) ולקהל, שאינו אוהב את זה, שנשים תלמדנה!" (סימן הקריאה הוא של דורותיה מנדלסון).

שרה מאיר כתבה לפרנסתה, אולם מעולם לא עלה בידה להוציא לאור את הרומן שכתבה "סופי, או ההבדל שבחינוך". מן השם ברור, שספר זה נכתב כתשובה לספרו של ז׳אן ז׳אק רוסו "אמיל", הדן בסוגיה כיצד לחנך בן ובת. רוסו טען, שיש לחנך את הבת להיות צייתנית, פאסיבית ומתקשטת.

הנרייטה הרץ עמדה מאחורי פרסום חיבור בן 10 פרקים הנקרא "רעיון לקטכיזם של חכמת נשים", שיצא לאור בשנת 1798 בכתב העת "אתנום". המאמר פורסם בשמו של שליירמכר, איש רוח ידוע וידיד של הרץ. לדעת חוקרים, קיימת סבירות גבוהה שאשה כתבה אותו, ועל כך יש רמזים במכתביה של הרץ, שאכן היא היתה המחברת.

אם זכו נשות הסלונים להשכלה חופשית יותר בילדותן — הרי כולן נדרשו לקטוע לימודיהן על־ידי נישואין, בגיל צעיר (הן שודכו ונישאו בגילים 13־15). לכן קיום הסלון בביתן היה אמצעי עבורן להמשיך ולהשכיל.

נשות הסלונים התנצרו לרוב, לצורך פרנסה, או בשל קרע עם משפחתן — דהיינו על רקע היותן נשים ששאפו לעצמאות או התקדמות אינטלקטואלית, בתקופה שבה הקהילה היהודית לא הרשתה לנשים לעשות זאת. אם ניתן היה למצוא עדיין בראשית המאה הנוכחית כמה ספרים ומאמרים על נשות הסלונים — הרי ככל שעוברות השנים אין להן סימן וזכר. נראה שזהו נסיון ממושך להפטר מזכרן, אולי בשל התנצרותן, אולי מסיבות אחרות. אולם אין ספק שהן היו חלוצות ההתפתחות של השכלת נשים יהודיות וחלוצות בנסיון לפרוץ את המסגרת הצרה של "כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות". הן שמשו דוגמה לנערות ונשים יהודיות רבות בסביבתן,

(המשך בעמ' 31)

(המשך מעמ' 9)

"קיטש" ו"דקורטיבי" ועבודתה נפגעת מסימפטום של אי התפתחות בגלל קרקע בלתי קולטת.

מרי באומייסטר היא אמנית גרמניה שמפתחת גם כן בשנות הששים פופ אורנמנטלי שהוא כמו שאר האמניות של הזרם "פופ אורנמנטלי נשי" (להבדיל מהאמנות הקינטית הסטרוקטורלית של אגם וסרלי) ועובדת על סיגנון ייחודי לה. החברה הגברית שאינה מקבלת את אמנותה, על אף שהיתה קשורה ועבדה עם שטוקהאוזן, מרחיקה אותה מרצון לחיות מחוץ מרכזי העשייה האמנותיים, וליערות שבפרוורי קלן שבגרמניה, שם היא יוצרת מרכז אמנותי משלה.

ג׳ודי שיקאגו, להבדיל מעמיתותיה בנות התקופה , היא האמנית הפמיניסטית הראשונה בארה"ב ובעולם. את "בעייתה" האישית היא הפכה לכלל נשית, כאשר הבחינה שהערות האמנים שעמם באה במגע חוזרות על עצמן — שתפסיק לעגל את צורותיה; שתפסיק להצטעצע ב"קישוטיות" יתר; שתפסיק לצייר כמו אשה — היא הבינה שמדובר כאן באלמנט שהוא משמעותי לה ולאמנותה ושאינו מקובל על חבריה האמנים שהיו עסוקים בעיקר בבעיות שבטכניקה של העבודה בסגנון העשוי טוב ונכון, בעוד שאותה עניינו בעיקר התוכן של הצורה והמשמעות של העבודה. אלמנטים אלו הפכו לתשתית של השפה החדשה ושעל זכות הגדרתם יצאה למאבק. למאבק מצטרפות אמניות, ומבקרות ויחד הן יוצרות את התשתית הרעיונית החדשה.
הממסד הגברי נשאר עויין וסגור בפניה ובפני גישתה הפמיניסטית. רק בסוף שנות השבעים, בשנת 79, הוצג הפרויקט הענק שלה, "הסעודה החגיגית", במוזיאון סאן פרנציסקו. פרויקט זה הוכן במשך כחמש שנים ע"י 200 נשים וגברים, כמחווה לנשים יוצרות בכל התחומים שבתרבות המערבית, החל מהאלות העתיקות ועד לאמנית ג׳ורג׳יה אוקייפה. סמלו של הפרויקט היה הפרפר, שהפך בינתיים לסמל המסחרי של האמנות של ג׳ודי שיקאגו. מקורו בואגינה, סמל ההתחדשות והלידה. פרויקט זה העלה לראשונה על נס את כל הטכניקות האופייניות לנשים שנחשבו לאומנות נחותה בעיני החברה וכל הפרויקט דמוי השולחן המשולש (הסמל הנשי) נעשה בטכניקות החרסינה, הריקמה, האריגה ועוד. עם פתיחת התערוכה בסאן פרנציסקו, ערכו נשים בכל העולם סעודות כמחוה לנשים בתרבותן הן, וספר על כך עומד לראות אור. כתב מבקר אמנות על תערוכת שיקאגו והגדיר את התערוכה כניצחון אישי שלה, "משום שהיא הוכיחה שגם, כאשר, לאורך כל הדרך כששערי הממסד נעולים בפניה, הצליחה היא לעקוף אותם על־ידי יצירת אסכולה שלמה אלטרנטיבית לממסד הקיים ושאי אפשר יותר להתעלם מקיומו". עוד הוא מציין עצמו שהתכחש לדרכה, מוכרח עתה להוריד בפניה את הכובע ולחגוג יחד עמה את נצחונה (במאמר שפורסם ב"ווילדג וויס, יוני 79).
שיקאגו פרסמה ספרים על עבודתה ודרכה האמנותית מכיון שכפי שהיא אומרת "עדיין צריך להסביר כל צעד שאשה עושה ולפרש כל צעד וחשיבה של האשה משום שמה שכל כך מקובל ומובן באמנות הגברים, אינו מובן ומקובל כאשר אשה עושה זאת..."

*באמצע שנות הששים ובתחילת שנות השבעים היתה התנועה המושגית תנועה לוחמת וסוציאליסטית אשר נקלטה במהרה על־ידי הממסד האמנותי כמצרך אופנתי.

פועה מרי־דור

צלומים: מיכה בר־עם
ארכיון הצלומים בית התפוצות
ע״ש נחום גולדמן ת״א

שמעה את המנעול הכבד חורק והמפתח המגושם מסתובב מאחוריה ומפריד בינה ובין נעוריה, בינה ובין החופש. אביה הבוגד סובב את המפתח מאחוריה ונעל אותה עם האדון הזר. בזה סיים חלקו במכירה. שלשל לכיסו את דמיה, ארב לה ולא הרפה ממנה עד שעזר לחיה לצוד את טרפה. לא בוש אפילו לרדוף אחריה בכל פינות הבית ולתפוש אותה בכוח, לקשור אותה ולדחוף אותה לידי מבקש נפשה. וכשנעל את הדלת עליה שמעה שנשיפותיו נרגעות קמעה אחרי המרדף, כאילו שמח להיחלץ מאחריותו עליה או הרגיש הקלה לסיים חלקו בעסקה מייגעת. אין אמונה בגבר אפילו בקבר. ממי יכלה לצפות לעזרה? אמה חסרת אונים יותר ממנה. רק בכתה וקוננה והתפללה לאל הרחמן, שיפתח שערי הצלחה לבתה. מסכנה אמר — איך תעמוד בפרידה מבתה, יד ימינה, ואיך תישא את העול לבדה. מה לה ולגבר הזה שקנה אותה? כל חפצה היה לשוב לבית הוריה. היא תהיה שפחתו ושפחת משפחתו כל היום, ובלילה שיניחו לה לשוב אל ביתה. רק לא לישון לבדה עם איש זר...

מה הוא רוצה ממנה עכשיו? ולמה סגרו עליהם לבדם בחדר זר? בוגדים כולם. שקרנים ורמאים. כל העינים של קרוביה ושכניה ושל כל העולם סיפרו לה שיקרה דבר נורא הלילה והם שמחים לאידה. כל חייה חרדה מפני השעות הללו כשתימכר לאיש זר בבית זר... יראה מפני זרים, יראה מפני גברים והוצפה בגלי בושה לזכרם...

אימה ודודותיה ונשים אחרות ניסו לרמוז לה בגימגומים וגיחוכים שהאיש יאלץ אותה לעשות ככל העולה על רוחו. הנשים הפגינו חוכמת חיים ונתנו לה עצות טובות: תהיי אשה טובה. היי צייתנית. שמעי בקול האדון, עשי בדיוק מה שיאמר לך. אל תביישי אותנו.... שרו אליה ועליה, הילילו, כרכרו לפניה, והיא אטמה אוזניה ולא קלטה כלום מן העצות והשירים והכרכורים והילולים. רק מבטים תפשה בהבזקות פתאום, כשהרימה ראשה והישירה מבטה. לא הניחוה אפילו להשפיל מבטה. קלטה את חוסר האונים של אמה והצער הנשקף מעיניה הבוכיות. קלטה את מבטי ההערצה וההתפעלות מיופיה בעיני אחיה הקטנים. קלטה געגועיהם בעת שהפרידתם המגנת בתהלוכה, שהובילה אותה מבית הוריה אל מקום קבורתה. קראה בוז ולעג וקנאה במבטן של נשים, שנישאו לא מכבר. קראה מבטי חוכמה של השלמה עם דרך החיים בעיני הזקנות. קראה מבטים חמדניים וממזריים שהגניבו גברים לעברה בלבוש הפאר המושאל של כלולותיה.

עכשיו היא כלואה איתו בחדר אחד בביתו שלו, ומתאמצת לכלוא את הזעם והשנאה וחוסר האונים. היא ניצבת מול סכנה, שאינה יודעת עדיין את טיבה.

ידו אוחזת בבגדה. היא מחניקה צעקה, מבושה מפני אביה, שלא התרחק מן הדלת והוא נמצא עדיין בחצר הפנימית של הבית, ולא הרחק ממנו כל בני משפחת החתן וכמה מבני משפחתה ועוד סקרנים. הם בוודאי שמחים לאידה ולא יבואו לעזרתה אם תצעק.

זקנו ופאותיו גוחנים אל פניה ונוגעים בעורה. ידעה שינסה לנשק לה. התביישה לקרב ידה אל פניו, כדי לדחותו מעליה, וניסתה להיחלץ בעדינות על ידי שהתכופפה ושמטה עצמה מפניו.

אבל הוא לא התבייש. היא בשלה והוא בשלו. ניסה לשדלה ברוך: את אשתי ואני אוהב אותך. לא ענתה. התביישה לפתוח פה לפני גברים. מלבד זאת הוא צודק. אני אשתו. קנה אותי כדת. אבל מה המלים המלוכלכות שלו? ״אוהב אותך״. מי אומר דבר כזה לאשה? מלוכלך ושקרן. הוא לא מכיר אותי בכלל. עוד לא טעם תבשילי. פה מלוכלך; חבל על הזקן והפאות...

דחתה אותו בשתי ידיה וברחה לפינת החדר, והוא רץ אחריה ואוחז בבגדה. ״בואי נקיים את מצוות הבורא. בשביל זה התחתנו. שמעי בקולי, אשה.״ איזה מצווה? על מה הוא מדבר? ממתי מצווה על גבר לנשק אשתו? מה רוצה ממנה האדון הזר הזה? הבושה בוערת על פניה ובכל גופה. בושה וחרדה וזעם אין אונים. היא קורסת תחתיה. מגנה על פניה בשתי כפות ידיה מפני הבושה ומפני הנשיקה המרחפת כנגדה. מקווה ומתפללת שיפסיק עם השטויות המבישות שלו.

אך הוא התעקש לנשקה והשתמש בידיו כדי ללפות ראשה בחוזקה. מורי — ואיך תיגע בזקנו ופאותיו? אבל אחרי שלפת אותה בחוזקה, התגברה מעט על הבושה המקפיאה אותה. מורי חית טרף! מהו רוצה ממני — לנשקני? איך לא התבייש לנגוע באשה? שיחכה לפחות עד שיטעם את תבשילי. קנה אותי ואני רכושו לכל החיים. אם יהנה כל כך מתבשילי וירצה לנשק אצבעותי, ניחא. אבל עכשיו, מהלילה הראשון, מה פתאום לנשק אותי? שיתבייש. שיירא את האלוקים ולא יגע באשה! שיתבייש. מורי לנשק אשה...

אך הוא בשלו. ״בואי אין לנו ברירה. אני לא רוצה להכאיב לך. אבל אני מוכרח. מצווה עלי״.לא רוצה להכאיב לי? מה יש כאן להכאיב? שיישן בפינה אחרת. יש מספיק מקום בחדר. הוא מתחנן אליה שתניח לו לנשקה מרצונה. והיא מגנה על פניה בכל כוחה. פתאום הוא מתרגז. קורע את ידיה מעל פניה ומנשקה בכוח.איזו מין נשיקה של חיה ואיזו נשימה מגעילה לו? בטח מהערק. אבל למה הוא מתנשף כך? קיבלה נשיקות רבות מאימה ודודותיה והעניקה נשיקות אין ספור לאחיה הקטנים ולכל הילדים הקטנים שהכירה. אבל מה יש בנשיקה זו, שאינו דומה לשום נשיקה שהכירה. אביה לא נישק אותה מעודו ובכלל לא נישק לילדים ואי אפשר היה אפילו לדבר על נשיקות בנוכחותו.

הוא רק העניק סטירות חיבה לפעוטות ואז גיחך וצחק והכל ידעו שזה הביטוי הגדול ביותר לאהבה, שרק הבנים הקטנים זכו לו.

חשבה שבזה חלפה הסכנה והאדון הזה שקנה אותה יסתפק וילך לישון, לאחר שהצליח לנשקה. והיא תחכה עד שתשמע אותו נוחר, ואולי אפילו תצליח לנוח קצת מכל הטקסים המיגעים ומאלפי האנשים ומהנוראות שעברו עליה, מאז

באו גברים עם דודה אל אביה לדבר בה. עכשיו, שכבר השפיל אותה בנשיקתו, אולי מילאו חובתם כבעל ואשה והוא יישן ויניח לה.

שומו שמים! נבל בן נבל. איך הוא מעז לעשות כזאת. פושע. טמא. רצתה לצעוק עד לב שמים, אך נאלמה מבושה ומגודל התדהמה. שלח את ידיו ומיעך שדיה. גופה בער מבושה. שדיה נכוו בגחלי חרפה וזעם. מאוס. כלב. מורי רמאי. רשע מלוכלך. התאוששה קמעה מהתדהמה והתעורר בה כל זעם חייה נגד הגברים וכל סדרי עולם. קמו לנגדה כל ההשפלות ויסורי התופת שגרמה נקביותה. הטמא הזה פשפש במסתרי חרפתה ועלבונה, שכל חייה התאמצה לכסותם, לקוברם בבגדיה ואם אפשר להתעלם מקיומם. פשפש במסתריה ופרץ לעיניה כל סכרי כלימתה. הטמא הזה חילל כבודה. השפיל צניעותה והבעיר את אש הסומק בפניה ועל גופה וברימוניה ובמסתריה... אנא תנוס! איך תתכסה מפני החרפה?

כמה עלבונות ובושות ספגה בשנים האחרונות מאז התחילו אלה לצמוח. השכנה המרושעת היתה מתקלסת בה, כשנתבקשה על ידי אמה להגיש להן כיבוד. ואז היתה אומרת בחיוך ממזרי ובעיני נחש: "איפה המשמשים? תגישי לנו קצת משמש". היתה בורחת מפני עיני הנשים המתקלסות ומתגובות הצחוק והלחשושים של הנשים ומסתתרת במרתף העצים — שם שכנה לילית עם ילדיה במשך היום — או בחצר האחורית ליד לול התרנגולות, וכשלא היתה ברירה נבלעה באפלולית המטבח, ליד באר המים. הבינה שלא התכוונה השכנה למשמש ממש... ידעה שמהתלים בה אך לא הבינה למה. פעם, כשניסתה לברוח, אחזה השכנה המרשעת בזרועה, ומישישה את חזה, צבטה אחת משתי הבליטות שהתחילו לגדול והכריזה לעיני הנשים המקרינות בוז וקלס: "הנה המשמש. עכשיו יש לה גלעיני משמש". השתוקקה שהאדמה תבלע אותה. נמלטה למטבח וביקשה להיעלם מכל עין. חיפשה לה שם עבודה ותוך שטיפת הכלים באפלולית המטבח לא ידע איש את תהומות יאושה ועלבונה. לא עוד ילדה קטנה. עכשיו היא אשה שפלה וכל עין יכולה להבחין בזאת. רצתה להיעלם מעיני בני אדם לעולם. הזילה דמעות כמים והתפללה שלפחות תיפסק התפיחה המסגירה של נקביותה הממאירה. אחרי שעה ארוכה של בכי ותפילה התגברה על חוסר האונים שלה. הלכה ולקחה קמצוץ זחוג אדום ומרחה על הגידולים הממאירים. הבליטות המשפילות נצרבו באש הגיהינום של הזחוג וזה הקהה מעט מיסורי העלבון הטרי.

מאותו יום לא הוסיפה להחליף מלים עם אותה שכנה ונמנעה מלהיקלע למסיבות נשים. אך כל אימת שחלפה על פניה, סחו בה: "היא מריחה בתי שחיה. בגרה הנערה וגבה ליבה. לא נאה לה להימצא בחברתנו". להוותה צדקו הנשים. שערות התחילו לצמוח במסתריה וזעה טמאה נדפה ממנה. כל שערה שצמחה בשרשי בושתה הצמיחה אילן שלם של השפלה עצמית.

נקביותה המתבגרת פשתה בה כגידול ממאיר ללא מעצור. כל תפילותיה ונדריה ותחינותיה לבורא העולם לא נענו. גם צומותיה וסיגופיה לא עצרו אובדן ילדותה והשתלטות נקביותה על כל אישיותה.

ועתה איש זר — שנדמה לה קודם כמכובד ונשוא פנים, מורי בכל הדרו — מחלל כבודה וממשמש באבריה המוצנעים. שדיה להטו מחרפה וזעם וחוסר אונים. איך תיטהר מן החרפה? אילו היה זחוג בהישג ידה היתה מורחת על בליטותיה המחוללות... הן אי אפשר שזה רק נדמה לה... לא יתכן שנגיעתו נעשתה באקראי. לעולם לא יימחק רישומו של המגע המשפיל ואיך תוכל להמשיך חייה איתו לאחר כל מה שידוע לשניהם... זהו כנראה הסוד הנורא שספרו העינים. ימח שמו. הזכר המאיים הזה לא השאיר לה שום פתח הצלה מפניו. ימח שמו. נבל. שיישרף. שיכנס לגיהי—גיהינום. שתיבש ידו. שתיכרת. לא צחוק חמד לו איתה. האם חולמת היא? מה הזוועה הזאת המתרחשת במסתריה? האם כבר השתגעה? עד כמה יבקש להכפיש בעפר נשמתה המתיסרת? נשתלחה ידו — הפושע הזה, ימח שמו, נשתלחה ידו — שתיבש — אל בין מסתריה. חצוף מלוכלך — שלח ידו בין כפתורי שמלתה ואל עורה ממש! שישרף, שתיבש ידו! בן בליעל! אלוהים, איפה אתה? מה עשיתי לך? מה פשעתי לך שאתה מסיר פניך ממני? איפה אתה, שהרשע הזה יכול להתעלל בי כך ולחלל כבודי? הובש ידו ואם לא הורגני נא הרוג! לא אוכל לשאת את החרפה. שרוף את גופי אחר שנטמע במגעו! יא אל רחמן, חוסה על שפחתך! קח את נפשי הטמאה.

בתנופה בשתי ידיו פתח את הלחצניות הסוגרות פתח שמלתה בחזה. רק הכפתור העליון בצוארה הגן עליה מחשיפת כל פלג גופה העליון. והוא משמש באצבעותיו בצוארה כדי להוציאו מהלולאה שהוא נתון בה. רשע. רוצח. אתה רוצה לחנוק אותי. אני לא פוחדת. חנוק. הרוג מיד. רק אל תעטה עלי קלון.

(המשך בעמ׳ 26)

קידום האשה העובדת

החוק האמריקאי (חוק זכויות האזרח, 1964) מבטיח הזדמנויות שוות בתעסוקה לנשים ולבני מיעוטים, וניתן לתבוע חברה או מוסד ציבורי המפרים הבטחה זו. השינוי שהונהג בחוק הוא שבית המשפט או הוועדה הממלכתית להזדמנויות שוות יכולים להורות על תשלום פצויים כבדים לכל מי שזוכה במשפט זה.

לאחרונה, כתוצאה מתביעה כזו, חברת ווסטרן אלקטריק, המיצרת מכשירי טלפון בארה"ב, הפסידה במשפט וחוייבה לשלם 8.5 מיליון דולר ל־4,000 עובדות משרד ופועלות בתי חרושת המועסקות על־ידי החברה. שתי מועסקות של ווסטרן אלקטריק הגישו תלונה נגד החברה, בשם כל המועסקות בה. המתלוננות טענו שנמנעו מהן הזדמנויות קידום בגלל מינן. הוכחת התלונה היתה מעט הנשים במשרות טכניות וניהוליות בדרגות גבוהות בחברה.

בנוסף לתשלום הפצויים, התחייבה החברה לבצע תוכנית קידום מזורזת לפיה נשים תקבלנה עדיפות ראשונה בקידום בדרגות משך ארבע השנים הבאות.

אין זאת הפעם הראשונה שנשים עובדות בארה"ב זוכות בתביעה כזאת. לפני מספר חודשים נדרש בית הדפוס הממשלתי, על־ידי בית המשפט המחוזי בוושינגטון, לשלם פצויים בסך 16 מליון דולר ל־324 עובדות. החברה יונירוייל (יצרנית צמיגים) נדרשה לשלם לפני חצי שנה 5.2 מליון דולר למאות פועלות, ובנוסף, לשלם גמלאות מלאים למאות פועלות לשעבר. ב־1973 שילמה החברה אמריקן טלפון וטלגרף 15 מיליון דולר ל־15,000 מועסקות עקב תלונה שהוגשה לוועדה הממלכתית להזדמנויות שוות, הזרוע המבצעת של סעיפי חוק "זכויות האזרח" המטפלים בנושא השוויון בתעסוקה. (מהניו יורק טיימס, 8 ליוני 1980).

באפריל השנה, חיזקה הוועדה הממלכתית להזדמנויות שוות את מעמדה של האשה העובדת בתחום נוסף: הוועדה הוציאה תקנות חדשות לחוק "זכויות האזרח" האוסרות על מעסיקים וממונים על נשים להטריד אותן או ללחוץ עליהן מבחינה מינית. התקנות מתייחסות לפניות והצעות מיניות בלתי רצויות לאשה, לבקשות לטובות הנאה מיניות, ולכל התנהגות אחרת — פיזית או מילולית — שמתפרשת כמינית כאשר התנהגות זו מפריעה לעובדת בעבודתה או יוצרת אווירה בלתי נעימה. לפי התקנות, איסור זה חל על כל מעסיק בסקטור הפרטי והציבורי שמעסיק לפחות 15 עובדים ועובדות. העובדת יכולה להגיש תלונה לוועדה הממלכתית או לבית המשפט, ואם היא זוכה במשפט יכולה הוועדה או בית המשפט לפסוק העלאת שכר רטרואקטיבית, החזרתה לעבודה, העלאתה בדרגה, וכדומה (מהעיתון "סוג'רנר", עתון נשים, מאי 1980).

הוצאת התקנות החדשות באה כתגובה לפעילות פמיניסטית בנושא הטרדות מיניות בתחום העבודה בשנים האחרונות בארה"ב, כולל פירסום שני ספרים מחקריים בנושא. עקב פירסום התקנות התחילו נשים רבות לספר בכלי התקשורת על מקרים בהן הן פוטרו מעבודה בגלל סירובן לקיים יחסים עם מעסיקן או הממונה עליהן, או שקיימו יחסים כדי להמשיך לעבוד. גם סטודנטיות מכוסות על ידי התקנות, ובמספר אוניברסיטאות פורסמו הנחיות לסגל האקדמי בקשר למותר ולאסור בהתיחסותם לסטודנטיות.

חדשות · חדשות · חדשות

טטיאנה ממונובה
גיל 35, ציירת ומשוררת מלנינגרד.

יוליה ווזנסנסקייה
נולדה ב־1940. משוררת ידועה בלנינגרד.

טטיאנה גורישבה
בת 30 בוגרת הפקולטה לפילוסופיה

נטליה מלקובסקיה
סופרת נולדה בלנינגרד, 1947.

יש תנועה פמיניסטית גם בברית המועצות

הטענה שנשים בברית המועצות נהנות משוויון הופרכה לאחרונה על־ידי עתון חדש לנשים הנקרא "אלמנק — עתון של נשים עבור נשים" שיצא לאור במחתרת.

עורכות העיתון טוענות ששיוויון זכויות קיים בברית המועצות רק על פני השטח, אולם במציאות, האשה עדיין מדוכאת. הן מסבירות ש"ערכי החברה עדיין גבריים, ומעריכים את האשה לפי מידת הדמיון בינה לבין הגבר". טענה נוספת היא שמצפים מהאשה לעבוד ליד הגבר מחוץ לבית, אך אין דרישה מהגבר לעבוד ליד האשה בתוך הבית. העתון מזכיר גם התיחסות אכזרית לאשה במרפאות הגיניקולוגיות, הפרדה בין מקצועות "נשיים" ו"גבריים" ועוד.

לפי העתון הבריטי "ספיר ריבס", עורכות העתון הסובייטי נחקרו על־ידי הק.ג.ב. והוזהרו שלא להוציא גליון נוסף.

בתמונות 4 נשים מבריה"מ שהוגלו לוינה עקב פעילות פמיניסטית.

נשים בתפקידים בכירים אינן נתונות למחלות המאפיינות את הגבר החרוץ

החברה המערבית שמה לב לעובדה שגברים חרוצים המצליחים להגיע לעמדות כח בניהול עסקים או שרות הציבור נתונים לסכנה בריאותית, בעיקר התקף לב וכיב קיבה. לכן כשהתחילו הנשים בדורינו לדרוש הזדמנויות שוות, וקידום בעבודה לעמדות בכירות, הופיעו בעתונות העולם מאמרים רבים "מדעיים" שהזהירו בפני הנשים על הסכנה הבריאותית הנשקפת להן כתוצאה מהקידום והשכר הגבוה.

לאחרונה התפרסם מחקר שנעשה מטעם המכון האמריקאי הפדרלי לבריאות, ובין ממצאיו היו המסקנות הבאות:

1. שעור מחלות הלב אינו גבוה יותר אצל האשה העובדת מחוץ לביתה מאשר אצל עקרת הבית.

2. השעור הנמוך ביותר של מחלות לב נמצא אצל נשים עובדות שאינן נשואות.

3. הנשים הלסביות יותר בריאות מכל קבוצת נשים אחרת.

עוד ממצאים מהמחקר שנעשה על־ידי ד״ר סוזן היינס וד״ר מאנינג פיינליב מראים שנשים שעובדות בתפקידים "נשיים" מסורתיים (מזכירות, כתבניות, זבניות וכו׳) סובלות פי שניים ממחלות לב, מאשר עקרות בית, וששעור מחלות לב גודל אצל נשים אלה כאשר הן נשואות וממשיך לגדול בהתאם למספר ילדיהן.

המסקנה ממחקר זה היא שהסכנה הגדולה של מחלות לב הקיימות אצל גברים התופסים עמדות בכירות, אינה מאפיינת נשים במצב דומה, אולם הצירוף של עבודה שגרתית ונשואין מהווה סכנה בריאותית גדולה יותר לציבור הנשים.

נשים אמריקאיות תומכות בפעילות פמיניסטית בארץ

ב־3 ליוני התכנסו כשלושים נשים, חלקן אורחות וחלקן חברות בארגון "אמריקה־ישראל נשים אל נשים", שהוקם לאחרונה כדי לתמוך כספית בפרויקטים פמיניסטים בארץ. הגב׳ ווירג׳יניה סניטאו, הרוח החיה בארגון, הסבירה איך נולד הרעיון להקים את "נשים אל נשים".

"לפני שבע שנים פגשתי את דורית פדן־איזנשדט (ז״ל), סוציולוגית מאוניברסיטת הנגב, שהסבירה לי שישנן פמיניסטיות בישראל שאינן מובנות על־ידי הציבור וסובלות מחוסר מימון. אנו זקוקות לעזרתכן, אמרה דורית, ואני התרשמתי עמוקות מפניה זו. לפני שנה קראתי על כך שיש כ־60,000 נשים מוכות בארץ, על הקמת מקלטים לנשים אלה על־ידי נשים פמיניסטיות ועל מרכז סיוע לקרבנות אונס בתל־אביב שנסגר מחוסר מימון. הבנתי איך נוכל לעזור. הקמנו את "נשים אל נשים" כדי לפנות לציבור הנשים היהודיות האמריקאיות בעלות האמצעים כדי שתתמוכנה בעבודה החשובה שעושות הנשים הפמיניסטיות בישראל".

על הפעילות הפמיניסטית בארץ קראה ווירג׳יניה סניטאו בעתון "לילית", עתון של פמיניסטיות יהודיות, שמדווח באופן קבוע על הנעשה בארץ. בין חברות "נשים אל נשים" מספר נשים הקשורות לעתון "לילית", כולל סוזן שניידר, העורכת הראשית. בין הנשים שהתאספו בניו־יורק ביוני היו נשים ידועות בקהילה היהודית הניו־יורקית עקב פעילותן הציבורית למען יהדות אמריקה ולמען ישראל. ביניהן היו נשים שתופסות עמדות בכירות בארגונים היהודיים שם.

ההתכנסות היתה מוגדרת כארוחת צהריים למען גיוס כספים. שושנה קלבנוב ומרשה פרידמן, ששהו בניו יורק, הוזמנו לדווח על מצבן ומעמדן של הנשים בארץ, על הפעילות הפמיניסטית הקיימת והעתידה, ועל הצרכים הכלכליים של הארגונים הפמיניסטיים. ארוע זה היה הראשון בסדרת ארועים דומים שיתקיימו בניו יורק ומספר ערים אחרות בארה״ב.

כל מי שמעוניינת להגיש בקשת מימון ל"נשים אל נשים" יכולה לפנות אל

WOMEN TO WOMEN
4 SNIFFEN COURT
(156 E. 36th ST.)
NEW YORK, N.Y. 10016

חדשות·חדשות

מחקר אמריקאי חדש: המניעים לאונס אינם מיניים

לאחרונה התפרסם מחקר חדש על אונס בו נחקרו מניעיהם של 500 אנסים. החוקר, ניקולוס גרוט, מצא שבאף אחד מהמקרים שנחקרו לא הניע היצר המיני את האנס: ב־55% מהמקרים, דיווחו האנסים על רצונם לכבוש ולשלוט באשה; ב־40% מהמקרים, המניע היה רצון להביע כעס ותוקפנות; ובעוד 5% מהמקרים, האנס היה סדיסט.

ממצא חשוב נוסף הוא שרוב האנסים מקיימים יחסי מין תקינים עם שותפה קבועה. אולם, בזמן האונס סובל האנס מבעיות מין כגון חוסר זיקפה, שפיכה מוקדמת או שפיכה מאוחרת.

ממצאים אלו מפריכים לחלוטין את הדעה המקובלת שהאנס המצוי הינו אדם שאינו יכול לשלוט בדחפיו המיניים. לממצאים אלו יש השפעה ישירה על מדיניות המשטרה ובתי המשפט. כיום אשה שמתלוננת על אונס חייבת לעבור בדיקה גיניקולוגית ובמקרים בהם אין סמני זרע בנרתיקה, אין המשטרה ובתי המשפט נוטים לקבל את תלונתה; בהעדר סמני זרע החשוד באונס יוצא זכאי.

(הרבעון הבינלאומי לחקר האשה, יוני 1980)

כנס בינלאומי לחקר האשה יתקיים בארץ

בחורף הבא יתקיים באוניברסיטת חיפה הקונגרס הבינלאומי האינטרדיסיפלינרי בנושא האשה. נושא הקונגרס, "עולמן של הנשים: המחקר החדש". הקונגרס יתקיים בחסות אוניברסיטת חיפה, חוג הנשים של אגודת פסיכולוגים ופסיכולוגיות אמריקאיות, המרכז לחקר האשה ותפקידי מין; אוניברסיטת העיר ניו יורק; סוציולגיות וסוציולוגים למען האשה בחברה; נשים אמריקאיות במדע; והחוג למין והתחנה להדרכה מינית של אגודת הסוציולוגים והסוציולוגיות האמריקאית.

הכנס יביא ארצה מאות חוקרים וחוקרות שמתעסקים בחקר האשה בתחומים שונים. תהיה זו הפעם הראשונה שהממסד האקדמי מכיר בנושא החדש — נושא האשה — שכובש את האוניברסיטאות בארה״ב ובאירופה. מארגנות הכנס מצביעות על מגמות וכוונות חקר האשה:

"כולנו גרים בעולמות של מין אחד... ומרבית הידע שלנו — ההיסטוריה, מדעי הרוח ומדעי החברה — מתייחס לעולמם של הגברים. אפילו מה שאנו יודעים על עולמה של האשה נובע ממחקר גברי, והוא מתיחס לדרך שבה משפיע עולמה של האשה על העולם הגברי" (ג׳סי ברנרד)

"... לנשים עולם משלהן שאין להשוותו לעולם הגברים". (ג׳ורג׳ סימל)

"להולד אשה הינו להשתכן בעולם פסיכולוגי שונה מעולמו של הגבר, מהגיל הרך ביותר ועד הימים האחרונים של החיים" (מירה קומרובסקי)

"בגלל נסיבות חברתיות, הזכר והנקבה מהווים שתי תרבויות שונות אחת מהשניה באופן מוחלט" (קייט מילט)

הועדה המיעצת הישראלית, ברשותה של ד״ר מרילין ספר מאוניברסיטת חיפה, מזמינה את כל המעוניין/ת להגיש מאמרים שמטרתם להרחיב את ידיעתנו בנושא העולם הנשי בכל העולם. ניתן לקבל פרטים ממזכירות הקונגרס, רח׳ הירקון 122, ת.ד. 3054, תל־אביב.

מכשירי עזר להגנה עצמית המצויים בארץ

מתוך פרסומת בעיתונות היומית למדתי שבשוק הישראלי נמצאים שני מכשירי עזר להגנה עצמית. האחד, מיכל צורח, מחריש אוזניים הקרוי "אולטרה—קול". המכשיר השני הוא מיכל גז מדמיע הקרוי "פרוטקטוגיט".

בארה"ב, המיכל הצורח לא הוכיח את עצמו ויש לשער שגם בארץ הוא לא יהיה יעיל. ברוב המקרים איש לא הגיב ועוברי אורח המשיכו בדרכם.

מכשיר עזר אשר הוכיח את יעילותו הוא מיכל הגז המדמיע. המכשיר הוא מיכל ריסוס בגודל מצית רגיל המכיל גז מדמיע. הגז יגרום לשטף של דמעות שיסנוור את התוקף ויהפוך אותו לחסר אונים (עד כ־20 דקות), ויאפשר לאשה המותקפת לברוח למקום בטוח.

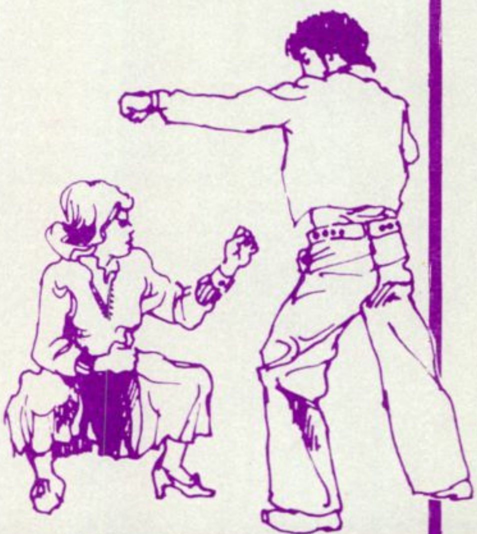
ה"פרוטקטוגיט" הוא מכשיר עזר יעיל להגנה עצמית שאיננו קטלני כנשק חם אולם, למרות זאת, משרד הפנים סיווג מכשיר זה כ"כלי ירי". כלומר, כדי לרכשו יש צורך ברשיונות ממשרד הפנים ומהמשטרה. לפי משרד הפנים, כל אשה "שיש לה סיבה להגנה עצמית" זכאית לקבל את הרשיון.

מכשיר עזר נוסף הינו קורס להגנה עצמית לנשים. הנסיון הוכיח את יעילותו של הקורס. נשים בוגרות הקורס הצליחו להשתחרר מנסיונות אונס ושוד ללא נזק לגופן או לרכושן.

קורסים כאלו קיימים
בת"א, "צאינה וראינה", רח' מזאה 14.
בירושלים, "קול האשה", רח' ההסתדרות 4. טל. 02-245971.
בחיפה, "קול האשה", שד' הנשיא 99. טל. 04-89986.

מיה בת רחל

תנועות · תנועות · תנוע

מי מצליחה להשתחרר מאונס?

הסוציולוגית ד"ר פולין בארט מאוניברסיטת אילנויס סיימה לאחרונה שנתיים של מחקר שכוונתו להבחין בין נשים שנופלות קרבן לאונס לבין אלו שמצליחות למנוע את האונס. בדו"ח שהוגש למכון הפדרלי האמריקאי לבריאות הנפש, הגוף שמימן את המחקר, מופיעים הממצאים הבאים:

1. נשים בנות לאמהות בעלות השכלה גבוהה עשויות יותר להמנע מאונס.
2. נשים העובדות בפקידות נתונות יותר להאנס מאשר נשים אקדמאיות.
3. נשים גבוהות ובעלות משקל כבד יותר עשויות להמנע מאונס יותר מאשר נשים קטנטנות ורזות.
4. נשים לא נשואות עשויות יותר להמנע מאונס (67% מהמונעות אונס נמצאו בקטגוריה זו), כאשר גרושות או נשים נשואות שנית היוו את הקבוצה שעשויה היתה למנוע אונס במידה הפחותה ביותר.
5. כושיות וקתוליות עשויות יותר למנוע אונס, בעוד שיהודיות עשויות יותר מהן להאנס (60% מהנשים במדגם שנאנסו היו יהודיות).
6. בנות בכורות שלוקחות אחריות לניהול הבית מצליחות למנוע אונס.
7. קורבנות אונס מאופיינות בזה שהוריהן לא עודדו אותן להחזיר מכות בנעוריהן.
8. קרבנות אונס נוטות לתפוס את חייהן במונחים מסורתיים (היעד: נשואין וילדים) כאשר המונעות אונס נוטות יותר להגדיר את יעדיהן המקצועיים.
9. אשה שלמדה הגנה עצמית עשויה פי שניים למנוע אונס.
10. עיסוק בספורט תורם תרומה נכרת לנסיון מוצלח להשתחרר מהאנס.
11. אלו שמנעו אונס נוטות להעריץ דמויות של נשים חזקות כאשר הנאנסות נוטות להעריץ נשים שמצליחות לשלב את עבודתן מחוץ לבית עם תפקידן כאם ועקרת בית.
12. המונעות אונס יותר מאשר הנאנסות מתארות את אביהן במונחים שליליים, אם כי שתי הקבוצות אינן שונות בגישתן לאמהותיהן.
13. גורמים סביבתיים משפיעים על הצלחת הנסיון להשתחרר מאונס. לרוב אלו שנפלו קרבן הותקפו בין חצות לשעה שש בבוקר; ההתקפה היתה פתאומית ומלווה בנסיון לבצע פשע נוסף על האונס (למשל גניבה); האנס השתמש באלימות כדי לבצע את זממו; הנאנסת נחנקה; איש לא היה בסביבה; הקרבן גרה לבדה; האשה גרה בקומת קרקע; ההתקפה היתה **בתוך** הבית ולא מחוצה לו.

ממצאים נוספים של המחקר מראים שיש להתיחס לאונס כתהליך ממושך והדרגתי אשר ניתן להפסיקו ולשנותו בכל רגע ורגע. ד"ר בארט גילתה שבמקרים רבים האשה פתחה במשא ומתן עם התוקף ומנעה את האונס או את המשך האונס לאחר המעשה הראשון או מנעה השימוש באלימות אכזרית.

ממצאי־לואי למחקר הפתיעו את החוקרת. מתוך המדגם עולה ש־18% מהמרואינות היו קרבן לגלוי עריות בילדותן, מחציתן על־ידי אביהן הטבעי ומחציתן על־ידי האב החורג. 25% נפלו קרבן להתקפה מינית או הטרדה מינית בנעוריהן, ו־40% מהן נפלו קרבן לאונס או נסיון לאונס יותר מפעם אחת בחייהן.

כותבת פולין בארט "מה שהופיע בספרות הקיימת על אונס לא הכין אותנו להתמודדות עם הרמה הגבוהה של אלימות מינית שנתקלנו בה בחייהן של נשים. אלימות זו מתחילה בילדות וממשיכה בבגרות. תחילה, שאלנו רק שאלה אחת בקשר לנושא זה, 'האם גבר התקיף אותם קודם?' אולם, כתגובה לסיפורי גלוי עריות, התעללות מינית בילדות והתקפות מיניות קודמות, מהרנו להוסיף שאלות ספציפיות בקשר לשמוש הגברי באלימות פיזית ומינית נגד המרואיינות שלנו. התוצאות גבוהות באופן מפתיע, אם כי הן תואמות לניתוח הפמיניסטי המעלה את ההשערה שאלימות נגד נשים הינו חלק אינטגרלי של חברתנו".

גברים נגד אלימות נגד נשים

לפני מספר שנים הוקם בבוסטון בארה״ב ארגון של גברים פרו־פמיניסטים הפועלים למען שינוי התדמית הגברית. הארגון, שנקרא ״אימרג׳״ (״ילצאת״), לשכת יעוץ לגבר, מסייע לבעלים שמכים את נשותיהם והרוצים להשתנות ולחיות חיי משפחה תקינים.

״אימרג׳״ הוקם על פי בקשת המקלטים לנשים מוכות בבוסטון. עקב הצלחת ״אימרג׳״ לגרום לשנוי אצל בעלים אלה, הוקמו ברחבי ארה״ב לשכות נוספות.

הבעל המכה נשלח ללשכה על־ידי בית המשפט, או בא מרצונו על־פי המלצת המקלט בו נמצאים אשתו וילדיו. הוא מקבל 16 שבועות של טיפול, במסגרת תראפיה קבוצתית. הבעל משלם לפי יכולתו (5% מהכנסתו השבועית). מדריכי הקבוצות הם לרוב גברים אקדמאים שעובדים בהתנדבות, אולם ״אימרג׳״ מעודד גברים שעברו את הטיפול בהצלחה להצטרף לארגון ולעבוד כמדריכי קבוצות מתוך אמונה שהיועץ הטוב ביותר לבעל האלים הוא איש שמזדהה איתו ומזדהה גם עם הרצון להשתנות.

הגברים שהקימו את ״אימרג׳״, ג׳וסף מורס ואיזדור פן, מספרים על ראשית פעילותם:

חדשות·חדשות

״גילינו בתוך עצמנו, שרובנו התעללנו באשה באופן פיזי או מילולי יותר מפעם״. לפי החוזר של ״אימרג׳״, אלימות נגד נשים הינה ״דרך מקובלת בחברה בה גבר יכול לשלוט באשה״. ״אימרג׳״ טוען ש״גברים מחונכים להיות אלימים, וזה על חשבון דכוי רגשות אחרים. הם לומדים להתייחס לאשה כאל אובייקט ולדכאה״. הגישה הפמיניסטית של פעילי הארגון גם מקבלת בטוי בסיסמה המופיעה על מכוניותיהם: ״עוד גבר נגד אלימות נגד נשים״.

הטיפול בבעל האלים נועד לעורר את הבנתו שמעשי האלימות נובעים מהחלטה מודעת ואינם תוצאה מ״איבוד השליטה״, כפי שטוענים הבעלים. דרך שיחות שבועיות בהם על הבעל לתאר בפרטי פרטים את מעשי אלימותו, הוא נוכח שתוך כדי המעשה הוא חייב ליטול החלטות כגון — להכות ביד פתוחה או באגרוף; להכותה בפנים (כך שרואים את החבלות) או בגב (שלא יראו); לתת סטירה, אגרוף, או להשתמש בסכין וכו׳. ״אימרג׳״ מסביר, שבאותו הרגע שהבעל האלים מבין שהוא בהחלט בעל יכולת החלטה בשעת זעמו, מעמידים אותו בפני בחירה נוספת: ״אולי אתה יכול להחליט לא להכות בכלל. אולי אתה יכול להחליט לעזוב את הבית עד שאתה נרגע״. יש להם אופציה זאת״, אומר איזידור פן. ״הם אינם מבינים זאת בשבוע הראשון של הטיפול, אבל עד השבוע ה־16, העניין ברור להם״.

מדריכי הקבוצות אוסרים על הבעלים להאשים את האשה כגורמת למעשה האלימות. הם ערים לכך שבמקרים מעטים, האשה מסיתה את בעלה לתקוף אותה, אולם מטרת הטיפול הינה להכריח את הבעל האלים לקבל על עצמו את האחריות למעשיו, כי רק כך יבין שיש באפשרותו לנהוג אחרת. ״אפילו אם הוא מרגיש שמגיעות לה מכות, עליו לעזוב את הבית במקום זאת. כי אין לו זכות להכות אותה. אם היא רוצה את המכות, היא יכולה לחפש גבר אחר שיכה אותה. אחד הדברים שאנו אומרים לגברים הוא — שמור על עצמך״.

כל מטופל חייב לדווח לקבוצה על כל מעשה אלימות שמתרחש בזמן הטיפול, כי אחד המאפיינים של הבעל האלים הוא להדחיק או להסתיר את השכיחות והעוצמה של אלימותו. כדי להבטיח שהוא יספר את האמת, חייב הבעל לחתום על מסמך המרשה ללשכה לראיין את האשה, כדי לאשר את הנאמר על־ידי הבעל.

הבעלים האלימים שבקבוצת הטיפול תומכים ועוזרים זה לזה. כאשר בעל מרגיש פיתוי לחזור לדפוס האלים, מעודדים אותו לטלפן לגבר אחר מקבוצתו. ״אין בחברה הרבה תמיכה לגבר המנסה להשתנות״, מסביר פן. ״הגברים האלו זקוקים אחד לשני״.

לפי מורס, בחברה הקיימת, ״גברים מעודדים אחד את זולתו להתעלל באשה. הם תורמים לצורך הגבר לשלוט באשה, ואינם מקבלים גבר המתנהג אחרת״.

סיפורו של בעל־מכה לשעבר, שהוא היום מדריך קבוצה בארגון ״אימרג׳״, מאפיין את היתר. מה שהניע אותו לפנות ל״אימרג׳״ היה שקם בוקר אחד וגילה שאשתו איננה. היא לקחה את הילדים עמה וברחה לאחד המקלטים לנשים מוכות אי־שם בעיר, וסירבה לגלות לו היכן היא נמצאת. ״פתאם היא איננה, ואתה יודע כמה איבדת. אז יש זמן לחשוב״. כעבור שבועות מספר, פנה הבעל ל״אימרג׳״. הוסבר לו שלא יעזרו לו לשכנע את אשתו לחזור אליו, ואפילו אין הבטחה שיקבל אותה בחזרה. לעומת זאת יעזרו לו לשנות את גישתו הכללית לנשים, ויעזרו לו להבין ולשנות את התנהגותו כלפי נשים. הוא קיבל גישה זו והתחיל להשתתף בקבוצה.

גבר זה מספר על עצמו שאביו היה מכה את אימו וגם את ילדיו. כשהוא הגיע לגיל 16, הזהיר את אביו שאם הוא ימשיך להכות את אימו, יכה אותו בחזרה. המכות תמו. אולם כשגדל הבן המוכה הפך לבעל מכה. מאחר ותופעה זו נפוצה, יש ל״אימרג׳״ תוכנית מיוחדת עבור בניהם של בעלים אלימים. כפי שהסביר אחד הבעלים לבנו, ״אם אנו לא נעשה משהו עכשיו, תהיה אתה אלים כשאתה תתחתן״. (ניו יורק טיימס, 16.9.80)

ללדת בפעם הראשונה בגיל 40

החלטתן של נשים רבות ללדת בפעם הראשונה בגיל מאוחר יחסית, 35־54, הופכת לתופעה נפוצה בארצות המערב (וגם אצלנו). בארצות־הברית, בשנים 1975־78 היו כ־22% מהיולדות בפעם הראשונה בנות 35־39. בשנת 1979 עלה הגיל ל־37־44.

ממצאי מחקר שנעשה על־ידי ד״ר קטי ווינגרטנר, פסיכולוגית קלינית וחוקרת מטעם המרכז לחקר האשה של מכללת וולסלי, מראים שמרבית האמהות הבוגרות החליטו החלטה מודעת לדחות את הלידה הראשונה עד גיל מאוחר יחסית. חלקן עשו זאת בגלל נסיבות חייהן — חיפוש ממושך אחר השותף המתאים או רצון להתבסס במקצוע קודם ללידה. חלק החליטו ללדת מתוך הרגשה של זהות־עצמית חזקה ובטוחה. ״בנותיהן ובניהן היוו מתנה מעצמן לעצמן״, אומרת ווינגרטנר.

הדעה הרפואית המקובלת שוללת הריונות בגיל +35 בגלל סכנת מומים גנטיים נפשיים (כמו מונגולואידיות). לכן גינקולוגים נוטים להזהיר את הנשים לסיים הריונות בשנות ה־20 שלהן. אולם, בשנים האחרונות, פותחו טכניקות חדישות לגלוי מוקדם של מומים אלו, ואף, בחודשים הראשונים של ההריון. טכניקות אלו מאפשרות לאשה ההרה להחליט על הפסקת הריון במקרה שהבדיקות מצביעות על וולד בעל־מום. טכניקות אלו של בדיקה תרמו לעלייה בשיעור ההריונות בגילאים 30 ו־40. הבדיקה, המראה גם בוודאות את מין העובר, נעשית על־ידי הוצאת דגם של מי השפיר ובדיקתם במעבדה. קיימת מידת סיכון של אחוז אחד מהמקרים שהבדיקה תגרום נזק לעובר. כמו כן, יש לחכות חודש וחצי לתוצאות הבדיקה, דבר שמקשה על המצב הנפשי של האשה ההרה. למרות זאת, יותר ויותר נשים מחליטות לנצל את הטכניקה החדישה כדי לאפשר לעצמן יותר חופש בחירה בקביעת מועד ההריון הראשון.

לפי מימצאי המחקר, יש יתרונות וחסרונות להחלטה ללדת את הילד הראשון בגיל 35־45. מחד, אמהות אלו מבוססות יותר מבחינה חברתית וכלכלית בהשוואה לאמהות צעירות. אלה שהיו בעלות קריירה הגיעו להשגים קודם להריון ולא הרגישו שהן מקריבות את עצמן למען ילדיהן. לפי ויינגרטנר, אמהות אלו אינן ממורמרות או מתוסכלות. מאידך, ישנן בעיות הקשורות לעמדות החברתיות כלפי האם הבוגרת. ומשום שאין עדיין מספיק תקדימים הן דואגות שמא הבדלי הגיל בינן לבין ילדיהן גדולים מדי.

ווינגרטנר מדגישה, שאין להסיק מעצם התופעה או מהמחקרים שדחיית הלידה הראשונה לגיל 35־45 טובה יותר מאשר ללדת בשנות ה־20. כמו כן, אין להסיק שהיא פחות טובה. אלא שקיום האפשרויות השונות מאפשר לנשים לתכנן את חייהן ביתר שליטה וביתר שלמות. מימצאי המחקר מדגישים שאין גיל אידאלי להורות ושכל אחת יכולה לבחור לעצמה את הזמן המתאים לה. (ניו יורק טיימס, 29.9.80)

״הטמפון הקטלני״

הדעה הרווחת היתה, שהמצאת הטמפון היתה צעד מתקדם עבור הנשים בכך שהוא נוח יותר ומאפשר חופש פעולה בעת המחזור החודשי. כפרס על תרומה זו לקידום הזה נהנית תעשיית הטמפונים האמריקאית ממחזור שנתי של 450 מליון דולר.

התנועה האמריקאית לבריאות האשה מתריעה לאחרונה על השימוש בטמפונים, בטענה שהם מכילים חומרים מזיקים לבריאות (אסבסט למשל). יצרני הטמפונים השונים סירבו לגלות לציבור ממה מורכב הטמפון. דין ודברים בנושא זה נמשך שנים הן בכלי התקשורת והן בבתי המשפט עד שהסתיים בקביעה לטובת התנועה לבריאות האשה.

כלי התקשורת בעולם נתנו פרסום רחב באוקטובר להצהרה של מינהל המזון והתרופות האמריקאי ושל השרות לבריאות הציבור נגד השימוש בטמפונים. הם מדווחים שב־1980 לקו 344 נשים בתסמונת ההלם הרעיל, מחלה נדירה ולעתים קטלנית. 29 מתוכן מתו. חקירת הסיבות למחלה זו הראתה שהיא נגרמת על ידי חיידק (סטפולוקוקוס אוריוס). חיידק זה נמצא בנרתיקן של 98% מקרבנות התסמונת. רובן השתמשו בטמפונים שונים, אולם הטמפון הכי נפוץ אצל קרבנות התסמונת היה ״רילייז״ של פרוקטר את גמבול וכל המלאי שלהם חוסל.

סימני תסמונת ההלם הרעיל הם חום גבוה, פריחה, הקאות ושלשולים. במקרים הקשים ביותר גם אבדן נוזלי הגוף הגורם לירידה מהירה של לחץ הדם וכך להלם.

התנועה לבריאות האשה ממליצה על השימוש בספוג טבעי (ספוג ים) כתחליף לשימוש בטמפונים. הספוג עולה 7.5 — 10 שקל, ומחזיק מעמד כשנה (בהשוואה ל־30 שקל לחודש, מחיר הטמפונים). הוא נוח יותר ומאחר והוא חומר אורגאני, אינו גוף זר העלול לגרום נזק.

בשנים האחרונות ניתן היה לרכוש ספוגים אלה במרכזי נשים בארה״ב, ולאחרונה ניתן להשיגם גם בארץ במרכזי ״קול האשה״ בתל־אביב, ירושלים וחיפה.

נשים שחיות לבדן (יחידניות) רוקות, גרושות ואלמנות המוכנות לספר על חייהן ובעיותיהן (בעילום שם) נא כתבו ליונה הדרי, מערכת נגה ת.ד. 21376, תל־אביב.

חדשות·חדשות·חדשות

הוצאת ״המין השני״

בקרוב יצא לאור, בהוצאת ״המין השני״, הספר ״גופנו עצמיותנו״.

הספר בא להמחיש כיצד רכישת מידע מהיימן על גופנו משפיעה לטובה על יחסנו אליו ובד בבד על תפיסת העצמיות שלנו. לצורך כך מובא הסבר מפורט על מבנה גופנו ותיפקודיו, מלווה באיורים וצלומים לצד נושאים אקטואליים רבים, מעשיים וחברתיים, שעודכנו למציאות הישראלית.

הספר יכלול גם מידע על רשויות, גופים וארגונים המספקים שרותים לנשים. נשמח על כן, אם נשים המשתייכות לגופים מסוג זה, או שבידן מידע על גופים כאלה, תשלחנה אלינו תיאור קצר של הארגון והשרותים הניתנים בו לרבות כתובות, מספרי טלפון, שעות קבלה וכו׳.

בכוונתנו להחליף חלק מן התמונות שבספר בצילומים המשקפים את ההווי הישראלי. נודה לכל אשה שתעמיד לרשותנו נגטיבים או תמונות שיש בידה מאירועים פמיניסטיים.

נשים המעוניינות להשתתף במימון הוצאת הספר לאור על בסיס שותפות יחסית בהכנסות תוכלנה לעשות זאת. עבור פרטים נוספים כתבי אלינו אל שרה סייקס ואילנה גולן, ״המין השני״, הוצאה לאור לת.ד. 317, גבעתיים או טלפני: 03־312349 או 03־257763.

בעל הורשע באונס אשתו

בפסק הלכה עקרוני של בית המשפט העליון נקבע שאפשר להרשיע בעל על אונס אשתו. לפי המשפט האנגלי נישואין מעניקים לבעל זכות חוקית לכפות על אשתו קיום יחסי אישות, ובית המשפט העליון פסק שאין להחיל זאת על תושבי מדינת ישראל.

אשה תבעה את בעלה על שבעל אותה נגד רצונה והיכה אותה. הוא הועמד לדין באשמת אונס ותקיפה ובית המשפט פסק לו שנה וחצי מאסר למרות טיעוניו של הסניגור שעל פי המשפט העברי יש לבעל זכות מוקנית בעצם מעמד הנישואין ליחסי אישות עם אשתו.

בעת שניקרא פסק הדין של בית המשפט העליון אמר השופט דינור:

״המסקנה אליה הגעתי עולה גם בקנה אחד עם עקרונות היסוד של כבוד האשה כאדם חופשי ולא כשפחה הנתונה לחסדי בעלה...״

(הארץ, 26.9.80)

הסכמת הבעל לבדיקת מי שפיר?

תקנה חדשה של משרד הבריאות קובעת שמעתה תבוצע בדיקת מי השפיר רק בהסכמת הבעל.

בדיקת מי שפיר מיועדת לבדיקת מום בעובר. אם הבעל יסרב לתת את הסכמתו לבדיקה לא תבוצע הבדיקה. ההסכמה תידרש רק מהבעל החוקי, לא מאבי העובר ולא תידרש אם בני הזוג התגרשו (פורסם בקובץ ״תקנות בריאות העם״ 1980). תקנה זו משקפת גישה הרואה את האשה כקניין בעלה. הבדיקה נעשית ככלות הכל בגופה של האשה.

בימים אלה עושה ח״כ שולמית אלוני לשנות תקנה זו.

רייגן והנשים

בני לנדאו סופר ״הארץ״ בקליפורניה מדווח שבליל השלישי בנובמבר כאשר רונלד ריגן הופיע בלוס אנג׳לס שאל אותו מישהו ״׳מה בדבר שוויון זכויות לנשים?׳ עשה ריגן אתנחתא דרמטית ואמר: ׳או, בלום כבר את הפה׳ — והקהל הריע לו׳״.

(הארץ, 5.11.80)

לקטו וערכו — מרשה פרידמן, יונה הדרי, רחל אוסטרוביץ, ענת בן־ארי.

על ספרים וספרות

בניגוד לרצוננו: גברים, נשים ואונס.
מאת סוזן בראונמילר.

מרשה פרידמן

לאחרונה ראה אור בעברית ספר חשוב מאד בנושא האונס — "בניגוד לרצוננו, גברים, נשים ואונס" מאת סוזן בראונמילר.

ספרה של סוזן בראונמילר פורסם לראשונה בארה"ב ב־1975. מאז הפך לספר קלאסי בקנה־מידה עולמי. מחקרה של בראונמילר על האונס היה ראשון מסוגו והוא עדיין נחשב כמחקר המקיף ביותר על אונס, שנעשה אי פעם. סגנונה קריא במתכוון, שווה לכל נפש. עם זאת הינו מבחינה מדעית, ללא דופי, וטיעוניה מתועדים ביסודיות. אין להבין את האונס כיום ללא קריאת "**בניגוד לרצוננו**".

מחקרה של בראונמילר על האונס הוא אנציקלופדי. היא עוקבת אחר ההסטוריה המשפטית של האונס, ומגלה שביסודו נחשב האונס כהעברת קנין, המבוצעת בין שני גברים, כשהנאנסת שייכת לאחד מהם, כאשת־חיק או כבת. סוזן בראונמילר מתמודדת עם הנושא המחריד של אונס ומלחמה, וטוענת כי אונס, בתרבות הנשלטת על־ידי הזכר, היא צורת כיבוש. גברים עשויים להביס גברים אחרים בשדה הקרב, אולם על הצבא הכובש להשלים את משימתו על־ידי שיעבוד האוכלוסיה שבעורף, ואונס הנשים הוא אחד האמצעים העיקריים לכך.

העובדה שאונס המוני הוא בבחינת תולדה תמידית של כיבוש צבאי מצביעה על טבעו האלים של פשע זה, כמו גם במקרי מהומות, פרעות, מהפכות ופוגרומים.

בראונמילר היתה אחת החוקרות הראשונות שאיבחנה את העובדה, שאונס אינו בגדר פשע כתוצאה מדחף מיני רגעי, אלא פשע אלים מתוכנן, המבוצע על־ידי גברים לרוב נגד נשים.

הספר חוקר את היחס בין אונס וגזע, ומפריך את המיתוס שרוב האנסים הם בני קבוצות מיעוט כגון שחור (או ערבי) התוקף נשים לבנות (יהודיות). רוב מקרי האונס, מגלה בראונמילר, הם בין בני אותו גזע או קבוצה עדתית.

מכיון שהן עניות ומתגוררות בשכונות מאוכלסות מדי ומועדות לפשע, סובלות נשים מהמעמד הנמוך מאונס יותר מנשים לבנות בנות המעמד הבינוני. בראונמילר מתחקה גם אחר נטיית החוגים המתקדמים לראות אונס של אשה לבנה (יהודיה) על־ידי גבר שחור (ערבי) כבר־הגנה. היא מצירה על נסיונם של המתקדמים להגן על זכויות אנסים בני קבוצות מיעוטים.

ניתוחה המעמיק של בראונמילר את תופעת האונס נעשה במונח הכוח — גברים אונסים נשים, גברים אחרים או ילדים במטרה לכונן את שלטונם. אונס בין כתלי הכלא הוא בבחינת דוגמה ברורה לתיזה זו. הדרך בה ניצלה החברה הנשלטת בידי גברים מאז ומעולם להשליט את הסמכות שלהם על נשים — מעודנת יותר ולכן סמויה יותר.

מחברת "בניגוד לרצוננו" חושפת את האונס בפני כולנו. הספר אינו ניתן לקריאה בחטף. העובדות כואבות מדי. אולם מסקנתה המבוססת היטב של בראונמילר היא בלתי נמנעת: "מאז התקופה הקמעית עד עצם ימינו אלה, נודע לאונס תפקיד גורלי: זה תהליך מודע של הטלת־אימה, לא פחות ולא יותר, שבאמצעותו מחזיקים כל הגברים את כל הנשים במצב של פחד". קריאת ספר זה חיונית לכל אשה הרוצה להבין את מעמדה בחברה.

הספר תורגם ונערך על־ידי שרה סייקס, אילנה גולן
הוצאת "המין השני" בשתוף זמורה ביתן מודן

סחיטה מינית: הטרדה מינית של נשים בעבודה
מאת לין פרלי

מרשה פרידמן

לין פרלי, סוציולוגית באוניברסיטת קורנל, הסירה את קשר השתיקה סביב אחת הבעיות הרציניות ביותר עמן מתמודדות שכירות אמריקניות — בעיה עליה לא דובר עד לאחרונה ברבים — ההטרדה המינית של נשים בעבודה.

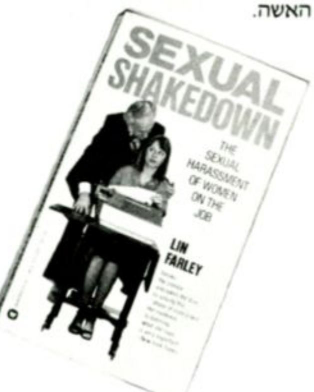
פרלי מגדירה הטרדה מינית כ"התנהגות גברית בלתי מוזמנת, בתוקף יוזמה חד־צדדית בלעדית, הגורסת עליונות תפקידה המיני של אשה על פני תיפקודה כעובדת". התופעה מתבטאת בצורות רבות: מבטים מופגנים, הערות או נגיעות בגוף האשה, הצעות חוזרות ונשנות לפגישות, בלי התחשבות בסרוב שקדם לכך, תביעות למגע מיני ואף אונס.

מחיר סרוב, או הגשת תלונה בנושא — שונה אף הוא: אי שיתוף פעולה מצד עובדים גברים; הערכות שליליות בנוגע לתפקיד והמלצות פושרות; הורדות בדרגה; העברות תפקיד הפוגעות לרעה במעמד העובדת; איבוד ההכשרה לתפקיד; פיטורין שרירותיים.

פרלי מתעדת מקרה אחר מקרה, מחקר אחר מחקר, המצביעים על כך שהטרדה מינית של נשים בעבודה שכיחה ביותר ואינה בגדר תופעה חריגה. היא טוענת שמחקרים מצביעים על כך ש־9 מתוך 10 שכירות מדווחות על הטרדה מינית כבעיה; הרוב מתארות אותה כבעיה רצינית.

נשים משני קצוות הגיל פגיעות במיוחד להטרדה מינית. בנות העשרה, אשר מתחילות זה עתה לעבוד, הן בדרך כלל בלתי מיומנות ובלתי מנוסות בהוויות עולם המבוגרים. נשים בגיל העשרה מגלות לעתים קרובות כי בכל משרה שהיא, עליהן לספק טובות הנאה מיניות לבוס. ונשים מעל גיל 40 מתקשות למצוא משרות, כיון שאיבדו את כוח המשיכה המיני בפני המעסיקים־בכוח.

פרלי מגלה כי רוב הנשים מתמודדות עם הטרדה מינית על־ידי עזיבת המשרה ומציאת משרה אחרת. יחד עם זאת, מכיון שהטרדה מינית שכיחה כל כך, קורה לעתים קרובות שאותה בעיה מתגלה גם במשרה החדשה. לכן מוצאות עצמן שכירות רבות נודדות ממשרה למשרה, בנסיון למצוא אוירה נאותה שבה תוכלנה לעבוד. התוצאה היא קורות חיים המאופיינים בניידות משרות גבוהה, במקומות רבים ושונים, במה שנראה כמעבר חסר מטרה ממשרה למשרה, החלפת משרות ללא סיבה נראית לעין כביכול. הטרדה מינית הינה הסיבה לכך שנשים עובדות כה רבות מנועות מלצבור שנות ותק בעבודה במקום אחד ואינן משיגות קידום ובכירות. אשה כזו נראית למעסיקים־בכוח כמי שאין לסמוך עליה, חסרת מחויבות, חסרת אמביציה — מישהי שעשויה לעזוב ולכן לא כדאי להשקיע בה. מסלול תעסוקה זה הוא אופייני לנשים שכירות, והוא מובא לעתים קרובות כאחד הגורמים למעמדן הנחות של נשים בעבודה ולרמת הכנסותיהן הנמוכה. פרלי טוענת, שההטרדה המינית היא הסיבה הנעוצה ביסוד תופעת מעמדן הנחות של נשים בעבודה. זוהי טענה פשטנית מדי לדעתי, אך היא ודאי מהווה אחת מן הסיבות למעמד הנמוך של האשה.

נשים העוזבות את עבודתן בשל הטרדה מינית אינן זכאיות לדמי אבטלה. פירושו של דבר שאשה שנאלצה לעזוב את עבודתה בשל לחצים מיניים, נאלצת גם להיענות למשרה הבאה המזדמנת לה בשל לחצים כלכליים. יתכן ויהיה עליה לקחת משרה שהיא למעשה נחותה מזו הקודמת במונחי דרגה ומשכורת — דפוס ניידות מתדרדר כלפי מטה האופייני לנשים שכירות. באופן כללי ידוע כי נשים מועסקות במשרות נחותות ביחס לכישוריהן — עבודה בה המשכורת והדרגה

על ספרים וספרות

נמוכות בהרבה בהשוואה לחינוכן, שנות הנסיון וכישוריהן. הטרדה מינית היא אחת הסיבות, אולי אף, כפי שטוענת פרלי, הסיבה העיקרית לתופעה זאת. אין זאת, על כן, רק בעייתה האישית של האשה השכירה כפרט, אלא תופעה התורמת למעמדן הכלכלי הירוד של נשים כקבוצה.

הטרדה מינית משפיעה גם על תדמיתן העצמית של נשים שכירות. מכיון שהיא כה שכיחה, עומדות רוב הנשים השכירות בפני הברירה של שיתוף פעולה מיני (שפירושו סובלנות יתר למגעים בלתי־רצויים והפצרות ועד לקיום יחסי מין עם הבוס) או ויתור על קידום, ואף פיטורין. גילוי עובדות חיים אלו בעבודה מוביל נשים צעירות המצויות בשלב מוקדם של הקריירה לחוש חוסר עידוד והשפלה. הטרדה מינית מחזקת את המסר החברתי המסורתי ביחס לנשים — שאנו מוערכות כאוביקטים מיניים, אך לא כעובדות בעלות כישורים ולא כמשתתפות בבניית החברה. מה יכול לפגוע יותר בשאפתנות ובהישג מאשר תופעה זו! יותר מכך, מחקרה של פרלי מורה כי נשים שהיו קרבנות למצבים חמורים במיוחד של הטרדה מינית — אם הן נכנעות או עוזבות — סובלות מהשלכות פסיכולוגיות דומות לאלו המאפיינות קרבנות אונס — דכאון, חרדה ורגש אשמה.

ההצטרפות לכוח העבודה, היציאה לעבודה מחוץ לבית, נחשבת בדרך כלל לדרך הישירה העומדת בפני נשים לקראת שחרור ועצמאות, כבוד עצמי ובטחון־עצמי. אולם השפעות ההטרדה המינית הפוכות לגמרי. היא חוסמת במידה ניכרת את קידומן הכלכלי; הורסת כבוד עצמי ובטחון־עצמי. כפי שמנסחת זאת פרלי, "נשים מגלות כי ההבטחה לשוויון הנובעת מעבודה בזמנים המודרנים מתבטלת נוכח הטרדה מינית. ההשפלה מקיימת את התביעה הנושנה של הפטריארכיה: שעל האשה מוטל לשרת את הגבר במעשי ידיה ולשלם בעד הזכות לעשות כן בגופה".

הטרדה מינית היא על כן מחסום רב עצמה כנגד שחרור הנשים. זוהי, הסיבה לכך, שנושא זה הועלה על־ידי נשים פמיניסטיות בשנים האחרונות.אבל זוהי גם הסיבה לכך, שהטרדה מינית עדיין מוגנת ואף זוכה לעידוד בעמדות ומדיניות ציבוריות.

נושא ההטרדה המינית עדיין לא הועלה על הפרק בישראל. המאמצים המועטים שנעשו להעלות אותו נכשלו כולם. תגובת הממונים בהסתדרות ובמשרד העבודה היתה הכחשת קיומה של הבעיה (תגובה המזכירה את תגובת הממונים ביחס לאונס ולנשים מוכות לפני מספר שנים), או טיעון שזוהי בעיה "אישית", לא נושא ציבורי. הנשים העובדות מצידן — נמנעות מלדבר על הבעיה מפני שהן נבוכות, או בשל חששן מפני פיטורין. יחד עם זאת, למרות שיש מקום לחקור ולדון בבעיה, אין סיבה להניח שהיא נפוצה או פוגעת פחות בקרב נשים שכירות בארץ, מאשר בארה"ב.

ספרה של פרלי וגילוייו הם בגדר קריאה לנשים השכירות להתארגן במטרה להאבק בהטרדה המינית. הנה המלצותיה לפעולה, כפרט ובאופן מאורגן:

1. הטרדה מינית היא פשע. את יכולה לדרוש שהמשטרה תחקור את תלונתך.
2. אם המשטרה מסרבת להגיש תביעה, תוכלי להתחיל בהליכים משפטיים פרטיים (קובלנה פרטית) כנגד זה שהטריד אותך. ביכולתך לתבוע דמי נזיקין כתוצאה מן הטראומה של עזיבת משרתך מתוך כפיה ובמקרים המתאימים, לנזק שנגרם לקריירה שלך כתוצאה מן האילוץ לעזוב את משרתך. הסתייעי בייעוץ משפטי לשם כך.
3. למרות שהטרדה מינית אינה מוכרת עדיין כסיבה לעזוב משרה, זוהי אכן סיבה טובה. אם נכפה עליך לעזוב משרה בשל הטרדה מינית, תבעי דמי אבטלה וצייני את הסיבה.
4. הביאי את המקרה שלך לתשומת לב ועד־העובדים, ההסתדרות ומשרד־העבודה. ככל שישמעו על מקרים רבים יותר, יגלו נכונות מוגברת לטפל בתלונות ברצינות.
5. תעדי את המקרה שלך. ממועד התחלת ההטרדה המינית, המשרה שלך נמצאת בסכנה. הכיני עצמך באמצעות ניהול דו"ח מפורט, עם תאריכים, המתאר מה נאמר או נעשה על ידי המטריד, ואת תגובותיך על כך. תיעוד מדויק עשוי להציל את המשרה שלך.
6. נקטי בפעולה ישירה. אמרי **לא** מיד ובתקיפות. פרלי ממליצה שאפילו תשיבי בצביטה כאשר הנסיבות תובעות זאת.
7. השתמשי בכוחה של העיתונות. פרסום רק יעזור לך, ולא יפגע בך. הטרדה מינית עולה ופורחת על סמך סודיות; חשיפה ציבורית חשובה לטובת הענין, ולטובתך.
8. נסי להשיג שיתוף פעולה מצד נשים אחרות במקום עבודתך. הגישי עזרה גם מבלי שתתבקשי לכך. התיידדי עם הנשים במקום עבודתך. אם וכאשר יהיה צורך בכך, אחדות היא בבחינת נשק רב עוצמה. ניתן לפטר נשים כל אחת לחוד — אך הבוס שלך לא יוכל לפטר את כל עובדיו ממין נקבה בבת אחת.
9. התארגני.

סחיטה מינית: הטרדה מינית של נשים בעבודה
מאת לין פרלי

יונה הדרי

האגדות, הפורנוגרפיה, הדת והתרבות התייחסו אל האשה כאל קורבן פאסיבי, תלותי או כאל יצור רע, מסוכן ומאיים שיש לחסלו. באגדות האשה היא מתה, בפורנוגרפיה היא אפס, הדת רודפת ושורפת אותה כמכשפה והתרבות מעוותת וכובלת אותה פיזית ונפשית.

היה היתה פעם מכשפה רעה ושמה: לילית, חוה, הגר, איזבל, דלילה. היה היתה פעם מכשפה רעה שנקראה גם אֵלה ושמה היה קאלי, פאטימה, הֵרה, איזיס. היה היתה פעם מכשפה רעה שנקראה גם מלכה ושמה היה בת־שבע, קליאופטרה, מדיאה. כך פותח ספרה של אנדריאה דבורקין "שנאת האשה": הוא מציג את הנשים הרעות. בילדותנו קלטנו את עולם המיתוסים והאגדות ולקחנו אותם איתנו כשגדלנו והתבגרנו. ומאז, אנו משחקות את התפקיד שלימדו אותנו, משתוקקות להיות שלגייה או היפהפיה הנרדמת — היופי הישן, המת, הקורבן — מחכות לנסיך הגואל. ומן המודלים האלו של ילדותינו למדנו שמי שאינה פאסיבית, תמימה, חסרת ישע היא מכשפה רעה. האמהות הטובות של שלגיה, היפהפיה הנרדמת וסינדרלה הן מתות. והאשה הרעה ־ האם החורגת חיה, או כשהיא חיה היא רעה, אכזרית, ברוטלית ושאפתנית. לעומתה האשה הטובה היא אשה מתה במצב של קטטוניה. היפהפיה הנרדמת ישנה מאה שנים לאחר שדקרה את אצבעה בפלך, נשיקת הנסיך הגיבור העירה אותה והוא התאהב בה בשעה שישנה או מפני שישנה. גם שלגיה היתה מתה. כשהנסיך התאהב בה. שלגיה, והיפהפיה הנרדמת מאופיינות בפאסיביות, תום, קורבנות — הן נשים טובות; הן אינן חושבות, פועלות, יוזמות או מרגישות.

מוסר ההשכל של אגדות אלו הוא שגברים ונשים הם שונים, הם ניגודים מוחלטים. העלמות הנ"ל לעולם לא תוכלנה לעשות מה שעושה הנסיך הגיבור: הוא זקוף, ער, אקטיבי, היא שוכבת פרקדן, ישנה, פאסיבית. וכשהיא זקופה, ערה ופעילה היא הרעה. האגדות מלמדות שלאשה שתי הגדרות: הטובה — הקורבן, המתה. הרעה — הפעילה החיה. על הטובה יש להשתלט את הרעה יש להרוג. את שתיהן הופכים לאפס והנסיך הטוב נושא אותן לאשה כשהן ישנות, מחוסלות למעשה.

רעיון האשה כקרבן כמשוללת רצון וכפאסיבית מונח גם ביסוד הסיפור הפורנוגראפי "סיפורה של O". האשה מוגדרת בערוותה בחור דמוי האפס, שבין רגליה. O היא ערווה ואפס, היא מתוכנתת על־ידי הגברים להיות לעבד ארוטי. מצבה האידאלי הוא פאסיביות גמורה וכניעה. כיוון שהאשה היא ערווה, פריצות ותאוותנות יש להענישה, לאלפה, להשפילה. O היא אוביקט ללא שום רצון וכח פעילות משל עצמה. היא קניין הגברים ועל כן היא זונה. והזנות פירושה חיסול כל רצון ובחירה. הגדרה זו של האשה אינה מצוייה רק בסיפורה של O. גם בסיפור הפורנוגרפי "הדימוי" ובמגאזין הפורנוגראפי suck (מציצה), טוענת אנדריאה דבורקין, האשה היא קורבן, קניין, ערווה ואפס.

המלחמה שמנהלים גברים נגד נשים מצאה לה ביטוי מבעית וגרוטסקי בקשירת כף הרגל בסין ובשריפת נשים בימי הביניים בשם הכנסייה הנוצרית. אנדריאה דבורקין משווה פשעים אלו לפשעי השמדת האינדיאנים על־ידי האמריקאים ולשואה שהמיט הנאציזם על היהודים. קשירת כף הרגל החלה בסין במאה ה־10 לספירה ונמשכה עד סוף שנות ה־30 של המאה ה־20. הקשירה שיקפה את הנחיתות

הסוציולוגית והפסיכולוגית של נשים: כף רגל פגומה, מעוותת וקשורה קשרה אותן לתחום צר וקבעה להן פונקציה מוגדרת — נשים הן וולדניות ואובייקטים מיניים. נערה שכף רגלה גדולה לא יכלה להינשא. בכל הסדר נישואין דרשו הורי החתן לדעת את מצב רגלי הכלה המיועדת. הפילגשים להרמון הקיסרי נבחרו בפסטיבלים של הרגליים הקטנות (מבשרי בחירות מלכות היופי). שורות על שורות של נשים ישבו כשרגליהן פשוטות קדימה והקהל והשופטים עוברים לאורך השורות להעיר את הערותיהם על גודל וצורת כף הרגל ועל קישוט הנעלים.

הקשירה נעשתה כדי להקטין את כף הרגל על־ידי כיפוף הבהונות מתחת לכף הרגל במטרה לקרב את העקב והאצבעות קרוב ככל האפשר. בשר כף הרגל היה נרקב, חלקים מכף הרגל או האצבעות התפוררו ונשרו. הקשירה כאבה ללא נשוא: יבלות, צפרניים שגדלו לתוך העור, מוגלה ודימום. מחזור הדם פסק למעשה לפעול. האשה קשורת הרגל יכלה רק לדדות כשהיא נעזרת במקל הליכה, נשענת על הקיר או על משרתת או שבעלה נשא אותה בזרועותיו. האשה קשורת הרגל היתה רכה, שבירה וחלשה — למעשה ללא רוח חיים. מיגבלות תנועה הבטיחו גם את הטוהר של האשה כיון שפשוטו כמשמעו נשים לא יכלו ללכת או לצאת את ביתן. גם מוחן היה מכופף כרגליהן: את הבנות לימדו לבשל, לפקח על משק הבית ולרקום נעלים לרגליהן הקשורות. הסינים האמינו שלהיוולד אשה פירושו עונש על הרעות שעשה הגבר בגלגולו הקודם. וקשירת הרגל תמנע ממנה את הרעות שהיא ניחנה בהם: תאוותנות, חטא ופריצות. אך הרגל היתה גם נושא למשיכה מינית. היא לעולם לא נחשפה בפני הגבר. נשים רחצו רגליהן בחדר־השינה שלהן במירב הפרטיות. נשים כבודות היו אמורות למות מבושה אם גברים היו רואים אותן בעת רחיצת רגליהן. המראה החשוף לא היה מלבב, הרגל היתה אחרי הכל פיסת בשר מרקיבה ומעלת צחנה והיא פגעה ברגשות האסטטיים של הגבר. עוד ב־1915 כתב גבר בשבחי קשירת הרגליים. הפטישיזם הזה או הפסיכוזה המינית הזו היו התוכן העיקרי של החוויה המינית של תרבות שלמה במשך 1000 שנים. במליוני נשים הוטל מום בשם הארוטיקה בשם היופי ומליוני גברים העריצו וסגדו לרגל הקשורה.

אך תקופת אלף השנים היא קצה הקרחון המפחיד של עמדות רומנטיות המושרשות בכל התרבויות. העמדה הרומנטית גורסת שאהבת הגבר לאשה, ההערצה המינית שלו, הגדרתו אותה, ההנאה שהוא מפיק ממנה תובעים את ביטולה, את שלילתה הנפשית והפיזית. האהבה הרומנטית מבוססת על הגדרות תפקיד מקוטבות: הוא מחסל את חרותה, היא תהיה אובייקט מיני שלו גם אם הוא מוכרח להרוס את עצמות רגליה. ברוטליות, סאדיזם ודיכוי מונחים ביסוד האתוס הרומנטי המונח עדיין ביסוד תרבותינו. נשים צריכות להיות יפות. ובחברה דימוקרטית גם אם אשה לא נולדה יפה היא יכולה להפוך את עצמה למושכת. קני המידה של היופי מכתיבים את מידת הניידות, הספונטניות היציבה, ההילוך של גוף האשה ומכאן גם את חרותה הנפשית.

אין כיום בתרבותינו חלק אחד בגופה של אשה שלא נגעו בו ולא שינו אותו: השיער צבוע, מסולסל או מיושר. הגבות מרוטות, צבועות, מצויירות בעפרון. העיניים משוחות במכחול, הריסים מסולסלים או מלאכותיים. האף מנותח, הסנטר מורם, השדיים סגרוות בחזייה, בית השחי והרגליים מגולחים, הירכיים במחוך, הצפורניים משוייפות משוחות בלכה, השפתיים משוחות בשפתון.

המסר של הטכנולוגיה של היופי דומה לזה של סין במאה ה־10. אשה צריכה להיות יפה כדי להשביע את רצונות של הגבר, והכאב הוא חלק מטכנולוגיית יופי זאת: מריטת גבות, גילוח בית השחי, לבישת מחוך, ניתוח פלסטי ועקבים גבוהים כואבים.

המכשפות של ימי הביניים שהועלו על המוקד על־ידי האדונים של הכנסייה הנוצרית הן קורבן מחריד נוסף של תפיסת הגברים את האשה.

במאה ה־12 קמו תנועות אנשים שיצאו נגד הכנסייה הנוצרית ונחשבו על ידה לכופרים. ביניהם היו המכשפות שהאינקויזיציה רדפה אותן עד חורמה. המכשפות היו נשים שעסקו בפולחנים הפאגניים העתיקים: פולחני הפוריות, המיניות ואהבת הטבע.

ב־1489 מינה האפיפיור את היינריך קרמר ואת ג׳יימס שפרינגר לאינקויזיטורים והטיל עליהם להגדיר מהו כישוף. בהגיון מעוות קבעו האדונים הנ״ל בספר מפורט שחיברו, שכל מי שאינו מאמין במכשפות הוא כופר, שמכשפות יכולות לגרום להעלמותו של אבר המין הזכרי ושמכשפות הן מיילדות ההורגות את העובר ברחם וגורמות להפלה. ספרם היה נפוץ באירופה של ימי הביניים יותר מהתנ״ך. לפי קרמר ושפרינגר האשה היא אוייב, עונש, רע הכרחי, פיתוי ואסון והיא מעצם טבעה כלי שרת של השטן וכולה רוע ותאווה שאינה יודעת שבעה, ממש כפי שהאגדות מציירות אותה וכמו שהפורנוגרפיה בת זמננו רואה אותה.

הרדיפות נשאו אופי מיני — האשמת המכשפות בהעלמות אבר המין ובגניבת הזרע של הגבר. מה שהתחיל כחלומות לילה של גברים הסתיים בשריפת נשים על המוקד.

מי היו ״המכשפות״ של ימי הביניים? הן היו נשים שעבדו את פולחני הפריון והלידה שחשו את עוצמת המיניות הנשית. הן גילמו את כוח החיים של הטבע שעמד בניגוד גמור לתפיסתה של הכנסייה הנוצרית. המגיה שלהן היא ביטוי לכישורים רפואיים, לידע מתוחכם בטלפתיה, היפנוזה ובסמים או במה שנחשב היום לתרופות פסיכיאטריות. הן השתמשו בתרופות כמו בלדונה, אמפיטמינים אורגאניים, סמים הלוצינוגניים ובסמים משככי כאב. הן גם ביצעו הפלות, הגישו עזרה רפואית בלידות והיו הראשונות שעסקו בהמתת חסד. אך פועלן נכלל בקטיגוריה של כישוף בעיני הכנסייה למרות שהן פיתחו תפיסה רפואית לפני קיומו של רעיון מקצוע הרפואה. וכיצד זיהתה הכנסייה מכשפה? נעלה אותה בחדר לימים או לשבועות ואם נכנס לחדרה חרק או עכביש היא הואשמה בכישוף. ומבחן האשמה פעל ברוב המקרים בעיקר בתנאי המגורים והנקיון של ימי הביניים. במשך 300 שנה הועלו על המוקד 9 מליון אנשים והיחס בין גברים לנשים מוערך בין 20 ל־1 עד 100 ל־1. כישוף היה פשע של האשה. וביחד עם מליוני הנשים שהועלו על המוקד נעלמה תרבות שלמה וההיסטוריונים מצאו לנכון לספר עליה רק בהערות שוליים.

הסקירה על הספר ״שנאת האשה״ התייחסה רק לפרקים הדנים בתופעות השנאה. שני הפרקים האחרונים של הספר עוסקים בנסיון לשנות סדרי עולם וחברה — ועל כך בפעם אחרת. הספר עדיין לא תורגם לעברית וחבל.

נגה

ש.שפרה

שֶׁעָשַׂנִי אִשָּׁה

אִשָּׁה מִצֵּלָע —
אִשָּׁה וְצַלְמָהּ לָהּ —
אֲלֵיכֶם תִּצָּמֵד
בְּמַחְזוֹר הַדָּמִים.
אַתֶּם
רַק אֲבוֹת בָּנֶיהָ
אַל תְּבַקְשׁוּ לִהְיוֹת לָהּ
אֱלֹהִים.

בְּצֶלֶם

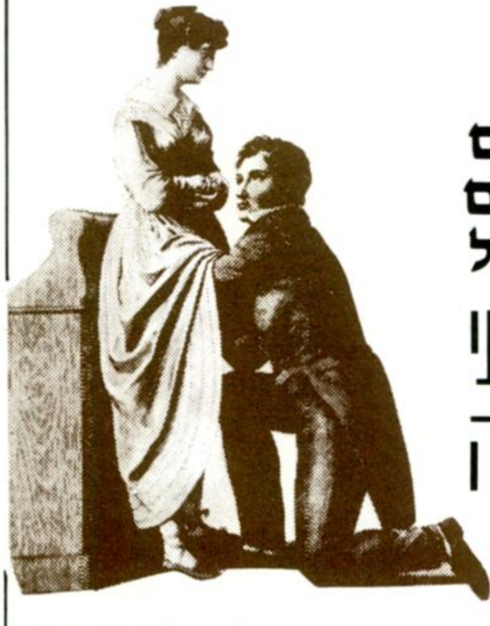
אוֹמְרִים כִּי טוֹב לִהְיוֹת.
וַאֲנִי הָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת:
טוֹב לֶחְדֹּל!

בָּרוּךְ שֶׁעָשַׂנִי אִשָּׁה
לְהִבָּרֵא יֵשׁ מֵאַיִן!

בָּרוּךְ שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גֶּבֶר
שֶׁאֵינוֹ מֵת לְעוֹלָם
וְאֵינוֹ נוֹלָד.

מתוך ״שיר אשה״ הוצאת מחברות לספרות, יצא לאור ב־1962.
השירים נכתבו ונתפרסמו במוספים ספרותיים וכתבי עת בשנים 1952–1957.

היבטיהם הבריאותיים והחברתיים של אמצעי המניעה

בדיקה גיניקולוגית במאה ה — 18

ד"ר עלמה וילנסקי

מטבע הדברים ניתן היה לחשוב, שאמצעי המניעה הנשיים ישמשו קודם כל את האישה; יתרמו לשיפור איכות חייה, ישמרו על בריאותה, ימנעו סבל גופני ונפשי ממנה ובעקיפין יתרמו לקידומה החברתי. מסתבר שצפיות אלה התממשו לגבי הגבר, בשעה שהאישה הפיקה יחסית מעט תועלת מהם.

לפני שאתרכז באמצעי המניעה הנשיים והשלכותיהם השונות, אתן סקירה הסטורית קצרה על אמצעי המניעה בכלל ואמצעי המניעה הגבריים בפרט. בעבר הלא רחוק היה בן הזוג האחראי העיקרי לתוצאות המגע; פירושו שבני הזוג סמכו בעיקר על אמצעי מניעה גבריים. אמצעי מקובל, כנראה כבר אלפי שנים, הינו המשגל הנסוג. בתירגול ממושך (על חשבון האישה) היה זה יחסית אמצעי בדוק, תלוי כמובן קודם כל באופיו וכח רצונו של בן הזוג. בהסטוריה מוזכר אמצעי זה (ברומא וכנראה גם ביון ומצרים העתיקה), קודם כל בצרפת לפני 300 שנה. בספרות הצרפתית מוזכר אמצעי זה בהקשר לקידומה החברתי של האישה. הוא היוה בלי ספק תרומה חשובה מבחינה זו. בשלב מאוחר יותר (לא הצלחתי לברר מתי), הומצא הקונדום (יש סברה שהשתמשו בו במצרים העתיקה, לאחר מכן ידוע שהונהג השימוש בו לפני 200 שנה). הנשים אומנם טרחו לעשות הרבה, אבל לרוב ללא הצלחה. הן נעזרו בשטיפות למניהן (לפני, אבל לרוב אחר המגע), החדירו לעצמן סמרטוטים, ספוגים וכו'. לפני 97 שנים הומצאה הדיאפרגמה. היא היתה מאד לא מקובלת בהתחלה. רק לפני כ־30 שנה נכנסה יותר לשמוש וגם אז, (עד לפני 20 שנה, עם עליית קרנה של הגלולה), השתמשו בה רק כ־20% — 25% מכלל הנשים שקיימו יחסים. אחרי מלחמת העולם הראשונה לערך, הונהג השמוש בימים הבטוחים. הפופולריות של אמצעי זה הינה קטנה ביותר. בעשור הרביעי הונהג השמוש בטבעת הראשונה. היא היתה במתכונת שונה מהיום, בהיותה מותקנת על פתח הרחם עצמו. היא הצריכה ביקור חודשי אצל הרופא, על מנת להתקינה מחדש, בהיותה מותקנת על פתח הרחם עצמו והיה צורך להסירה לפני כל מחזור. היו לה הרבה מגבלות והיא לא היתה מקובלת כלל וכלל. מאידך גיסא ניתן לומר באופן כללי, שהגישה החברתית עד לפני 20 שנה היתה שעל בן הזוג מוטלת הדאגה והאחריות למניעת ההריון. באופן כללי היתה האישה בריאה יותר, כי נחסכו ממנה כל ההשלכות הגופניות והנפשיות הכרוכות בנטילת אמצעי מניעה נשיים. ההפלות היו בלי ספק מרובות יותר, אולם כיום, עם הכרסום שחל בתדמית הגלולה, אזי הן שוב בסימן עליה. יתרה מזאת, כיום בנגוד לקודם, בן הזוג הוא רק לעתים נדירות שותף פעיל מבחינת הדאגה להפלה. מעניין לציין שהיעדר אמצעי מניעה נשיים מקובלים בעבר, לא עיכבו את קידומה החברתי של האישה וכראיה משמש הזינוק החברתי הגדול של האישה אחר מלחמת העולם הראשונה.

הגלולה פתחה לפני כ־20 שנה עידן חדש. הייתי מגדירה אותו כעידן שחרור הגבר:

1. מאחריות לתוצאות בלתי צפויות ממגע מיני.
2. שחרור ממתח נפשי בזמן המגע.
3. שחרור מהתאפקות מינית בגין מחזור ארוך.
4. שחרור מאסורים מונוגמיים — מתירנות מינית מרובה יותר.

לגבי האישה משמעות הגלולה היא בבחינת אליה וקוץ בה. הצפיות הרבות שתלו בגלולה, נמוגו בחלקן הגדול. כיום מעטות הן הנשים שמותר להן להשתמש בה (אני מכירה בזמן האחרון נשים בודדות בלבד המשתמשות בה), ואז רק למספר שנים. ההרס הבריאותי והחברתי שזורעה הגלולה מזדקר יותר ויותר לעין וקשה לתקנו. כל יום מתגלות תופעות לואי חדשות: 1. סרטן. 2. הצטברות נוזלים. 3. לחץ דם גבוה. 4. קרישי דם. 5. צהבת. 6. השמנה. 7. בחילה וסחרחורת. 8. פגעי עור למיניהם. 9. הפרעות נפשיות ושכליות שונות: אי שקט, מתח נפשי, דכאון, חוסר רכוז, היעדר שיקול דעת מחשבתי נאות, כאבי ראש, מיגרינות ולפעמים תחושה כמו בזמן נטילת סמים. ניתן להקיש מהנ"ל שתופעות לואי אחרונות אלה, פוגעות בהחלט בכושר החשיבתי והבצועי של האישה ולכן מעכבות את קידומה החברתי.

בדרך כלל ניתן לאמר, שהתופעות הסובייקטיביות דומות לאלה המופיעות בהריון, אולם בטונים חריפים יותר, אי לכך נשים שאינן סובלות בזמן ההריון, מסתגלות יותר לגלולה מהאחרות. זה תופש למעשה גם לגבי הרבה תופעות לואי אובייקטיביות, כלומר אישה הנוטה לורידים, לחץ דם גבוה, השמנה, הצטברות נוזלים, לא רשאית להשתמש בגלולה. כמו כן אסורה הגלולה לכל אישה מגיל 35 שנה ואילך בגלל סכנת קרישי דם, דום לב, סרטן וכו'.

למותר להעיר שההשלכות השכליות־נפשיות מנעו מנשים מסוימות להתקדם במסגרת למודיהן או עבודתן. לפי עניות דעתי לגלולה גם חלק בנכור הגובר בין המינים. הגבר שהתרגל לנוחות המירבית של הגלולה המתבטאת במחזור קצר או היעדר מחזור בכלל; בטחון מירבי של 99%; היעדר כל תופעות לואי לגביו — לא מראה לפעמים נכונות לוותר על הגלולה. לעומת זאת לגבי האישה, היתרון מפוקפק לרוב, פרט לשטח הדיסמנוריאה (כאבים והתכוצויות בבטן לפני ובזמן המחזור), אך הנני מטילה ספק אם המחיר שוה את זה, היות והתופעות הנפשיות־מוחיות של תסמונת בלתי נעימה זו (המתבטאות בטשטוש, בחילות, כאבי ראש וסחרחורת), לא נעלמות לרוב. לרוב רק מחושי הבטן נעלמים באמת.

אגב, אני מכירה מקרים, שהגברים עומדים על כך שהאישה תיטול גלולות.

היום יש מיגוון אמצעי מניעה נשיים. דבר שמאשר למעשה את אזלת ידם היחסית של אמצעים אלה. ברפואה מקובל בדרך כלל לחשוב, שמחלה המטופלת בהרבה תרופות (כגון אסטמה, סכרת ומחלות לב), הנה לרוב מחלה הקשה לרפוי.

הנה רשימת אמצעי המניעה הנשיים המכניים בצירוף תופעות הלואי שלהן:

1. הדיאפרגמה: מקבילה לקונדום אצל הגבר. מגרעותיה הן כדלקמן: א. קשה להרכיבה, לפעמים יש לעבור קורס אצל רופא הנשים,

דיאפרגמה ממוקמת בפתח הרחם

שעליו גם למדוד את הקוטר כדי להתאים את הגודל. ב. עלול להיות בה או להיוצר חור בלתי נראה לעין. ג. מותר רק להסירה כעבור 8

שעות והיא נודפת אז לרוב ריח לא נעים (אם יש נטייה להפרשות יתר או דלקות היא אסורה בשימוש). אגב, הפרשות יתר (הפלור) הינו ספור עגום אחר, היות ואחוז גבוה של נשים לא נגמלות ממנו לעולם. בגלל המגרעת השלישית של הדיאפרגמה, היא לא באה בחשבון במקרה ומקיימים יחסים יותר מפעם אחת ביממה, כלומר גם בבוקר וגם בלילה.

2. תכשירים פיזיקליים כימיים למיניהם, כגון: קצף, טבליות, ג׳ילה וכו׳. חומרים אלה מחדירים לבד לתוך הנרתיק. חלקם של תכשירים אלה פועל לפי עקרון כימי, כמו למשל ניטרול ואילו אחרים שוב פועלים על פי עקרונות פיזיקליים, כגון יצירת סביבה צמיגה המונעת את התקדמות הזרע. המגרעות הן כדלקמן: א. יש להחדירם מינימום רבע שעה קודם או מקסימום חצי שעה קודם לקיום היחסים. אי לכך יש לחדש את החדרתם לפני כל מגע. ב. הם מגבירים את ההפרשות ואת הנטיה לדלקות. ג. פוגעים בספונטניות המינית. ד. אסור לבצע שטיפות אחר קיום היחסים, אחרת מדללים את ריכוזם. ה. בטחון של 80% בלבד.

3. המתקן התוך רחמי דמוי טבעת או סליל. יש העשוי מחומר סינטטי גרידא ויש העשוי בצירוף חומר מתכתי (נחושת או כסף) האמור לשמור בפני זיהומים. יש בעלי חוט הנותר דרך קבע בנרתיק (וכך ניתן לקבוע לבד אם הטבעת מונחת טוב) ויש חסרי חוט, כגון סליל הכסף.

מגרעותיהם כדלקמן: א. אסורים בדמומים חזקים בזמן מחזור, כמו כן אסורים בזמן מחזור מתמשך. ב. בנטיה להפרשות מוגברות וכך אסורים במקרה נטיה לדלקות חוזרות. ג. תחושת גוף זר, דרך קבע אצל נשים מסוימות. ד. כאבים, במיוחד בזמן המחזור. ה. ההרכבה עצמה עלולה להיות כרוכה באי נוחות, כגון כאבים ודמומים שיכולים להמשך שעות או ימים. עדוד להריון חוץ רחמי. ו. בטחון בסביבת 93%. מתוך 86 נשים המוכרות לי עם המתקן התוך רחמי, 8 הרו (כלומר 9%), מתוכן 3 אפילו יותר מפעם אחת. ז. אחרי שנתיים או שלש שנים יש בדרך כלל צורך להרחיק את המתקן. לי ידוע על 12 מקרים של נשים שסבלו מתופעות לואי כגון דמומים, כאבים והפרשות ואצל 9 מאלה היה צורך להרחיק את המתקן לפני שנתיים ימים, דבר שהוא בגדר נתוח המתבצע בהרדמה. לשם המחשת מחדלה של הטבעת אביא לפניכן דוגמא של אישה אקדמאית בת 36. לפני 6 שנים הותקנה בה ספירלה מכסף. לפני 5 שנים (למרות המתקן) הרתה האישה וילדה. לפני 4.5 שנים הותקנה לה שוב טבעת (הפעם מתקן סינטטי גרידא). היא סבלה שנתיים כאבים ודמומים ממושכים בזמן המחזור שאלצוה לקחת כל הזמן כדורים (גינרגן), לבסוף הוצאה (לפני שנתיים) הטבעת בהרדמה, כי הופיעה דלקת וכאבים בלתי נסבלים. היא ניסתה זמן מה להשתמש בדיאפרגמה, אבל הפסיקה בגלל הפרשות בלתי נסבלות ודלקות. לפני שנה הותקנה לה טבעת סינטטית מסוג שני. היא החזיקה אתה יפה, בלי כל תופעות לואי במשך שנה תמימה ואז (לפני 3 חדשים), נכנסה להריון וכעת בצעה הפלה. כלומר אישה זו הינה כעת אחר הריון שני (בעת החזקת הטבעת) ובלי פתרון לעתיד.

אין לי מספרים בדוקים כי אני חוששת שהסטטיסטיקה לא מעוניינת כלל בפרסומים מדויקים בנדון, אולם כמדומני שלפחות 20% מהנשים לא מסוגלות להשתמש באף אמצעי מניעה. למעשה השמוש באמצעי מניעה נשיים במתכונתם כיום גרם להופעה מחלה חדשה בתקופה שלנו (שהיא בעצם בבחינת מום קבוע אצל נשים מסוימות), והיא: אי סובלנות כללית לאמצעי מניעה.

להלן אביא 2 אמצעי מניעה טבעיים, שמגרעתם היחידה היא, שאינם בטוחים דיים.

1. השמוש בימים בטוחים: הדבר מצריך מדידות חום יום יומיות במשך כמה חודשים. העקרון של שיטה זו מבוסס על העובדה, שבהתחלת הביוץ (המלווה גם לעתים בכאבים), יש ירידה פתאומית של החום. לעומת זאת תיכף אחר גמר הביוץ (בגלל הפרשת ההורמון פרוגסטרון), יש עליה פתאומית של החום, הנמשך עד יום או יומיים לפני התחלת הוסת (כלומר כ־12 יום). רצוי לבצע מדידות חום אלה בעזרת "מד חום למדידות בזליות", ולבצע אותם כל בוקר, על מנת להכין טבלה חודשית. בהתאם לזה הימים הבטוחים הם (פרט לאלה שלא ניתן לקבוע אותם בתקופה לפני הביוץ): 3 ימים אחר עלית החום, עד עצם התחלת הוסת, כלומר בערך 10 ימים, אם לוקחים בחשבון, שמהביוץ עד התחלת הוסת חולפים 14 יום.

2. השמוש לפי השנויים המחזוריים של רירית צואר הרחם (שיטת הביוץ).

מהנרתיק נפרשים באופן קבוע נוזלים, שהשנויים בהרכבם הם מחזוריים. פירושו שפרט להפרשת הרירית מהנרתיק עצמו, יש גם הפרשות מרירית צואר הרחם והרכבם של אלה האחרונים משתנה באופן מחזורי. ההרכב המשתנה המחזורי של ההפרשות בתוך הנרתיק הוא כדלקמן: א. בוסת נוזל ריירי מעורב בדם. מכיון שקשה לזהות את סוג ההפרשה הריירית בזמן הוסת, אזי אי אפשר לקבוע בודאות אם ימים אלה נחשבים כבטוחים. ב. בגמר הוסת יש בדרך כלל כ־2—3 ימים יבשים, הנותנים תחושת יובש לאישה. ימים אלה נחשבים כבטוחים. ג. אחר התקופה לעיל, הופעת ריר לבן בלתי שקוף וצמיגי. כמותו הולכת ומתרבה והוא נהיה יותר ויותר שופע, עד שמגיעים לתקופה המכונה "ימי שיא", שבהם הנוזל הריירי הינו שקוף, דביק ומזכיר רירית ביצה בלתי מבושלת. בתקופת ימי השיא יש לעתים תחושת רטיבות או שמון בנרתיק. תוך 24 שעות אחר יום השיא האחרון, חל הביוץ. זאת התקופה (כמוזכר קודם), בה החום בתחילה יורד ולאחר מכן שוב עולה. מהיום הראשון של הופעת הנוזל הריירי ועד אחרי 4 ימים מגמר יום השיא האחרון, יש סכוי סביר להרות. ד. מכאן ואילך, כלומר מגמר היום הרביעי אחרי יום השיא האחרון ועד הופעת הוסת (שהינם כ־10 ימים במחזור רגיל של 28 יום), יש הפרשת נוזל ריירי בלתי שקוף והתקופה הזו נחשבת כבטוחה.

לסכום: ההיבטים החברתיים של שמוש באמצעי המניעה הנשיים (במתכונתם כיום), מקבילים לאלה המלוים את האישה הנשואה העובדת, הנאנקת לפעמים תחת השוט של המאמץ הכפול. הגבר מראה כיום בדרך כלל נכונות לאפשר לאישתו להשתתף בעול הפרנסה, בתנאי שלא תשתף אותו בעול **עבודות הבית. בדיוק כמו שהוא מרשה לה להשתמש באמצעי מניעה שלא תשתף** אותו בדאגה לאמצעי המניעה וכל הכרוך בהם.

(המשך מעמ' 15)

המיתני, אך אל תתעלל בגופי ונשמתי. איך אשא חרפתי. אוי לי רוצח. גמר את השתים לפני ועכשיו הוא רוצח אותי! איפה אתה, יא רבון העולם. אנא, חלץ אותי מדי הפושע הזה! מורי פושע ואתה מאמין לו! יא יתברך, התשמע תחנוני אשה! יא חי וקיים, חטאתי לך. אתה מאזין רק לגברים, סלח לי יא אל רחום וחנון. מה חטאתי לך! אני רוצה רק להשאר אשה כשרה. יהודיה צנועה. האם גם אתה רק גבר! קח אותי לגיהינום. לא אכפת לי. חרוך טומאתי וחרפתי!

קפאה על מקומה. שפתיה לוחשות וקולה לא ישמע. שכחה קיומם של אנשים אחרים בחוץ. השתוקקה להעלם ולהתכסות. לו יכלה לכרות לעצמה קבר במקום בו קרסה, היתה נגאלת מחרפתה וזעזועיה. ביקשה סכין לפלח את ליבה שנטמא במגעו של הזכר המנוול. לו רק היה בהישג ידה סכין הבשר. לו רק יכלה להטמינו בבגדיה לפני כניסתה לחדר הארור. איזה בית מכושף. הטקסים המיגעים ומלבישות הכלה לא הניחוה רגע לעצמה כל הימים האחרונים. מנעו ממנה כל אפשרות כניסה למטבח. דווקא הרהרה בסכין ורצתה לקחתו עימה על כל מקרה בסכנות הצפויות לה מידי הזר. היכן היא! היא במעצר בבית זר. כאן תחיה וכאן יהא מקום קבורתה. אבודה. אבודה, מרגע שנכנסה לבית המכושף הזה. אפילו למות לא יניחוה כאן. למה לא הרגה עצמה עוד קודם, בבית הוריה. שם היו לה אפשרויות. אפילו איימה שאם ישיאו אותה, תפיל עצמה לבור המים. אלא שאחרי זה השגיחו עליה בשבע עינים ולא הניחו לה לדלות מים. טענו לפניה שאין זה יאה לכלה לדלות מים. בכלל הרחיקוה מן המטבח. גם לא הניחוה רגע לנפשה, מאז האירוסין. נוסף לבני משפחתה, המה הבית מבקרים ועוזרות. קרובות משפחה ושכנות התנדבו לעזור במלאכות המרובות של הכנת המזונות לחודש הנישואין, בכמויות שיספיקו להאכיל את כל העיר בשבעת ימי המשתה ובשבתות ירח־הנישואין. אך, אז הצליחה לאטום את אוזניה מפני להג הנשים והמייתן. השקיעה כל הוויתה ומרצה בעבודה עד כלות כוחותיה, לבל יגידו שהיא בטלנית ושאינה יודעת מלאכותיה של אשה. בכוחות אדירים מנעה ממשפחתה ומעצמה חרפה כזאת וניצלה מחרב לשונן של נשים ביקורתיות ורכלניות.

ידי האויב שנשתלחו אל גרונה חגגו את נצחונן. הכפתור השתחרר מהלולאה וחזה נחשף לעיני הזכר. נחיריו ריטטו בתאוה. ידיו צהלו ופיו הריע בהתפעלות. ישתבח השם. צח עורך מחלב, אשה.

נדהמה. התחלחלה. נבל בשם שמים. מושחת. מאוס. ועוד יעז להגות שם שמים בלשונו המלוכלכת. נשכבה על בטנה כדי להגן על חזה שנחשף כולו לעיניו. ימח שמו. די, יא רבי, די. אל תיתן לי לקום לעולם. טוב לי מותי מחיי. עצמה עיניה והאמינה שבא קץ לכל יסוריה וקלונה.

"אל תתביישי, אשה. זאת דרך העולם. הנה, גם אני מתפשט לפניך". שלף מראשו את כובעו ומצנפתו נותרה כרוכה סביב כובעו. פתח בזריזות את כפתורי שמלתו. הסירה מעל ראשו ונשאר בתחתוניו לגופו.

ניסה לדבר אליה רכות. "קומי, אשה. את אשתי כדת וכדין ומה שאני עושה בך זאת מצוות התורה. קומי ושמשי בעלך באמונה והשם יברך אותי בבן זכר ממך". עכשיו התירה לבכיה להשתפך. גחן אליה. ניסה לדבר על ליבה. ניסה ללטפה. ניערה בגופה את ידיו המגששות, כי ידיה היו עסוקות באחיזת פתח שמלתה הפרוץ.

ואז רכן לידה בניסיון נוסף לפייסה. ליטפה בגבה, על כתפיה ועל ראשה. כשנוכח שהתנגדותה נחלשה, הפשיל לפתע את שולי שמלתה מאחוריה עד כתפיה. כנשוכת נחש קפצה מרבצה להתגונן מפני החרפה החדשה ופתאם גילו עיניה את חרפתו הוא. פאות וזקן וקרחת על גוף חיה עירום ועריה. רק תחתוניו הסתירו עוד את מבושיו. עצמה עיניה לגאלן מן המראה המביש, אבל לא לפני שהבחינה באברו המציץ מפתח תחתוניו כנחש אימתני... חי וארסי ומתבונן בה ואורב לנפשה...

יום אחד, בצאתה לשליחות לשכנים, ראתה חבורת ילדים סקרנים נקהלת סביב חמור, שגידו התארך פתאום ברדפו אחרי אתונו של כפרי אחד שנקלע לסביבה. נדהמה מהמראה והסתקרנה לראות מה יעשה החמור לאתון. דאגה לאתון. מה הוא רוצה ממנה! למה הוא מתנפל עליה! בכלל איזה מין דבר מוזר זה שהחמור יכול להאריך ולכווץ את שלו! מוזר. אבל אמה גררה אותה והאיצה בה לברוח מן המראה. ילדות מנומסות לא מסתכלות על דברים גסים כאלה. גיך. אופיה.

מובן שראתה ילדים קטנים מטילים מימיהם. הרי טיפלה באחיה הקטנים. אך לא תיארה לעצמה שתיראה בריתו של גבר מגודל, רחמנא ליצלן. חמור בן חמור. יש לו מטיל כמו חמור. איך לא התבייש להניחו לצאת ממאורתו! למה פשט שמלתו! פושע. מלוכלך. והוא עוד מעז לדבר על מצוות. המן זה, פרעה הרשע, מתפשט ומנסה להפשיטני ועוד מדבר כצדיק.

כיוון שעצמה עיניה קרב אליה שוב ובתנועת פתע הפשיל שמלתה מלמטה עד לראשה וגילה את כל פלג גופה העליון. סמוך לראש נאבק עם ידיה שהחזיקו היטב בפתח השמלה, שכבר קודם לכן הצליח לפותחו. וזה עורר את חמתה עד להשחית ומעצורי בושתה מפני כבוד האדון הזר התמוטטו. עכשיו נאבקה נגדו כשווה בין שווים. התאמצה להחזיק את השמלה על גופה. כשחשף שוב את חזה ושלח ידיו אל שדיה, ירקה עליו. ירקה על זקנו. נישכה ידיו כחיה. דחפה. בעטה. שב ומיעך שדיה והיא מרטה פאותיו וזקנו. השפלה כנגד השפלה. טפו על זקנך, "מורי", כלב. טינופת. אמרוט פאותיך. ערבי. עכשיו הטיחה בפניו כל מחשבותיה: שרץ. טמא. הרוג אותי אך למה תחלל כבודי! חמור. כלב בן כלב. העז לנגוע בי בגופך הטמא ואהרוג אותך, ואחר כך שיהרגוני. הרוג אותי אחרי כל הבושות שעשית בי. לא איכפת לי אם שומעים. נבלות כולם. בוגדים. עשו יד אחת אתך. הסתירו מפני את זהותך. קושרים. ריחמו עליך. מסכן. התאלמן משתי נשים. נתנו לו אותי שיתאלמן שוב. רוצח. חלאת אדם. חכם — אמרו — ועשיר. ייטיב עמך ולא יחסיר לך דבר. מה היה חסר לי! למה בגדו בי ומכרוני. עבדתי לה' באמת ואמונה. אשת חיל ממש. למה טרדוני פתאום מבית אבי. הסגירוני לשרץ הזה. שדים באבריו. כשפוהו. מי יודע מה נתנו במאכליהם ובמשקם. נכלים. כשפים. שדים בראשו. שדים בידיו. שדים באבריו. יא מורי סאלם. זכותך תגן עלי...

חמתו בערה עד להשחית. הוא יכבוש אותה בכוח. נקבה מסריחה. מיהי. לילית. סתומה. ילמדנה לקח. יאלפנה. חיה סוררת. יחנך אותה ואת אביה הארור, שלא הראה לה נחת זרועו של גבר. זהו. יראה לה כוחו של הזכר. ילמדנה סדרי עולם נאותים. נקבה מטונפת. שתדע מקומה מתחת לסוליתו. הוא עדיין גבר במלוא אונו. היה רך מדי אליה. מפונקת. יאלפנה בינה. תחוש נחת זרועו של בעל בעמיו. סטר לה על ימין ועל שמאל. סטירות על יריקותיה. סטירות על השפלותיה. כלבה נשכנית. טרק. טק!־אגרוף בפניה. אגרופים בבטנה. בחזה. בכל אבריה. קרע כובעה מעל ראשה ומשך מטפחתה שמתחתיו, מבלי להתיר קישוריה, וכמעט עקר צמותיה משורשיהן. קילף שימלתה וקרעה מעליה. והיא נאבקה עמו כחיה המתגוננת מפני טורפיה. נעצה בו ציפורניה. נגסה בו שיניה. צבטה. תקעה אגרופיה בכל מקום שהגיעו ללא בושה. ללא מעצורים. ללא פחד. מרטה שערותיו. ניסתה לדחותו מעליה. דחפה. דחקה ונסה מפניו. והוא אחריה. לא הרפה ממנה לרגע. אחז בה סמוך לגופו והפליא מכותיו בה. גבר. בעל בעמיו. בעלה כדת משה וישראל. והיא מורדת בו. הוציא עוקצו מפתח תחתוניו ונגע בגופה. והאבר גדל והתארך וננעץ בבטנה — אוי לאותה טומאה — ובשדיה. אוי לאותה חרפה. נתאוותה תאווה גדולה לכרות לו את בריתו. לקצץ את שלו. הסכין! איה הסכין! להרוג את הנחש המאיים. לכרות אותו. אלוהים, קח ממני את הנחש!

פתאום קרה לה נס והנחש נלקח. אבל מה המוגלה שמופרשת ממנו! זה לא שתן רגיל. זב ומצורע. יצילנו השם ממראות הלילה המבעיתים. בעל האבר נתן למוגלה לזרום והנה כמעט נעלם האבר הריק בתוך תחתוני האיש. קוותה שבזה שמע אללה תפילתה ועוד מעט יושם קץ לעינויה והשפלותיה.

ננערה להרים שמלתה מן הרצפה, אבל הזכר חזר כמאיים והתקרב אליה. הניח רגליו על בגדיה ורמסם. נאלצה לכסות שדיה בכפות ידיה. שני אויבים במערומיהם ורק מכנסיהם לגופם. הוא בתחתוניו עד ברכיו והיא במכנסיה עד כפות רגליה. הזכר היה עסוק בשלו. טיפל באברו שהצטמק ונשם לרוחה.

אחר נטל ידיו מקנקן המים שעמד ליד הדלת אל תוך אגן נחושת שהוכן לרחצה מבעוד מועד. העלה שמלתו על גופו, אך לא רכס כפתוריה. הניח כובעו לראשו אך לא כרך מצנפתו לכובעו.

היא ניצלה את שעת הכושר. חטפה בגדיה והתעטפה. הוא לא מיחה בידיה. ניגשה לקנקן המים ונטלה ידיה ושטפה פניה מן הזוהמה. לו

רק יכלה לטהר כל גופה מטומאתו שדבקה בה.

האדון ניגש לקצה מרוחק של החדר, במקום שהוכן מבעוד מועד כיבוד לחתן ולכלה. טס נחושת ענקי הועמד על כן בעל שלוש רגלים. בטס הונחו מאכלים ממיטב הכיבוד המוגש בשמחות. צלי אש יבש, צלי אש ברוטב, מיני בשר, מיני פרות יבשים, שקדים וצימוקים, מיני קליות ומבחר פרות העונה וכמובן בקבוק ערק וכוסית זכוכית לצידו.

חשבה שתוכל לחמוק החוצה לאחר הנטילה, אך התברר שתצטרך לחכות עד שיפתחו לה מבחוץ משכימי התפילה.

נטל כוסית וברך "שהכל". נטל חופן צימוקים וברך "בורא פרי העץ". ברך בקול רם ועל כורחה ענתה אמן. כיוון שכך, חפן לה בימינו חופן שקדים וצימוקים. כיון שענתה אמן לברכתו, טעמה צימוק. לקחה את החופן מידו והשיבה את הכיבוד למקומו על הטס. שידל אותה לשבת לצידו ליד הכיבוד. לא היה בה הכוח לסרב לו, אף על פי שעלבונה צרב. ובכל זאת, כדי שלא יחשוד בה שאינה מנומסת, התישבה בסמוך לו ולכיבוד. אלא שהבחילה שתקפתה לזכר המראות לא איפשרה למזון לבוא אל קיבתה. אבל הוא גדול היה תיאבונו ורעבונו. היטיב לבו במאכל ובמשתה ופיזם לעצמו פסוקי דזמרה. כטוב ליבו בערק ניסה לדבר טוב אליה ולפייסה. היטיבי לבך, אשה, והתחזקי. הנה אני מיטיב לבי מכל טוב השם כדי להודות ולהלל לשמו הגדול, ישתבח. איזה עולם נאה ברא. כמה יפית, אשתי. הנה אני מתחזק, כדי לקיים בך את גזירת הכתוב. אני מתגבר כארי לקיים רצון קוני. זאת דרכו של עולם. התורה מצווה עלינו פרו ורבו. כך בפרוש גזירת הכתוב. אבל איך נפרה ונרבה אם את לא מסכימה אפילו להתפשט; הא אשה! ולא טוב שאינך שומעת בקולי ואני בעלך ובועלך. הן כתוב בספר בראשית בפרשת בראשית: "והיו שניהם לבשר אחד". כלומר, אני ואת כמו בשר אחד. ועוד כתוב: "והיו שניהם ערומים ולא יתבוששו". פרשו חכמינו, שלא יתביישו זה מזה. ואני חכם ומנוסה. השבח לשם. זיכני הקדוש ברוך הוא בשתי נשים לפניך, כשרות וטובות, מפני שהוא מכיר ויודע שאני שש לקיים מצוותיו באהבה וחיבה, ישתבח שמו. הייתי פעמיים קודם חתן כמלך ועכשיו גם כן. עוד כוחי במותני אפילו לכמה נשים...

ובכן, את הראשונה לקחתי בעודי צעיר ותמים. לא ידעתי בעצמי אפילו איך לצחק עם אשה. זכרתי פסוקים שאמרו לי, למשל; "האדם ידע את חווה אשתו." אבל לא ידעתי איך לדעת את אשתי. וכן זכרתי את הכתוב: "והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו. ורדפתי אחריה והתחבאה ושיחקנו מחבואים. שנתים שיחקנו כך ורק אחרי שקיבלה נידתה והתחילה לכבס, לימדו אותי מורי ורבותי איך לצחק עם אשתי ולקיים מצוות פריה ורביה. ואחרי כן ילדה לי שלושה ילדים. בני בכורי יש לו כבר שלושה ילדים, והבת הגדולה שהביאה לי נשואה וילדה כבר שניים. אבל היא גדולה ממך בשנים. לצערי, מתה עלי אשתי הראשונה והשאירה לי שלושה ילדים קטנים. הייתי מסכן מאד. כמה סבלתי מהם. אז התחתנתי באחותה הקטנה ממנה. היא דאגה לבני אחותה וכן לי. הביאה לי בן זכר ובת. ואחרי כן נתעברה ומתה בלדתה. כמה ימים אחריה הלכה גם התינוקת. אחרי שעזבוני שתי האחיות לא מלאני ליבי לשאת את אחותן השלישית, פן תמות עלי גם היא. קללה רבצה על משפחתן, ברוך דיין האמת.

מה אני מדבר ביום חתונתי. אסור להזכיר המתים ביום חגי. אלהודאה לשם. עוד כוחי במותני. ועכשיו, שאביך נתן לי אותך יגל לבי. בואי, אשה, ניטיב לבנו בכל טוב השם, למען נתחזק. ישתבח שמו, אני מרגיש איך שב אליי כוחי למען אקיים בך מצוות הכתוב...

לא הבינה פסוקי חוכמתו, אך הוקל לה בשל נועם סברו ונעימות מדברו. פחדה ממנו פג במקצת. נראה לה כמעט כאדם מוכר ונשוא פנים. מה הוא רוצה לעשות, לפייסה! לעולם לא תוכל לשכוח איך ראה בקלונה ואיך ראתה בקלונו. לא תכפר לו אפילו בזכות תורתו. ניחא המכות, אבל למה רמס כבודה! פתאום נדמה לה שתפשה אשמתה. לא שמעתי לגדולים ולא למדתי איך לכבד בעלי. אולי הייתי צריכה לנשק כפות רגליו ולבקש על נפשי. לבכות ולהתחנן. חששה לקלקל את השלום ששרר בינה ובין האיש, שתצטרך לחיות איתו עד יום מותה. פחדה למוש ממקומה. פחדה להשמיע הגה לבל ירגז האיש. הופתעה עד כמה מיטיב האוכל את לב האיש. קוותה להגיש לו תמיד מאכלים כאשר תאווה נפשו לבל ישוב לרגוז, יצילנו השם מעברתו. גחן אליה ונשקה על לחיה. חששה להתנגד בכוח. הבינה שעכשיו עליה לעשות מעשה. כרעה לרגליו ונישקה כפות רגליו: אני כפרתך. סלח לי, מורי. לא נהגתי בך כבוד כראוי. אני לא שווה את סוליתך. אהיה אשה ציתנית. אעשה כמצוותך. אבשל לך מטעמים. אהיה שפחתך. רק אל נא תבייש אותי ותשפילני במעשים מגונים. אהיה כפרתך. אני אמתך...

נרעש מן המפנה בהתנהגותה. יפה. כך צריך להיות, אשה. ועכשיו התכופפי, אני צריך לרכב עליך...

והיא התכופפה על ארבע והניחה לו לרכב עליה. חשבה שזה מסמל את אדנותו וחמוריותה. נלהב מציתנותה הלך וכיבה את מנורת הנפט שהיתה דלוקה באור עמום. הסיר בחופזה את כל בגדיו והשליכם על פני החדר, ובעודה כפופה, מחכה שירכב עליה, בא אליה מאחור והפשיל שמלתה מאחוריה. קפצה כנשוכת נחש. שוב מושפלת עד עפר ומרומה. רימה אותה. לא ידעה מהו "לרכב אשה". חשה בחשכה את מערומיו. חשה בחומו שעלה ובריטוטיו. פיו להט לנשקה. בא באפה ריח הערק המהול בזעה. שכור. נאד ערק. נשכחו מליבה ציתנותה ותוכניותיה וזכר נעימות מדברותיו. נשאר רק הקלון המחפיר והזעם על המרמה וריח הערק והזעה הבהמית.

חשה ריטוטיו וגניחותיו ורגשת אצבעותיו שפישפשו בה בחשכה. נחנקה מנשימתו ופחדה גבר. לא רק חית פרא שהתאוותה לטורפה, אלא גם שיכור. היא ראתה שיכורים בקלקלתם, וחרדתה מהם השתוותה בעוצמתה רק לחרדתה מפני משוגעים. שכנם היה חוזר שיכור כלוט מסעודות המצווה וממסיבות יום השבת. היא השקיפה מהחלון וראתה אותו בקלונו מתנודד ונתמך בקירות הבתים, מנבל פיו ומנאץ, אוי

קריעה

לאותה בושה. כשניסה מישהו לסייע לו בהליכתו או להשתיקו, היה מתחיל לזרוק אבנים לצדדים. בבואו הביתה מה סבלו ילדיו ואשתו מנחת זרועו, על לא עוול בכפם. היה זורק חפצים ומטיח בהם ומשתולל. אוי לו מן השמים. לא נרגע מהשתוללותו אלא עד שגרר אשתו למשכבו. מסכנה, כמה התביישה. ועכשיו היא, לשיכור השיאוה. בוגדים. שיכור ומשוגע. הם יכלו לדעת מיהו ומהו. הסתירו מפניה כל הידיעות המבישות אודותיו. בוגדים. אללה לא ימחול להם. נאד ערק. משוגע. תצטרך לגמור ימיה איתו. מכרו אותה לו בדמים והפקירוה לתעלוליו ושגעונותיו. משוגע בתור בעל.

המשוגע לא הרפה מגופה. נצמד ומישש וגיפף ומזמז בכוח רב ובנשיפה גוברת ובהבל פיו ערק וריח גופו מוזר, בהמי כל כך. לא ידעה איך להרחיקו מעליה בלי לעורר יותר מדי את שגעונו. עכשיו שידעה שהוא שכור ומשוגע פגה במקצת בושתה ממנו. אבל כל כך התביישה בו, בשכרונו, בשפלותו, בערייתו, בקלונו, בשגעונו. איך מורי נכבד מגיע למצב משפיל כזה. האם זה מה שעושה הערק לגברים? לא חינם נמנע אביה מן הערק. אבל למה השיאוה לשיכור ומטורף? למה הפקירוה בידיו? איך תינצל מפניו? האם יבואו לעזרתה?

פתאום נמלא זעם מול התנגדותה לגיפופיו. הטיח אותה בכוח רב לרצפה. פרץ שוב את פתח שמלתה. הפשיל אותה מפתחה התחתון וכיסה פניה. כמעט נחנקה. זעקה נמלטה מפיה. משוגע! הצילו! משוגע! איש לא נענה לקריאתה. אך הכינוי הזה הבעיר חמתו להשחית. נתן קולו עליה. "שתקי. בלמי פיך. סתומה. מהלילה הראשון מורדת בבעלה." עוד יחשבו אותי לעובר בטל. הייתי רך מדי אליה ופינקתיה. מרשעת. מורדת. למה שילם לאביה ולא סיפרו לו שהיא מכשפה רעה. מה יעשה בה? לו ידע איזה חיה היא לא היה מסכים לאספה אל ביתו. חסד עשה עימה וגאלה מרווקותה. מי היה מסתכל על ענייה כזאת. ועוד לא מתביישת כך.להשפיל כבודו בעפר. מכפישה שמו הטוב. עוד יגידו שהוא עובר בטל. מרשעת. למה אינה מניחה לו ליקרב אליה? אולי נתנה לאחר כבודה? זונה. נקבה סרוחה. לקרוע אותה. לכבוש אותה מיד. לגלות ערוותה. להראות גבריותו. לבתק בתוליה, אם יש לה עוד בתולים. לחשוף סודה. לבדוק כשרותה. לקרוע. לבתק!

השכיבה על בטנה. הפכה על גבה. קרע שמלתה. קרע תחתוניה. ולא עצר אלא בבתי רגליה, שלא נקרעו מחמת חוזקם, ובשרוולי שמלתה. ראשה לא ענין אותו. לא נגע בכובעה. משוגע. מורי מכלוע.

מורי ערום ועריה. אוי לי. גופי קרוע.קרע כסותי. קרע מסתרי. חשף בושותי. למה לי חיים. זכר חילל כבודי. חשף ערוותי. למה זה קרה לי בחיי. מוות. המיתוני. מיד. אל אראה בחרפתי.

הרגישה בגופו הערום שנחת עליה. אוי. לא יכלה לנשום. אוי. לא יכלה לצעוק. לא יכלה להתנגד. חמתה בערה בה. חרפתה יקדה. חזהו על חזה. שמאלו שוברת את התנגדות ידיה.

זקנו על פניה וימינו במלאכה. נבר בגופה. חיפש את מבואיה. והיא כחומה בצורה. סגורה ומסוגרת.

מה זה ננעץ בגופה? חרב חדה. לו היתה חרב בידי הייתי כורתת אותו. הייתי מקצצת את עוקצו. חרב לטומאתו הגסה שנגעה בגופי. יא חי וקיים, אייך? הלא תושיעני מן המשוגע הטמא. טמאתי בורא עולם. איך אפנה אליך בבושתי וקלוני? שדים נכנסו לראשו. שדים בבשרו. שדים באבריו. שמע ישראל. קרע השטן. שדים בקטן, שד בבריתו. כרתו בריתו. הצילו. יא מורי סאלם. זכותך תגן עלי. הרחיקו השדים מעלי! תפוק יא שיטאן. שמע ישראל!

עובר בטל היא עושה ממני. מורדת. נקבה סרוחה. בור טומאה. לא שווה סוליתי. לרכב עליה. לכובשה. לבתר גופתה. מורדת. לקדוח בשלה. לפתוח אותה. לחרוש אותה. כלבה. נקבה. לקרוע אותה!

לו היתה חרב בידי. חרב לבתר את גופי הטמא. להיקרע ולמות. להיגאל מן החרפה. חרב בליבי. חרב בבטני. חרב במסתרי. חרב! וחרבו באה בליבה ועוקצו בצפונותיה. סכינו במסתרי בושתה. במעמקיה. והיא נקרעה לכל עומקה. לרוחבה ולאורכה. החרב הגואלת. וגופה רפה כולו ונשמט. לא היה על מה להגן. לא נשאר מה להסתיר. ידעה שמתה. הכאב החד שפילח אבריה, הקהה בושתה. עומעם הזעם. רפתה. מתה. דם.

דם. הקפידה על כל כללי הכשרות ודקדוקיהם בנוגע לדם. דם. דם שטיפת הבשר, שאמה שפכה עליה כעונש על שהתבוננה במשחקי ילדות ברחוב, בלכתה לשליחות בבית שכנים. בפרוש נאסר עליה לשחק או להשתהות ברחוב, כמו "הילדות הרעות". דם. דם שקלח מאצבעה כשחיתכה את הבשר בלוח העץ המיוחד, בעל הסכין המחוברת לחיתוך הבשר.

דם. דם נידתה שזרם ללא מעצור והכתים שמלתה והכתים ילדותה. שמעה לחשושי נשים הפונות לאימה בשאלה:האם היא כבר כובסת? תארה לעצמה שהתכוונו למשהו מיוחד, שהרי ראוה כובסת בגדי משפחתה. מגיל 5 שנים כיבסה חיתולי אחיה. לאחר הכתם המביש נאלצה אימה לספק לה סמרטוטים ולהבהיר עניני טומאה חמורים. בלילות יש לכבס את סופגי הנידה בכלים מיוחדים במרתף הבית ולהשתדל להימנע מהטרדת השדים השוכנים שם. בזמן נידתה אסור לה לשרת את אביה ולהימצא בחדר אחד עם גברים, ועוד אלפי דינים ומנהגים בעניני טומאה וטהרה.

דם. טיפת דם בביצה. אפרוח מתחיל להתפתח בביצה. טריפה. דם. מה מתפתח בה? דם נידה מגעיל ומסריח. טומאה. זוהמה. בושה. נידה. דם חרפתה וטומאתה וקלונה. דם פצעיה. דם השחיטות. אשם. נקם. דם. פרפורי גסיסתה. דם אדיר. נבעה מקורה. הדם הוא הנפש. איה נפשה?

היזה מים על פניה. ניער אותה. הסיר בתי רגליה מעליה. הרים ראשה. הרים כתפיה. סמרטוט כבד. איה גבורתה. איה גאוותה? סמרטוט. האיץ בה בחוסר סבלנות: "די, קומי, אשה. גמרנו. קיימתי בך את המצווה. מחכים. מה יגידו עלי, שאני מצחק עם אשתי עד צהרי היום. קומי והתנקי. קומי וכסי גופך. תתביישי לך. קומי, לא יפה מחכים".

סמרטוט. חדלה להתבייש. אין יותר מה להסתיר. אין על מה להגן. סמרטוט. מרמס רגל. סמרטוט. רק שיניחו לה לשכב. סמרטוט. לא איכפת לה. סמרטוט. רוצה רק למות. להיעלם. לחדול. כולם נעלמו. הוריה. אחיה. האיש. אין שכור ומשוגע. אין מלעיגים ואוהדים. אין כלום. היינו הך. אין כבוד. אין בושה. אין זעם ומלקות ועלבונות. אין. יש רק קריעה לעומקה. יש דם. היא מתה.

והוא הרים בשתי ידיו את פלג גופה העליון. חש בנשימתה. היא חיה. כבדה כל כך, נפולה: קומי אשה. יא הא קומי!

פעם בהיותה ילדה קטנה נלוותה לאימה לבית המרחץ. החליקה בין עכוזים מסובנים מדיפים אימה. ראשה נתקל באין סוף דדים, והריחות והמחנק נוספו על החרדות. שמה ידה על ערוותה לכסותה. מזל שעדיין לא צימחו דדיה אז. אימה ביקשה ממנה להביא מים באגן הנחושת שהביאו מביתן. כשהמתינה בתור הארוך ליד ברז המים היחיד שקילח בקילוח דקיק לרחצת כל הנשים, ניתז בה אגרוף של בריה זרה ערומה. המהלומה לוותה בגערות לא מובנות. לימים הסתבר שהאשה המסובנת באפילת בית המרחץ חשבתה לבתה...

כמה שנים אחר הרחצה ההיא, נפטר סבה האהוב ממחנק בבית המרחץ. וזה היה דווקא ביום סעודת המצווה של נכד...

מה, שוב ירחצוה ויטהורה וימרטוה ויעסו גופה בשמנים, לפני שיביאוה אל קברה? די לה במה שעשו בה לפני כן. מתי זה קרה לה? לפני יובלות, כשעוד היתה נערה בחיים. כמה שיחקו בה והתעללו בה הנשים והשפילוה והפשיטוה והטבילוה במקווה. ואיך הילילו ושמחו ורקדו.

טהורה. שיניחו לה. הן הוא אישר. תמה וברה. טהורה. דם טהור. ידעה שהיא הולכת לקראת מותה. הרג את השתים לפניה. כעת תורה. כל כך ציפתה למוות הגואל. הוא בא. "קומי אשה". היא לא קמה. לא שמעה. לא נעה. שוב שפך עליה מים . לא התעוררה. סטר לה. בעט בה. לא נעה.

הנשים מרחו ביצה על פניה וכיסו אותם בצמר גפן. כמה מגעיל. ועוד הרקידו נר מול פניה. כמה מחניק. ושוב כרכרו ותופפו וצרחו לפניה. כיסו פניה, סגולה לביישנות, לבל תחציף פניה לבעלה. אימה תמיד הזהירה אותה, שאם תחציף פנים לא תדבק הכותנה לפניה... היה חם ומחניק וכמעט נעתקה נשימתה. חשבה שתעלה באש כקרבן לרצונו. רק שייגמרו כל הטכסים המשפילים קבל עם ועולם. מינקותה למדה לשנוא את הגברים ובמיוחד את הארור שיקח אותה.. לא תפסה למה צריך להתקשט ולהיטהר לפני שיקח אותה האיש המקולל. יהיה אשר יהיה. רק שיעלמו כל העינים הננעצות בה כמדקרות חרב. שיפסיקו כל הנשים הזרות למשמש בגופה ולעשות בו כבתוך שלהן!

לא קמה. נמלך בדעתו והפכה על בטנה. משך את המרבד שמתחתיה והרימו המוצא שלל רב. קיפל את אוצרו והניחו ליד הדלת בזהירות רבה. חזר וכיסה את גופה בשמיכת הפרווה. שתישן לה. איני צריך לה עתה. ניגש אל הקיר הסמוך לחדר אימו. מישש בדופן השקועה בקיר והקיש עליה באצבעותיו נקישות קלות והמפתח במנעול הדלת חרק בסיבובו. מיהר לדלת והניף אוצרו. אימו חטפה את הצרור מידו ובמקומו הניחה את המפתח בידו. היסה רגשתה: "אצה, אוץ. היא עוד לא מוכנה לצאת בין אנשים. ואני עוד לא עצמתי עין". אמו החניקה קולה: "מסכן. מצצה כוחותיך. תנוח בבת עיני. שכב, מחמדי". שמע צעדיה מתרחקים חרישית באפלת הלילה. נעל את הדלת מבפנים. מישש ומצא שמיכת פרווה שניה. זחל לפינה מרוחקת בחדר. משך כר מן הצמודים לקירות החדר, התכסה בפרווה החמה: "ישתבח השם. בזכות התורה ובזכות אבות, זכיתי לאשה שלישית כשרה וצנועה. בסייעתא דשמיא גברתי על מנאצי. גבר בעמיו. לא עובר בטל. עוד כוחי במותני".

מורי התיר תכריכיה וקישוריה והציגה עירום ועריה לעיני הקהל ולעיני השמש. ועין השמש ניבטה אליה אדומה וחמה ושלחה קרניה ללטף את גופה. פיסק המורי שתי רגליה. נתן ימינה בידי אביה ושמאלה בידי אמה. הוציא סכינו מנרתיקה והניחה בין שתי פטמותיה. מלמל ברכות ושלח אצבעותיו בין רגליה. פשפש באבריה נבר בה במסתריה, בדק שפתותיה ונקביה. מרט נוצותיה ופסק: כשרה. הרים את הסכין, הוציאה מנרתיקה ונתנה בפיו, בין שפתותיו. פתח כסותו והוציא "בריתו". השחיזו בסכין, הגדילו והאריכו עד שפתות בושתה. ובאותו רגע עשו כמוהו כל הזכרים, ועקציהם התארכו ונמתחו עד מערומי נקביותה וננעצו בה מכל העברים כחניתות. והנשים דיקרו בה עיניהן בבוז, בלעג וקלס, במשטמה, בקנאה, והיה כאב מחטי העינים של הנקבות גובר על מדקרות הזכרים.

והנה אחיה קטן נדחק ופילס לו דרך בחרדה: מורי, אל תשחט אותה! פתאום חסה עליה עין השמש ושילחה בעיני הנשים קרניה ועיקרה עיניהן. והוסיפו העינים ושוטטו בחלל האולם ומארובות הנשים נשקפו תהומות חשכה. ויקדה השמש ושרפה את מטילי הזכרים. וריחפו הטליתות כעננים וכיסו פני השמים. ונעלם המורי וכל הקהל.

והיא שבה כתינוקת אל מעי אמה. רגליה שנרפו מאחיזתם התקפלו והתכווצו, והיא נטתה על צידה, מקופלת כעובר במעי אימו, נינוחה.

פקחה עיניה. נפגשו עיניהּ בעיני השמש ובעיני הנשים שגחנו אליה, אימו ובתו הבכורה: "קומי התנקי והתלבשי. מחכים לך. הוא כבר הקדימך ויצא". היכן היא? איך הגיעה לכאן? מה זה בגופה? רטוב. דם. כואב. עלבון צורב. בושה לחשוב. בושה להרהר. פחדה לזכור. סמרטוט. בושה להרים עיניה. סמרטוט. ספוג בושה וכלימה. פשפש מדמם ומבאיש. כינה מבישה. סמרטוט. ברית מילה. דם. נידה. טמאה.

הקימוה והובילוה ושטפוה וסכוה והלבישוה. הילילו בפניה והציגוה קבל עם ועולם. כלי ריק. בת ישראל כשרה וצנועה. שמרה על כבוד משפחתה. איה כבודה? ננעצו בה אלפי עינים והפשיטוה וגילו ערוותה וקדחו בה במסתריה, בבושותיה. נסה מן העינים והשפילה ראשה. ננעצו עיניה בבושותיה. עצמתן — חזו את בלהות הלילה ומערומיו. נשאה עיניה מעלה, ננעצו בכתם, נטבלו בדם.

והנה אחיה הקטן נדחק בין הקהל, מביט בכתם וזועק לשמים: שחטו את הכלה!

מבחינה שכל העינים נשואות למרבד מאדם, מרבד קסם, דגל קדוש. מי תלה את הכתם קבל עם ועולם — כתמיה שלה, בתוליה — מי תלה את עלומיה ותומתה? לשווא תסתתר. לשווא תסתיר מבטה. גנבו מסתריה ותלאום לעין כל. צפונותיה לעיני השמש נשזפים. כולם חכמים. כולם יודעים ורק ממנה הסתירו את הגנבה. הערימו עליה...

אנא תוליך את חרפתה? אנא תנוס מפני העינים הדוקרניות ומפני עיניה שלה המאלצות אותה לשוב ולזכור את הנוראות? אנא תברח? למה לא הניחוה למות? למה החיו נפשה, כדי לשוב ולהתעמר בה?

והנה הוא בא וקרב אליה, חתן כמלך, בלווית מורי ובלווית חבריו: "קומי, יא הא. ניטיב לבנו במאכל ובמשתה. את שומעת. יא הא!".

והיא קמה כצל עובר. סמרטוט מהלך על שתים. בלא התנגדות. בלא טינה. בלא רגשה. בלא פחד. בלא נשמה. סמרטוט. עפר ואפר. מרמס רגל.

דומה שדחקה מליבה בלהות ליל הקריעה. שמה עצמה עפר לרגליו ושיקעה כל עצמה לעובדו באמונה ולעבוד ביתו.

נתעברה לו. בלא טרוניה ובלא טינה. בלא חמדה ובלא רגשה נשאה זרעו בקרבה. עבדה אותו בנאמנות ללא ליאות. ניקתה. כיבסה. מרקה. טחנה. דלתה מים. אפתה. בשלה. שמשה אותו ושמשה מיטתו, כנועה, אשה למופת.

סיפקה משאלות אימו וילדיו. נקיה. חרוצה. מסורה. צנועה וכשרה. צייתנית. אשת חיל. בשעות הפנאי סייעה לאמה בעבודות ביתה כבימי עלומיה. כיבדה אביה ושרתה אותו לפי יכולתה. בת נאמנה להוריה.

עלו לארץ ישראל. קיבלה עליה כל הגזרות והדינים והמנהגים והיסורים באהבה ובשתיקה.

כרעה ללדת. הבהילוה לבית החולים. הפשיטוה, טיהרוה, גילחוה, והלבישוה תכריכים לבנים. הניחוה על מיטה מוגבהת. והרופא בדחילו ורחימו פיסק רגליה ומסרן לאחיות, שהניחון בסד. והרופא מישש באבריה ופתחיה וקדח בה במכשיריו ובדקה בסבר חמור כמורי לפני השחיטה. וננעצו בה עינים בוחנות, נאמנות.

לא גילתה בושה או פחד. יהיה אשר יהיה. אם תמות בלדתה והיתה זו מנוחתה. ותקפוה צירים כמדקרות חרב בבשרה. גנחה ועצרה זעקות שכמעט נמלטו מפיה. הכאבים שיככו את הבושה. יסורי גופה הקלו על יסורי נשמתה.

נקהלו עינים מוקפות לובן סביב מטתה. והידים האמונות מיששו בה במסתריה, בבטנה, במעיה, בצפונותיה. והעינים קבעו: חייה בסכנה. דרוש ניתוח דחוף. והחתימוה ולא התקוממה ולא נבהלה. ואחות בלבן השקיפה עליה בהערצה: חמודה. כמה היא גיבורה!

הובילוה וגררוה ומסרוה לידי אנשים בטליתות ירוקות. רק עיניהם ננעצו בגופה. עינים מסורות. דואגות. והבחינה בסכינים ובמכשירים. מגש הברית. הניחו מסכה על פניה. לספור. אחת. שתים. שלש. ארבע... נעצו מזרקים בגופה. חרבות בבטנה.

נעורה ולא מצאה את העינים הדואגות, הכואבות. רצתה להרים ידיה ולמשש כרסה. לא יכלה. כבדו ידיה. רצתה להמיש גופה. קשורה. שדים אחזוה. נשאה עיניה אל כרסה והנה איננה. חלל בבטנה. כלי ריק. חלל צורב באש. שוב הציגוה ככלי ריק. גנבו מסתריה. איה אוצרה? ריקה ומרוקנת. איה עוברה? שדים בקרבה. גנבו אוצרה. עלה לפניה ליל הדמים. ליל הקריעה. בלהות. דם. שפתיה כבדו ולא השמיעו זעקתה.

נתחרשו אוזניה ולא שמעה את צעדי האחות בירוק שקרבה למיטתה. עצמה עיניה. נפקחו שוב. ליד מיטתה ניצבו העינים הדואגות והזוהרות של הרופא המיילד. מזל טוב. נולד לך בן יפה!

לא האמינה למשמע אוזניה. איפה אני? האומנם היה יצור חי בבטני? איך יצא מקרבי?

"נוחי עוד כמה שעות בחדר ההתאוששות. אחר כך יקחו אותך לחדר היולדות. שם יראו לך את התינוק. אשוב לבקרך."

בחדר היולדות חיברוה לצינורות ונוזלים ומכשירים. לא גילתה פחד ולא התלוננה. פציינטית למופת.

פתאום ננעצו בה עינים רעות. חטטניות וקנטרניות של הנשים ששכבו בחדר ואורחיהן. ולשונות ארוכות נשתלחו לעברה. "סבא שלך בא לבקרך".

והיא ראתה את זקנו שהלבין ופאותיו וגופו הצנום, מלווה על ידי בתו הבכירה המבוגרת ממנה. דיבר אל היולדת ושמר על מרחק מחשש טומאה: "את שומעת, יא הא. איפה הבן שילדת לי? אני חפץ להזין עיני בו!"

והעינים ננעצו בקרבה כחרבות וריטשו גופה ומסתריה ובושותיה וחרדותיה. והקולות המהמים פילחו לבבה. ועלה בה ליל הקריעה. אחזה פלצות באבריה וצפונותיה.

והיא מלמלה. והיא צעקה דברים מוזרים ונוראים: קורעים אותי. דם. ברית מילה. שרפו את העינים! קרעו את העינים! דם! נידה! **חרב באברי. דם. בושה. רמאים. פושעים. גו גע עה אל תשחטוני! שיכור. רוצח. משוגע! בואי עין השמש ושרפי את העינים. קרעי את העינים!**

והיא קרעה צינורות ושברה מכשירים ושפכה נוזלים. והאחיות הצמידוה למיטתה וקשרוה והרחיקו מיטתה מן החדר. ואחות בלבן מלמלה כמבינה: מסכנה, הלם של אחר הלידה.

כך הוא רואה אותנו

"החתיחה" ש"מדגדגת" לפגז

איך ילדות טובות מבית טוב הופכות ל„בוחנות תחמושת"? – איך זה שהן לא מפחדות? – כיצד מעבירים את שעות הבוקר בין פגזים, פצצות ומוקשים? – סיפורן של שלוש „נסיכות חיל־החימוש"

האצבעות הנשיות הענוגות רצות על ראשו של פגז בעל ארשת מאיימת. העיניים הבהירות המאופרות קלות חולפות בעיפעוף ריסים מרקיטה אנטי־טנקית אל פצצת מרגמה. כן, מקצוע „גברי" נוסף בצה"ל נכבש על־ידי חיילות „בוחנות־תחמושת".

מבסיס של חיל־חימוש, אי־שם בין מזרח למערב, יושבות מולי סוניה, ברוריה ורוזיטה, ומגחכות כאשר אני שואל משהו על פחד וכו'. „תראה", אומרת רוזיטה, בת 20 מבת־ים, „כאשר אתה יודע בדיוק מה יש בפצצה אתה מפסיק לפחד". נשמע לי הגיוני. הן יודעות מה יש ולא מפחדות. אני לא יודע — ומפחד.

אבל, טרם הבנו מה זה בדיוק „בוחנת־תחמושת". וברוריה גם היא בת 20, וגם היא מבת־ים, מסבירה: „מסיבות שונות, התחמושת מסוגים שונים מעוררת סימני שאלה בדבר כשירותה. אחרי ששכבה כמה שנים ללא תזוזה במחסנים. או כאשר משאית המובילה פגזים מתהפכת בצד הכביש. בקיצור, מישהו צריך להחליט אם התחמושת עדיין תקינה. אם שווה לעשות ניסיון לשקם אותה. או שתושמד. בשביל זה יש בוחני תחמושת". ממש פשוט.

טוב. אבל איך ילדות טובות מבתים הגונים מגיעות למקצוע שכזה? מסתבר, שגם לכך יש להן תשובה הגיונית. השתיים רוזיטה וברוריה (השלישית, סוניה זה סיפור אחר שעוד נגיע אליו) היו עתודאיות בכימיה. ויש להן אפילו תואר הנדסאי במקצוע הנ"ל. כך אפשר היה ללא בושה לפנות אליהן עם גיוסן, ולהציע להן ללכת לקורס של „בוחנות". שלושה חודשים שקדו ולמדו ובחנו את כל סוגי התחמושת בצה"ל. והיום אין אף פגז שיכול לעשות עליהן רושם.

השלישית בצוות, סוניה, היא לא בוחנת. היא משתתפת־באופן אישי בביבוש מבצר אחר שהיה נחלת המין המכונה חזק. היא — מלגזנית. והמלגזה, למי שלא דובר רוסית, זוהי מפלצת פלדה, גלגלים וריח סולר. שנועצת זוג להבים מתחת למשטחים עמוסים ומטלטלת אותם ממקום למקום. „אני מרגישה כאילו המפלצת היא חלק ממני", אומרת סוניה, לפני שהיא עוזבת כדי להעמיס תחמושת שנועדה להשמדה, ולשולחה אל תנור השריפה. ואת המנוחה הקצרה הזו אני רוצה לנצל, כדי לספר לכם דבר לא כל־כך נעים. כן, גם סוניה היא בת 20, וגם היא תושבת בת־ים. מה לעשות, סתם מקרה. אבל בניגוד לשאר, אפשר לספר כי לה יש כבר ניסיון ב„לעשות דברים שהם פריצת דרך": זה שש שנים שהקטנה הזו משחקת כקיצונית־שמאלית בקבוצת הכדורגל של בנות „מילן יצהר". פה בבסיס היא מרימה פגז, ושם על כר הדשא היא שולחת פגזים אל בין חיבורי הקורות.

לאנשים, הורים חברים וסתם מפונקים שבעורף, לא היה קשה לעכל את מה שאתן עושות?

„אז האמת היא", עונה ברוריה (או שהיתה זו רוזיטה מתחת לקסדת הפלדה ומשקפי המגן המיוחדות), „ששואלים לא פעם — מה פתאום בחורה עושה דבר כזה. ואני תמיד מנסה להסביר שלא חשוב מי עושה את העבודה, חשוב איך היא נעשית" (משפט ציוני).

בקיצור, מסתבר שכולם אומרים להן בסופו של דבר שאם הן אוהבות את זה, אז כל הכבוד, ושימשיכו. ומי אני שאצא מן הכלל. כל הכבוד באמת, ושתמשכנה.

■ שלמה פפירבלט

□ צילומים: חנוך גוני[illegible]

דבורה פרידמן,
דפנה צור

השינויים שעורך צה"ל בעת האחרונה בהגדרת תפקידיהן של חיילות מעסיקים מאד את העיתונאים. הם מפרסמים כתבות על נשים ה"כובשות" מקצועות "גבריים" בצה"ל, אולם במקום הגאוה והשמחה שהיינו רוצות לחוש למקרא הדברים, אנחנו חשות עלבון, השפלה וכעס.

ניתוח הכתבה של שלמה פפירבלט (ידיעות אחרונות 18.2.80) מעיד על צדקת הרגשתנו.

כותרת המשנה מציגה מספר שאלות: "איך ילדות טובות מבית טוב הופכות ל'בוחנות תחמושת'? — איך זה שהן לא מפחדות? — כיצד מעבירים את שעות הבוקר בין פגזים פצצות ומוקשים? — סיפורן של שלוש נסיכות חיל החימוש". למרות שמקצוע הצבאי מתואר בכתבה כרציני ומסוכן, הנשים מוגדרות על ידי הכותב כ"ילדות" ומקצוען הצבאי מוכנס למרכאות, כאילו אינן עושות זאת באמת אלא רק משחקות ו"מדגדגות" לפגזים. אבל הן אינן סתם ילדות, הן "ילדות טובות מבית טוב" ואפילו "נסיכות". כלומר, כאלו שקיבלו את החינוך הנאות לנשים ואמורות להיות עדינות מכדי עשיית פעולה מעשית כלשהי, ולפתע בחרו לבצע משהו שחורג מהמוגדר כמותר. בדרך כלל שואלים איך ילדה מבית טוב...? ומתכוונים לעברות מוסר שעוברת אותה אשה. מסתבר שאליבא ד־שלמה פפירבלט אכן חדירה לתחום "גברי" היא עבירת מוסר.

הכותב מוטרד מאד מהעובדה שנשים הבודקות את מידת כשירותה של תחמושת אינן מפחדות. שש פעמים מוזכרת בכתבה המלה פחד, כדבר מובן מאליו עבורן. יתרה מכך, הוא משוה את עצמו אליהן, כאשר מסתבר לו שהסיבה לחוסר הפחד שלהן היא ידיעה מדוייקת של עיסוקן, ואומר: "אני לא יודע — ומפחד". הוא יוצא מתוך הנחה שאם הוא מפחד, על אחת כמה וכמה שהן כנשים היו צריכות לפחד. אך יותר מזה יש כאן מקום לשאול ממה בדיוק מפחד שלמה פפירבלט? שהרי הוא איננו בוחן תחמושת.

המשפט הראשון בכתבה הוא "האצבעות הנשיות הענוגות רצות על ראשו של פגז בעל ארשת מאיימת" מתכוון לומר שהאצבעות הנשיות אינן שולטות בפגז הן מרפרפות עליו בצורה אירוטית. הפגז זוכה להאנשה המבליטה את תכונותיו הזכריות. (לפגזים אין "ארשת" כלשהי — הבעת פנים יש רק לבני אדם). קשה להבין מה גרם לכותב לפתוח תאור עבודה טכנית ואת המבצעות אותה בנימה המזכירה ספר פורנוגרפי מסוג ד'.

הנימה הקלילה והבלתי רצינית של הכותב בולטת במיוחד בהשואה לסגנון העניני והפשוט שבו משיבות החיילות לשאלותיו.

התשובה לשאלה "מה זה בדיוק 'בוחנת תחמושת'" היא כל כך מדוייקת וברורה שהכותב פשוט נאלץ לצטטה. אלא שאין הוא יכול לוותר על הערה קטנה שלו בסוף הציטטה: "ממש פשוט". ממש לגלגני. עוד יותר מוסיף הכותב בסוף ציטטה אחרת: "'האמת היא', עונה ברוריה (או שהיתה זו רוזיטה מתחת לקסדת הפלדה ומשקפי המגן המיוחדות), 'שואלים לא פעם מה פתאם בחורה עושה דבר כזה ואני תמיד מנסה להסביר שלא חשוב מי עושה את העבודה, חשוב איך היא נעשית' (משפט ציוני)".

מה ציוני במשפט זה איננו יודעות. זה משפט אופייני לכל אשה שמנסה לעשות את עבודתה היטב, ומקוה שיתיחסו אליה על בסיס העבודה שהיא עושה ולא על סמך מינה. לא, הוא משתמש כאן במילה ציונות באותה משמעות של לגלוג, שהיתה מקובלת עד לפני כמה שנים במשמעות של הטפה לערכים הנופלת על אזניים ערלות.

עלבון נוסף הוא בחוסר יכולתו של שלמה פפירבלט להבחין בין ברוריה ורוזיטה — הבלבול בשם הוא תמיד פוגע כיון שהוא בטוי לחוסר התייחסות לאישיות המסויימת. התרוץ שמוצא שלמה פפירבלט לעצמו — הן נראות זהות בגלל משקפי המגן — מעורר תהייה על יכולתו להבחין ב"העיניים הבהירות המאופרות קלות חולפות בעיפעוף ריסים...". באחד משני התיאורים הוא פשוט משקר.

רוזיטה וברוריה מוצאות את עצמן נאלצות להסביר את הדרך שבה הגיעו למקצוען המיוחד. זהו בעצם הנושא של הכתבה. ההסבר כלשונו של הכותב הוא: "רוזיטה וברוריה היו עתודאיות בכימיה ויש להן **אפילו** תואר הנדסאי במקצוע הנ"ל. כך אפשר היה **ללא בושה** לפנות אליהן עם גיוסן, ולהציע להן ללכת לקורס של בוחנות. שלושה חדשים שקדו ולמדו ובחנו את כל סוגי התחמושת בצה"ל והיום אין אף פגז שיכול לעשות עליהן רושם". (ההדגשות שלנו). שני המשפטים הראשונים היו יכולים להשמע כמשפטים עובדתיים פשוטים אלמלא מילות הלגלוג "אפילו" ו"ללא בושה". נסי לקרוא שנית את הקטע ללא המילים המודגשות.

הכתבה מסתיימת במילים: "בקיצור, מסתבר שכולם אומרים להם בסופו של דבר שאם הן אוהבות את זה, אז כל הכבוד, ושימשיכו. מי אני שאצא מן הכלל, כל הכבוד באמת, ושתמשכנה". כל מילה בקטע הזה היא מדקרה לפני עצמה. הן אינן זקוקות לרשותו של שלמה פפירבלט כדי להמשיך. ה"בסופו של דבר" מרמז על הצורך שכולם רואים להרשות להן לעשות את עבודתן, אחרי שנדרשו להתנצל, כפי שנדרשו בכתבה זו. "כל הכבוד" באמת אינו מביע שום כבוד מיוחד — וכתבה זו הפכה שלוש נשים רציניות ל"החתיכה".

ברור שכתבה כזאת לא היתה נכתבה ללא רשות וסיוע מצה"ל. אם צה"ל אכן מעונין לעודד שנוי בעמדות על יכולתן של חיילות, נראה לנו חשוב להעיר לנוגעים(ות) בדבר כי מאמר מסוג זה פעולתו האמיתית הפוכה מזאת המבוקשת, ומשמעותה זלזול בהשגים של חיילות, ובחיילות בכלל.

קוץ בה

פרסומאים של מכונות כביסה, מקררים, חמרי נקוי, תכניות חסכון, מוצרי מזון, מערכות סטיראו ועוד ועוד משתמשים באשה ובגופה לפרסם את מוצריהם ואת שרותיהם. נשים מוצגות בפרסומות כעקרות בית עיפות, כנשים חסרות אונים המחכות לבעל המושיע, או כאוביייקטים מיניים כשגופן הוא המסר. ייתכן שרבות מכן לא חשבו שפרסומות — המציגות את האשה כנותנת שרותים או כאובייקט מיני — מעליבות למעשה את הנשים. מדור "קוץ בה" קורא לכן לשים לב לפרסומות המעליבות נשים ולמחות ביחד אתנו נגדן. נא שלחו את הפרסומות למדור זה ואנו נפרסמן.

מדברי זאב ז'בוטינסקי.

כשאני קורא במברק של סוכנות רויטר ידיעה — שהסופראג'יסטיות חזרו ושפכו מי־שופכין על הסמוקינג החדש של הלורד שר האוצר ואנגליה כולה מתמרמרת על כך, הריני מגחך ואומר בליבי — יישר כוחן ובזאת תנצח. של הנשים הללו! ענין כבר עשוי. יודעות הן את שהן עושות, שכן בכוח נימוקים בלבד לא יועילו לענין. נימוקים — שר האוצר מצפצף עליהם. אך על הסמוקינג חבל לו, וזה עיקר העיקרים.

1912

נשות הסלונים (המשך מעמ' 13)

ומחוצה לה, שהחלו להתעורר ולבקש השכלה מודרנית. הספרות היהודית מן המאה התשע עשרה מעלה את בעייתה של האשה היהודייה השואפת להשכיל כתגובה מאוחרת להופעתן של נשות הסלונים (לדוגמה: "איך לחמה הילדה סימון את האלהים ואת השטן" מאת ארתור לנדסברגר).

אין להתעלם מן העובדה שנשות הסלונים חיו עדיין בחברה שלא איפשרה להן הגשמה עקבית של שאיפותיהן, שאיפות שבימינו אינן נראות מוגזמות, ואין להתעלם מן העובדה שאותן הנשים היו פורצות דרך לנשים היהודיות שבאו אחריהן. יש להחזיר להן את מקומן בתולדות העם היהודי, זאת מתוך הבנת התנאים הקשים שעמדו בהם נשים בזמנן, ואפשרויות הבחירה המצומצמות שעמדו בפניהן.

שם....................

מקצוע....................

כתובת....................

טלפון....................

בגליוננו הבא נתחיל במדור חדש המאפשר לנשים במגוון
מקצועותיהן לפרסם את שמן, מקצוען, כתובתן ומספר
הטלפון שלהן תמורת 25 שקלים.
זהו כרטיס הביקור שלכן.

גזרי ושלחי

לכבוד
נגה, מגזין של נשים
ת.ד. 21376 תל־אביב
מיקוד 61213

מאד ארצה להיות מנויה על נגה — מגזין של נשים.
אני מצרפת המחאה ע״ס 36 שקלים עבור 4 חוברות.

שמי ______________________

כתובתי ______________________

מספר הטלפון שלי ______________________